

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Centrum školského managementu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**SOUČASNÉ PROBLÉMY ŠKOLNÍHO STRAVOVÁNÍ V ČR
A VIZE JEHO DALŠÍHO VÝVOJE**

**CURRENT PROBLEMS OF SCHOOL MEALS IN THE CZECH
REPUBLIC AND THE VISION OF ITS FUTURE DEVELOPMENT**

Studijní program: Specializace v pedagogice

Obor: Management vzdělávání

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Václav Trojan, Ph.D.

Autorka diplomové práce: Bc. Alena Strosserová

2016

Klíčová slova

Výživa dětí a žáků

Vzdělávání o výživě

Školní stravování

Dietní stravování

Spotřební koš

změna

Keywords

Nutrition of children and pupils

Education about nutrition

School meals

Diet meals

Consumer basket

Change

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně a za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Bc. Alena Strosserová

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá současnými problémy oblasti školního stravování v celé České republice. Pomocí dotazníkového šetření byly zmapovány problémy školního stravování a stanoveny ty nejzávažnější, které se mohou stát rizikem pro tento ve světě ojedinělý obor.

Rozsáhlý popis situace v oblasti školního stravování v ČR odhalil velké množství problémů, se kterými se pracovníci potýkají a hledají optimální řešení.

Dotazníkový průzkum pak ukázal, které problémy jsou řešitelné v praxi, a ty, které se samy nevyřeší, ale potřebují změnu systému, řízenou státními orgány.

Jako největší problém, který prokázalo dotazníkové šetření i dodatečný rychlý průzkum, je vysoký věk pracovníků ve školním stravování a absence nových mladých lidí, kteří by kontinuálně přebírali zkušenosti a nahradili odcházející pracovníky.

Výsledky průzkumu ukázaly, že příčinou tohoto problému je nedostatečné finanční ohodnocení a nízká společenská prestiž tohoto povolání. Oboru chybí pozitivní motivace pro získávání nových pracovníků, a ten se začíná potýkat s nedostatkem kvalifikovaných lidí, potřebných k zajištění provozu v zařízeních školního stravování.

Abstrakt

This dissertation deals with a current troubles in the sphere of a school eating in a whole czech republic. Using a questinare survey were charted troubles of the school eating and defined the most important ones that can become a risk for this world unique specialization. A vast describe of a situation in the sphere of school eating in czech republic revealed many problems that workers are dealing with. They are finding optimal solutions as well. The questionnaire survey revealed which problems can be solved in practice and those who can not be solved itself. Those wo can not be solved needs chane of sysem controlled by state authorities. A a biggest problem that questinare survey and additional ivestgation prooved high age of workers in school eatin and absence of young workers who would gain experiences and replace the outgoing workers.

Results of the research showed the cause of the problem is inadequate finacial evaluation and low social prestige of this profesion. In this area of work is missing a positive motivation for gaining new workers. This is the reason why this area of work is dealin with a lack of quallified workers that are needed to ensure a service in the scool eating system service.

1	Úvod	8
Teoretická část		10
2	Základní charakteristika školního stravování	10
2.1	Historie školního stravování v ČR	12
2.2	Školní stravování na Slovensku	19
2.3	Školní stravování ve světě	23
2.4	Výživa	28
2.5	Spotřební koš	31
2.6	Dietní stravování	37
2.7	Nové trendy ve výživě a alternativní stravování	47
2.8	Personální problémy školních jídelen	52
2.9	Metodické vedení školního stravování	58
3	Současné problémy ovlivňující chod školního stravování	61
3.1	Změny ve společnosti	61
3.2	Nové alternativní směry ve stravování	62
3.3	Špatná dostupnost metodické pomoci	63
3.4	Nejednotnost názorů na školení a vzdělávání	65
3.5	Nekoncepčnost školního stravování	66
3.6	Věk a další osobní faktory pracovníků školního vzdělávání	69
3.7	Výživa a výchova ke zdravému životnímu stylu	70
Praktická část		73
4	Výzkumné otázky	73
4.1	První	73
4.2	Druhá	73
4.3	Třetí	73

4.4	Dotazník -----	73
4.5	Vyhodnocení dotazníku, rozbor a porovnání jednotlivých otázek -----	75
4.6	Odpovědi na výzkumné otázky-----	99
4.6.1	První -----	99
4.6.2	Druhá -----	100
4.6.3	Třetí-----	101
4.7	Nejzávažnější problémy školního stravování -----	101
4.8	Ověřovací šetření k věku a finančnímu ohodnocení pracovníků -----	102
5	Závěr -----	108
	Přílohy-----	112
	Dotazník -----	112
	Použitá literatura-----	113
	Seznam tabulek a grafů -----	116

1 Úvod

Cílem této práce je zmapovat aktuální stav školního stravování a současně srovnat stávající situaci ve školním stravování v České republice s vývojem za posledních 10 let. Ze srovnání pak lze posuzovat, co se v tomto oboru změnilo, a zároveň bude možné eliminovat faktory, které mají na školní stravování největší vliv.

Školní stravování v České republice patřilo a patří k nejvyspělejším systémům svého druhu. Můžeme s téměř jistotou říci, že systém školního stravování je ve světě naprosto ojedinělý (společně se Slovenskou republikou, neboť tento systém vznikl společně a v obou státech zůstal zachován). Jeho jedinečnost spočívá v jeho celistvosti a jednotnosti pro celou republiku, organizaci a kontrolním systému, které zaručují jeho kvalitu a bezpečnost.

Školní stravování je součástí našeho vzdělávacího systému 70 let a 50 let je jeho činnost zakotvena v legislativě, přesto existuje velmi malé množství odborné literatury, která by se problematikou tohoto oboru zabývala. Odborné knihy neexistují prakticky žádné (vyjma receptur a praktických návodů), lepší situace je v odborných člancích, legislativě a metodických pokynech. Z tohoto důvodu tato diplomová práce čerpá z těchto dostupných zdrojů.

Školní stravování je ve společnosti často podceňováno a prezentováno jen jako nabídka teplého jídla, které ovšem nesplňuje výživové požadavky, není moc pestré, lákavé, chutné a zdravé. To má často za následek, že rodiče nepovažují školní stravování za plnohodnotnou stravu na úrovni a často své negativní názory prezentují před dětmi. To má za následek, že zejména starší děti školní jídelnu opouštějí a vyhledávají jiné způsoby stravování. Náhradní stravování ale většinou nedosahuje kvalit nabízeného stravování ve školní jídelně.

Problematika výživy dětí je dnes ve společnosti tématem číslo jedna, a to hlavně v souvislosti se zdravým životním stylem. Základem stravovacích návyků dítěte a jeho postojů ke stravování je v první řadě rodina a společenské prostředí, ve kterém vyrůstá, avšak nemalý vliv na vývoj stravovacích návyků dětí má také školní jídelna.

Školní stravování je významné z hlediska ovlivnění stravovacích návyků dětí a mladistvých, neboť školní jídelna nemá jen funkci zasytit, ale také vychovávat

ke správným stravovacím návykům. Osvojené návyky pak mohou děti přenášet nejen do svých rodin, ale také do budoucího života.

Současná doba je pro školní stravování velmi náročná. Na jedné straně se jeho historie traduje už 70 let, a k tomuto výročí proběhla řada oslav a setkání. Na druhé straně se na tento systém sbíhají ze všech možných stran různá rizika a problémy, které, pokud se nezvládnou včas vyřešit, mohou být pro tento jedinečný systém likvidační.

Silné tlaky veřejnosti na potřebu změn ve školním stravování a zároveň nízká prestiž této oblasti vzdělávacího systému naší země, nemá prakticky žádná podpora státních orgánů, to vše způsobuje veliký tlak na všechny pracovníky školního stravování, ředitele škol počínaje a pomocnými silami v školní jídelně konče. Působení vnějšího prostředí na činnost zařízení školního stravování má zásadní vliv na práci zaměstnanců oboru i na případné nové zájemce o práci ve školním stravování.

Podaří se tento ojedinělý systém zachránit pro další generace dětí nebo se pod tíhou nových změn stane neudržitelný? Jaké změny mohou posunout systém k lepším výsledkům, a které naopak budou pro něj likvidační? Na tyto a další otázky se snaží odpovědět nejen výzkum, ale celá tato diplomová práce.

Teoretická část

2 Základní charakteristika školního stravování

Školní stravování v České republice je považováno za jeden z nejvýznamnějších faktorů v oblasti výživy dětí a mládeže. Je zabezpečováno zařízeními školního stravování (školními jídelnami), za jejichž provoz je ze zákona zodpovědný ředitel školy. Provozní záležitosti jsou zpravidla delegovány na pracovníky zařízení školního stravování, zejména pak na vedoucí školní jídelny. Zařízení školního stravování jsou u nás, v převážné většině, součástí škol. Dalo by se tedy předpokládat, že když jsou zařízení školního stravování nedílnou součástí školy, jsou také nedílnou součástí výchovy, ale takové pojetí již v praxi nefunguje. Dochází k velikým komplikacím, které často přesahují hranice školy a stávají se celostátním problémem.

Školní stravování je primárně určeno pro děti a žáky škol. V další fázi se ve školní jídelně stravují také jejich učitelé a ostatní pracovníci škol a školských zařízení. A pokud má školní jídelna k dispozici dostatečné prostory a má ve zřizovací listině doplňkovou činnost, může stravovat i cizí strávníky. Řada obcí této kapacity využívá k plnění sociálních programů, například ke stravování seniorů.

Zajištění kvalitních služeb ve školních jídelnách je možné za předpokladu, že provozovna bude mít přiměřené finanční prostředky na provoz, správný počet kvalifikovaných pracovníků a vybavení odpovídající všem provozním a hygienickým požadavkům.

Školní stravování má specifické nároky na financování. Každý oběd, připravený ve školní jídelně, je financován ze tří zdrojů:

1. Zákonní zástupci dětí a žáků – hradí finanční prostředky pouze na potraviny.
2. Zřizovatel zařízení školního stravování (školy) – hradí režijní náklady, to znamená vodu, plyn, elektřinu, vybavení, telefony, odvoz odpadu atd.
3. Stát – hradí platy zaměstnanců, odvody, zákonné pojištění, školení atd.

Cena oběda se tedy skládá ze tří přibližně stejných částí, z nichž 1/3 hradí rodiče a 2/3 jsou hrazeny ze státních prostředků, přesto je cena oběda velmi diskutovaným tématem s řadou názorů, někdy diametrálně odlišných.

Na jedné straně je možné slyšet, že částka, která se platí za potraviny (25-30 Kč), je údajně nesmyslně nízká a brání jídelnám kupovat kvalitní nebo nadstandardní potraviny. Řada rodičů by si ráda připlatila, kdyby děti dostávaly takové potraviny, o nichž jsou rodiče přesvědčeni, že jsou pro jejich děti nejvhodnější. Na druhou stranu je stále více dětí, jejichž rodiče nemají na zaplacení ani této nízké částky. Průzkumy odhalily, že zhruba 10 % školních dětí nechodí na obědy, protože je rodina v tak tíživé situaci, že si nemůže obědy pro své děti ve školní jídelně dovolit. Vznikají tedy různé sbírky a nadace, které v některých případech za tyto děti obědy platí. Je to velmi záslužná činnost, ale nesystémová, neboť pokryje jen malou část potřebných, a zároveň tato činnost velmi zatěžuje administrativu školy a zařízení školního stravování. Bylo by mnohem účinnější, kdyby vznikla sociální dávka přímo na školní obědy, a rodiče by si ji vyřídili na příslušném úřadě s ostatními dávkami, na které mají nárok. Není to žádná „objevná“ myšlenka; tento systém tu již donedávna fungoval, finance za školní obědy putovaly mezi úřadem a školní jídelnou. Nehrozilo riziko, že tyto dávky budou zneužité k jiným účelům, děti dostaly pravidelnou stravu ve školní jídelně, a vše bez problémů fungovalo. Změnou vyplácení sociálních dávek tento fungující systém padl. Pro školní stravování a sociálně slabé strávníky by bylo vhodné, aby se stát navrátil k dříve fungujícímu systému.

Při charakteristice školního stravování je nejdůležitější si uvědomit, že instituce školního stravování neplní jen funkci sytící tím, že každý den připraví dětem teplý oběd.

Má tyto tři základní funkce:

1. **Klasickou sytící** – průzkumy mezi žáky základních škol bylo dokázáno, že oběd ve školní jídelně je často jediným teplým jídlem dětí za den
2. **Zdravotně výživovou** – strava ve školní jídelně musí plnit přísná kritéria doporučených denních dávek i hygienické předpisy
3. **Výchovnou a vzdělávací** – pestrá, zdravá, věku odpovídající strava sestavená podle denních doporučených dávek je praktickým příkladem pro výchovu ke zdravému životnímu stylu, základy stolování ve společnosti, sociální kontakt aj.

Zdravotně výživovou stránku školního stravování hlídá spotřební koš. Tento nástroj k posuzování kvality školního stravování je v současné době terčem útoků odpůrců

školního stravování. Je velmi těžké posoudit, jak daleké změny spotřebního koše jsou únosné, aby neohrozily funkci školního stravování.

Zařízení školního stravování jsou nejbezpečnějším provozovatelem společného stravování. Zárukou bezpečnosti potravin jsou přísné hygienické předpisy a systém HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points), který musí jídelny dodržovat a jsou v této oblasti velmi pečlivě kontrolovány orgány veřejné ochrany zdraví.

Kontroly školního stravování provádí několik institucí – Česká školní inspekce (ČŠI), orgány veřejné ochrany zdraví (hygiena), zřizovatelé, Státní veterinární správa, Česká obchodní inspekce, Inspektoráty bezpečnosti práce, Protipožární ochrana a řada dalších. Zařízení školního stravování, stejně jako ostatní školská zařízení, patří mezi nejkontrolovanější organizace, což zaručuje jejich vysokou kvalitu.

2.1 Historie školního stravování v ČR

Zdraví nové generace je významně ovlivňováno způsobem výživy v dětství a dospívání. Optimální uspokojování výživových potřeb dětí a mládeže je dnes v popředí zájmu nejen rodičů, ale také odborníků na výživu a široké veřejnosti.

Je všeobecně známým faktem, že výživa zásadně ovlivňuje zdraví lidí. Po druhé světové válce bylo prioritou zlepšit zdraví dětí, podlomené válečným strádáním. Postupem doby se priority školního stravování měnily, podle možností zásobování až k výraznému působení na zdraví nových generací, a to včetně prevence civilizačních chorob. Na stoupající růst civilizačních chorob, jako je například cukrovka, kardiovaskulární onemocnění, rakovina tlustého střeva apod., má stravování velmi významný podíl. Je prokázána souvislost mezi konzumací určitých potravin a vznikem chorob, a naopak je známo, že nutričně vyvážená strava má pozitivní vliv na zdraví. Z tohoto důvodu se mění požadavky na školní stravování v průběhu historie.

Školní stravování má v ČR dlouholetou tradici. V roce 2015 slavilo 70. výročí svého založení, i když oslavy, které by měly pomoci k propagaci tohoto odvětví, neodpovídaly významu, které školní stravování u nás má. Je škoda, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nedokázalo využít toto významné výročí ke zlepšení image celého systému a jeho celkové propagaci.

Historií školního stravování se zabývala Ing. Eva Šulcová, dlouholetá pracovnice v oblasti školního stravování. V 70. a 80. letech byla nejvyšší představitelkou vedení školního stravování na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Její diplomová práce s názvem Řízení a organizace společného stravování dětí a mládeže v ČSR vznikla v roce 1970, obhájena byla na Vysoké škole ekonomické, fakultě obchodní, katedra veřejného stravování. Ing. Šulcová dala svůj souhlas k jejímu využití pro potřeby závěrečné bakalářské práce autorky v roce 2006 a dále i k využití pro tuto diplomovou práci.

První kroky ke školnímu stravování za první republiky

Již před více než 70 lety byly zřizovány na některých školách péčí místních korporací „polévkové ústavy“, v nichž „činovnice“ vařily přespolečným dětem polévky.

Vyvařovaly se obvykle polévky husté (bramborová, hrachová, rýžová, kroupová, krupicová, čočková aj.) a přidával se k nim chléb nebo houska. Nezbytné potraviny byly zajišťovány nákupem nebo dobrovolnými sbírkami v obcích. V některých školách (např. v Hutisku u Rožnova pod Radhoštěm) přinášely děti z domova do školy polínka dřeva, brambory a jiné věci, a za určitou dávku pak dostávaly porci polévky. Při vaření ve školní kuchyni vypomáhaly starší žákyně v rámci vyučování domácím naukám. V místech, kde nebylo možno nařídít vaření polévek, podávalo se mléko s pečivem (mléčná akce). Poukázky na polévky nebo mléko (plechové nebo kartonové lístky) vydávali učitelé na základě znalosti poměrů v rodinách jednotlivých žáků.

Polévkovým ústavům a mléčným kuchyním, které lze považovat za prvorepublikové předchůdce současných školních jídelen, poskytoval stát subvence prostřednictvím Okresních péčí o mládež a jejich zemských ústředí. Např. ve školním roce 1936/37 bylo na tyto účely vynaloženo celkem přes tři miliony korun. (Zpravodaj pro školní stravování, 2007, s.62)

Po druhé světové válce dochází k rozmachu organizovaného školního stravování

Za počátek historie stravovacího systému školního stravování lze považovat první poválečná léta. Bylo to období, kdy se obyvatelé států Evropy postižených 2. světovou válkou, se snažili zacelit válečné rány – postavit znovu zničená lidská sídla, obnovit průmysl, školství, kulturu, zdravotnictví, zajistit to, co činí lidský život snazším a smysluplným. Školní stravování se postupně vyvíjelo po druhé světové válce (1945),

kdy byly žákům do škol dávány svačiny, např. přesnídávky. Potraviny pocházely z humanitární pomoci financované USA, Kanadou, Anglií a dalšími státy. Potraviny byly do škol distribuovány na základě dohody UNRRA (Dohoda o Správě Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu, v originálu United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Hlavním cílem projektu UNRRA bylo zabránit hladu a napravit výživový deficit způsobený válečným strádáním v oblasti výživy.

Na přelomu 40. a 50. let vznik prvních školních jídelen z iniciativy obcí a škol

Jednou z hlavních priorit byla starost o mladou generaci – obnovení kvalitního školství a zlepšení zdravotního stavu dětí, který byl nedostatečnou výživou za války značně poznamenán. Děti a mladí lidé trpěli mnoha zdravotními problémy, které byly v našich zemích důsledkem především velice nekvalitní výživy. Do škol v ČSR začala cíleně proudit potravinová pomoc hlavně z vojenských zásob americké armády. Ve školách tak dostávali žáci přesnídávky – například míchaná vejce vyrobená ze sušených, kakao, slané i sladké sušenky.

50. a 60. léta 20. století - v roce 1953 je péčí o školní stravování pověřeno Ministerstvo školství

Později, jak rostla zaměstnanost žen – matek, rozrůstala se i instituce školního stravování. Nejprve z iniciativy některých škol, později obcí a konečně státu, který vládním usnesením z roku 1960 učinil za školní stravování odpovědným ministerstvo školství.

V roce 1953 u nás bylo registrováno jen 3500 školních jídelen a 308 000 strážníků. V roce 1989 bylo už více než 11 000 školních jídelen a 2 000 000 strážníků. V současné době se počet školních jídelen pohybuje více než 9 000 zařízení školního stravování a 1 750 000 strážníků.

Péče o školní stravování tedy připadla do kompetence tehdejšího ministerstva školství, které vydalo v letech 1953 a 1963 dvě vyhlášky, stanovující odpovědné orgány za zřízení a provoz školních jídelen, výši finančních norem na nákup potravin a poplatků za stravování včetně systému slev.

V roce 1963 jsou vyhlášeny výživové normy pro školní stravování, postupně se zřizují výchovná střediska školního stravování v okresech, později v krajích. Vzniká také funkce inspektora školního stravování, kteří měli na starosti metodiku, vzdělávání a kontrolu

zařízení školního stravování v celé republice, a to jednotným způsobem. Na kvalifikace těchto pracovníků byly kladeny vysoké nároky, jednalo se o odborníky na tuto oblast.

70. léta 20. století - rychlý kvantitativní rozvoj

Školní stravování se začalo velice rychle rozrůstat a zhruba v průběhu 70. let minulého století dokázalo zajistit stravování všem dětem, které o ně projevíly zájem – a byla jich naprostá většina.

Poplatky za stravování stačily pokrýt nároky optimálních výživových norem cca ze 70 %, není politická vůle zatížit rodiče zvýšením poplatků tak, aby bylo možné dosáhnout výživového optima.

Kvalita stravy v 70. letech poněkud zaostávala pro neochotu zatížit rodiče vyššími poplatky a z důvodů problematického zásobování potravinami (kvalita potravin, nabídka, frekvence dodávek...), a pro soustavné problémy s technickým vybavením školních jídelen.

V historii se také měnil způsob úplaty za školní stravování. Zpočátku rodiče hradili v plné výši náklady na potraviny a asi 20% nákladů na režii, která je spojena s jejich zpracováváním. Později však byla zrušena povinnost přispívat na režii a naopak stát se podílel menší měrou na krytí nákladů na potraviny. Dotace na potraviny byly zrušeny na konci 20. století. V současné době tedy rodiče mají ze zákona hradit pouze náklady na potraviny, věcnou a mzdovou režii hradí stát a zřizovatel zařízení školního stravování. Specifikovány byly také výživové dávky podle věkových skupin dětí a délky jejich pobytu ve škole nebo jiném školním zařízení.

Směrnicí ministerstva školství v roce 1975 vznikla funkce krajského inspektora školního stravování, který ze zákona zajišťoval nejen kontrolu stravovacích zařízení, ale i metodickou pomoc. Tito inspektoři byli ze zákona jak na krajských, tak i na okresních národních výborech. To zaručovalo dostupnost metodické pomoci i efektivní kontroly pro všechna zařízení.

Byla také zřízena krajská a okresní střediska školního stravování, která měla za úkol pečovat o rozvoj školního stravování, zvyšovat kvalifikaci pracovníků jídelen, soustavně s nimi pracovat a dohlížet na plnění úkolů školních jídelen. Významným úkolem těchto středisek byla i výchova učňů v oboru, takže pro zařízení školního stravování byli přímo

připravování speciálně vyučení pracovníci. To zaručovalo přísun mladých, odborně připravených sil do oboru. Je to oblast, která v současnosti školní stravování velmi trápí – nedostatek odborného personálu a zejména mladých pracovníků.

Předpis také obsahoval odborné požadavky na vedoucí školní jídelny i rozpis počtu pracovníků ve stravování. To bylo zásadní pro provoz stravovacích provozů a jejich řízení.

80. léta 20. století – postupný obrat k nutnosti upřednostnit kvalitu nad kvantitou

V 80. letech byl vybudován ucelený systém řízení a kontroly školního stravování, který bezesporu měl vliv na kvalitu jeho služeb. V té době se řízením školního stravování zabývalo především Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČSR, Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí ČSR a samozřejmě spolupracovaly i další resorty – zejména Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR, Ministerstvo financí, cen a mezd ČSR. Hlavní úlohu v té době plnily národní výbory prostřednictvím středisek školního stravování.

Personální obsazení školních jídelen se příliš nemění, vždy to byl a zůstává resort, kde převažují ženy. I když gastronomie není výhradní doménou žen, v oblasti školního stravování mají ženy rozhodující převahu, mezi personálem i v managementu.

Výrazné změny v personálním managementu školních jídelen přinesl vývoj kvalifikovanosti pracovníků školního stravování. Zatímco v 50. letech pracovalo ve školních jídelnách jen 5% kvalifikovaných pracovníků, koncem 80. let to bylo více než 90%. Zasluhou vypracovaného systému školního stravování a plně funkčních středisek školního stravování. Pracovníci kuchyní si mohli doplnit kvalifikaci, kromě toho pravidelně absolvovali doplňující školení, případně kvalifikační kurzy ke zvýšení kvalifikace. Střediska také vychovávala vlastní kuchařský dorost.

V roce 1989 vyšlo zvláštní číslo časopisu Výživa lidu, věnované školnímu stravování. Z tohoto časopisu se dá čerpat hodně materiálů z historie stravování i nové poznatky z konce 80. let. V článku se uvádí, že v 80. letech se ve školních jídelnách stravovalo téměř 88% žáků zapsaných ve školách. Rozmach školního stravování se přikládá těmto faktorům: populačnímu a demografickému vývoji, zaměstnanosti matek, změnám ve školském systému a v řízení školního stravování, rozvinuté síti školních jídelen.

Vývoj v 90. letech 20. století – nová vyhláška a spotřební koš, zánik metodického vedení

Počátkem 90. let 20. století bylo školní stravování ohrožováno dvěma způsoby. První byly náznaky, že školní stravování je socialistický výdobytek, a mělo by být zrušeno, aby se ušetřily finanční prostředky. To se naštěstí nenaplnilo, a školní stravování slouží svému účelu dodnes. Druhým ohrožením v té době byly nadnárodní firmy, které v této oblasti chtěly podnikat. Některým se podařilo získat do svého podnikání školní jídelny, ale brzy se ukázalo, že není slučitelné pečovat o výživu dětí a tvořit zisky. Z tohoto důvodu i po 25 letech volného podnikání mají tyto firmy jen přibližně 250 školních jídelen v celé republice a nedošlo k rozmachu podnikání v této sféře, u většiny zřizovatelů je prioritou péče o své strávníky.

V roce 1993 vyšla vyhláška č.48/1993 Sb., o školním stravování, která obsahovala předepsané výživové dávky pro všechny věkové skupiny a novinku – spotřební koš.

Školní stravování plní funkci nejen materiální tím, že poskytuje žákům a studentům stravu, ale působí také v oblasti výchovy ke zdravému způsobu stravování. Podávané pokrmy ve školních jídelnách musí splňovat tzv. spotřební koš.

Novelou vyhlášky o školním stravování došlo ke změně, a vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování zařízením školního stravování určuje již pouze spotřební koš. Jedná se o výčet komodit, které musí být denně obsaženy ve stravě dětí v určeném množství, aby byl zajištěn jejich zdravý vývoj. Spotřební koš pro školní stravování sestavovali odborníci na výživu a odpovídá doporučeným výživovým dávkám.

Spotřební koš se skládá z 10 skupin potravin – masa, ryb, mléka, mléčných výrobků, tuků, cukru, ovoce, zeleniny, brambor a luštěnin. Každá z těchto potravin by měla být denně zastoupena v různém množství ve stravě dětí. Dodržování spotřebního koše učí děti konzumovat všechny potraviny potřebné pro jejich zdravý vývoj. Není jednoduché bojovat proti zavedenému stereotypu nezdravého stravování, prohlubovanému podbízivou reklamou a nevhodnými stravovacími návyky.

Po roce 1990 se zánikem okresů zanikla střediska školního stravování, jejich absence se projevila na snížení kvalifikovaných pracovníků velmi výrazným způsobem.

Střediska vytvářela praktický příklad školy správné výživy a dohlížela, aby byly děti dobře živené. Zrušením okresů v roce 2003 zanikla výchovná střediska školního stravování na okresní i krajské úrovni.

Zároveň v tu dobu také zanikly školské úřady, a tím zanikla funkce metodiček, do té doby dostupných všem zařízením. V době zániku bylo v ČR zhruba 100 metodiček (inspektorek) školního stravování, jejichž pomoc zařízením školního stravování ze dne na den bez náhrady zanikla.

MŠMT postupně omezuje vlastní působení na školní stravování na naprosté minimum. Zařízení školního stravování jsou tedy v metodice odkázány pouze na pomoc soukromých firem.

(Strosserová, 2006, Strosserová, Šulcová 2008).

2.2 Školní stravování na Slovensku

Školní stravování na Slovensku má stejně dlouhou tradici jako v ČR a vychází ze stejného základu, neboť v prvních letech, a v dalších téměř 50 letech se tento systém vyvíjel jako jeden celek. K rozdělení došlo současně s rozdělením obou států, a je důležité, že v obou nových republikách systém zůstal zachován v podstatě ve stejném rozsahu jako v minulosti, systémy obou států se nyní liší jen v detailech.

Ze zprávy Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR z roku 2013 vyplývá, že se slovenské školní stravování potýká s podobnými problémy jako u nás. Rodiče chtějí, aby se ve školní jídelně a ve škole celkově, podávaly jen zdravé potraviny a pokrmy z nich. Ve větší míře než u nás je řešena otázka dostupnosti školního stravování pro sociálně slabé obyvatele.

Zaměstnance také trápí nízké platové ohodnocení a také požadují vyřešit počet pracovníků v souvislosti s počtem strávníků, nedostatečné vybavení školních jídelen a nedostatečná kvalifikovanost pracovníků zařízení školního stravování. Pracovníci si také stěžují na nedostatečnou kvalitu inspekční kontroly zařízení školního stravování.

Faktem je, že Slovensko v roce 2009 vyhláškou zpřísnilo vaření ve školních jídelnách, ty mohou vařit jen podle státem vydaných receptur, což, jak uznali i úředníci slovenského ministerstva, snižuje kreativitu nabídky pokrmů. Ze postřehů pracovníků školních jídelen také vyplývá, že si strážníci stěžují na neatraktivnost některých stanovených pokrmů. Navzdory předepsaným normám a recepturám, které připravovali odborníci na školní stravování, stále se nedaří v plné míře naplňovat některá výživová doporučení, zejména v oblasti ovoce a zeleniny v podávané stravě.

Na druhou stranu je toto stravování svázané více než naše, protože například nákup potravin podléhá výběrovému řízení, což znamená pro pracovníky školních jídelen velký nárůst administrativní činnosti.

Oproti našemu systému mělo Slovensko již v roce 2009 vyřešené dietní stravování, a to bez odborného dozoru nutričních terapeutů a s vyčleněnou pracovní silou na přípravu dietní stravy. V tomto bodě se naše ministerstvo mohlo inspirovat jejich vyhláškou.

Je tedy jasné, že tyto dva systémy, které vnikaly souběžně, si i po rozdělení obou států nadále zachovávají stejný základ, potýkají se stejnými nebo obdobnými problémy a mohou si být vzájemně inspirací při řešení problémů.

Příkladem ze slovenského prostředí jsou některé citace slovenských předpisů:

Zariadenia školského stravovania

(174) Zariadenia školského stravovania (ZŠS) sú školské účelové zariadenia, ktoré zabezpečujú stravovanie detí a žiakov. Zariaďujú sa za účelom výroby, konzumácie a odbytu jedál a nápojov. Poznáme dva typy zariadení:

- a) školská jedáleň – zabezpečuje prípravu, výdaj a konzumáciu stravy,*
- b) výdajná školská jedáleň – zabezpečuje výdaj a konzumáciu jedál, rozdeľovanie jedál a nápojov, môže dokončovať jedlá z polotovarov.*

(175) Zriaďovateľom môžu byť:

- a) obec, samosprávny kraj,*
- b) cirkev alebo náboženská spoločnosť,*
- c) súkromný zriaďovateľ ako právnická alebo fyzická osoba,*
- d) obvodný úrad v sídle kraja - ZŠS pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.*

(176) Financovanie:

a) z podielových daní obcí a samosprávnych krajov od r. 2005, súkromní a cirkevní zriaďovatelia od r. 2007

b) zo ŠR z rozpočtovej kapitoly MVSR sú financované ZŠS pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v zriaďovateľskej pôsobnosti obvodného úradu v sídle kraja od 1. 1. 2013.

(177) Stravníkmi sú deti a žiaci škôl a školských zariadení, zamestnanci, iní stravníci. Stravovanie detí a žiakov sa zabezpečuje počas ich pobytu v škole, so súhlasom zriaďovateľa a príslušného úradu verejného zdravotníctva aj v čase školských prázdnin.

(178) Školská jedáleň poskytuje stravovanie deťom a žiakom za čiastočnú úhradu nákladov, ktoré uhrádza zákonný zástupca vo výške nákladov na nákup potravín. Ak je zriaďovateľom školskej jedálne obvodný úrad v sídle kraja, výšku príspevku určuje riaditeľ školy alebo školského zariadenia. Môže rozhodnúť aj o znížení alebo odpustení príspevku, ak zákonný zástupca predloží doklad o tom, že je poberateľom dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke v hmotnej núdzi. Neplatí to ak ide o deti alebo žiakov, ktorí sú poberateľmi dotácie na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa ohrozeného

sociálnym vylúčením v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny. V prípade školských jedální zriadených obcou alebo samosprávnym krajom má uvedené kompetencie zriaďovateľ, ktorý určí výšku príspevku na čiastočnú úhradu nákladov vo všeobecne záväznom nariadení. Zákonný zástupca prispieva na úhradu režijných nákladov, ak tak určí zriaďovateľ (platné od roku 2011).

(179) Podiel stravujúcich sa žiakov je najvyšší v materských školách, nasledujú základné školy a najnižší je na stredných školách. V posledných rokoch dlhodobo medziročne stúpa podiel stravujúcich sa žiakov základných aj stredných škôl.

(180) V porovnaní so situáciou v ČR je podiel stravujúcich sa v ZŠ a SŠ na Slovensku nižší. V ČR rodič prispieva na stravovanie iba 1/3 z ceny jedla a neprispieva na prevádzkové náklady. V SR rodič uhrádza náklady na potraviny, ktoré predstavujú zväčša 1/2 z ceny jedla a od roku 2011 na základe rozhodnutia zriaďovateľa môže rodič prispievať aj na prevádzku zariadení školského stravovania.

(181) V súvislosti s prevenciou podpory zdravia v školách pôsobia tzv. „školské bufety“, ktoré nemajú žiadny právny základ. Sú prevádzkované súkromnými fyzickými osobami na základe nájomných zmlúv so školami. Problematike školských bufetov sa bude rezort venovať v ďalšom období.

(182) V rámci opatrení, vyplývajúcich z prevencie obezity a zníženia počtu detí s nadváhou a regulačnej podpornej politiky zvýšenia spotreby ovocia a zeleniny a mlieka a mliečnych produktov v sektore poľnohospodárstva sa od r. 2009 realizujú celospoločenské programy v materských školách, základných a stredných školách školský mliečny program a program ovocie a zelenina do škôl.

(183) Od roku 2011 nastala kvalitatívna premena školského stravovania v oblasti procesu výroby jedál z kvalitnejších surovín, diétneho stravovacieho systému, zavedenia vyšších hygienických požiadaviek na prevádzku, vzdelávania zamestnancov pre oblasť prevencie výživou. Napriek tomu je v najbližšom období potrebné venovať dostatočnú pozornosť v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu na všetkých druhoch a typoch škôl téme prevencia výživou, zlepšiť technologické vybavenie ZŠS, dbať o dodržiavanie prevádzkovej hygieny, zlepšiť kontrolnú činnosť, zjednodušiť procesy súvisiace

so stravovaním detí z rodín so sociálnou odkázanosťou. (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, s. 48-49)

3.1.6.2 Školské stravovanie

Súhrn diskusie

O oblasti školského stravovania diskutovali najmä rodičia a vedúci zamestnanci resp. zamestnanci školských jedální.

Príspevky rodičov poukazovali najmä na potrebu podávania „zdravých“ jedál a eliminácii možností nákupu „nezdravých“ jedál v priestoroch škôl.

Pracovníci školských jedální, okrem požiadavky, aby ich financovanie bolo realizované prostredníctvom prenesených kompetencií (podrobnejšie pozri odsek 3.1.1.3) poukazovali na potrebu záväzne stanoviť počet zamestnancov školských jedální v závislosti od počtu stravníkov. V súčasnosti je tento počet stanovený v príslušných metodických pokynoch len orientačne. Opakovane tiež upozorňovali na problém technického vybavenia školských jedální charakterizovaný výstižne v nasledujúcom príspevku: Ešte by som mala pripomenúť k zabezpečovaniu veľkokapacitných kuchynských zariadení. Keďže ide väčšinou o kapitálové výdavky, financovať by ich mali obce. Ale v tejto situácii je to absolútne nemožné, aspoň na malých obciach je to tak. Takže by som chcela navrhnúť, aby sa podporovali projekty a zverejňovali výzvy.

Jednotlivé príspevky o školskom stravovaní obsahovali aj ďalšie námety, ktoré by zlepšili situáciu v tejto oblasti (urobiť výnimku pri zamestnávaní nezamestnaných z projektov ÚPSVaR, ktorí nemajú vzdelanie na prácu v kuchyniach a v kuchyniach robia len pomocné práce) vrátane riešenia špecifických problémov niektorých skupín stravníkov vyžadujúcich osobitný prístup (bezlepková strava).

Stanovisko ministerstva

Riešenie pripomienok z diskusie dotýkajúcich sa upozornení na porušovanie zásad zdravej výživy v školských zariadeniach a odporúčajúcich obmedzenie predaja „nezdravých“ jedál je predmetom opatrení uvedených v odseku 248 Správy.

K možnosti prechodu financovania školských jedální z oblasti originálnych do prenesených kompetencií sme sa vyjadrili v odseku 3.1.1.3.

Ministerstvo sa bude naďalej snažiť formou vypisovania rozvojových projektov a dotácií podporiť v rámci možností rozpočtu zlepšenie technického vybavenia školských jedální v prípadoch, keď príslušný zriaďovateľ objektívne nemá na uvedený účel prostriedky. V tomto zmysle dopĺňa odsek 248 Správy.

V rámci rokovaní s rezortom práce ministerstvo školstva preskúma aj možnosti ako zapojiť pri zamestnávaní nezamestnaných z projektov ÚPSVaR, ktorí nemajú vzdelanie na prácu v kuchyniach a robia v nich len pomocné práce.

V rámci svojej legislatívnej činnosti a metodickej činnosti využije ministerstvo aj ďalšie podnety, ktoré diskutujúci vzniesli v oblasti školského stravovania. (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, s. 30-31)

2.3 Školní stravování ve světě

V Česku se často traduje, že náš systém je ojedinělý a nikde na světě nic podobného nemají, děti si nosí studené jídlo z domova v krabičkách a nemají možnost se stravovat ve školní jídelně. Není to ale pravda. Náš systém je ojedinělý, ale v podstatě tou jedinou základní věcí – jedná se o centralizovaný systém, řešený jednotnou státní legislativou. To ho odlišuje od stravování v jiných státech.

Pro ilustraci jsou zde uvedena fakta o provozování školního stravování v některých státech Evropy a USA:

Velká Británie

Stravování má ve Velké Británii dlouholetou tradici. Dětská podvýživa na počátku dvacátého století vyvolala v roce 1906 potřebu zavedení školního stravování.

Během dalších 40 let vývoj pokračoval. Významné bylo období 2. světové války, kdy při nedostatku potravin bylo zajišťováno stravování přednostně dětem prostřednictvím školních jídelen. Koncem 2. světové války rozvoj vyvrcholil vládními dotacemi pro místní školní úřady. Dotace kryly 95% ceny poskytovaných jídel. První výživové normy byly stanoveny v roce 1941.

V r. 1986 byl zákonem o sociálním pojištění omezen počet dětí oprávněných k bezplatnému stravování.

Zásahy provedené v období let 1967 - 1986 se na školním stravování neblaze podepsaly. Počet strávníků se dramaticky snížil - na pouhých cca 20 % původního počtu. Děti se orientovaly především na stravování typu fast food. Rodičům docházela trpělivost a lékaři upozorňovali na problémy se zhoršujícím se zdravotním stavem mladé populace. To konečně přimělo vládu k přijetí kroků vedoucích k radikální změně situace.

Až teprve v roce 1999 bylo zákonem zavedeno tzv. spravedlivé financování s povinným delegováním zajišťování školního stravování na všech školách druhého stupně od roku 2000 a možností pro školy prvního stupně rovněž získat tuto odpovědnost.

Náprava úsporných opatření, která měla negativní vliv na zdravotní stav obyvatel i na systém vybudovaného školního stravování, trvá dodnes. V současné době také Velká Británie zintenzivnila snahu o ozdravení školního stravování a také zpřístupnění školního jídla pro sociálně slabé děti. Od roku 2014 mají školní obědy zdarma všechny děti od 5 – 7 let.

Zároveň si přizvala na kampaň zdravějšího stravování známou osobnost Jamieho Olevera. Ten již od roku 2004 zaváděl nové způsoby vaření a větší přísun ovoce a zeleniny do školního stravování. Nakonec po dlouhých jednáních s vládou prosadil nové standardy a direktivu pro vaření na školách. Za jeho působení vydala britská vláda nařízení o snížení tuku, cukru a soli ve výrobcích, které se podávají ve školách. Euforie bohužel vydržela jen krátce a opět přibýlo dětí, které se přestaly ve škole stravovat.

Po vzoru Velké Británie začaly školní stravování zakládat i ostatní evropské státy

- 1914 Francie
- 1925 Norsko
- 1937 Švédsko
- 1952 Itálie
- 1947 Japonsko
- po 2. světové válce všechny státy východního bloku

Země bývalého východního bloku

Přesto, že školní stravování v těchto zemích vznikalo později než v jiných zemích, byl systém školního stravování velmi dobře vybudován.

Někde byl tento systém zachován a poskytuje školní stravování i nadále, jinde se bohužel zavedený systém rozpadl.

Autorka měla možnost se v roce 2012 seznámit s tím, jak se stravují děti v Lipsku, kde školní stravování zajišťuje nadnárodní firma Sodexo nebo školní bufet v polské Poznani, kde místo kvalitního školního stravování byly nabízeny jen potraviny, velmi se podobající sortimentu fast foodu. Paradoxní na tom je, že právě v Německu se snaží nově zavádět systém školního stravování, ale budují ho zatím na regionální úrovni za pomoci různých spolků a organizací rodičů, které se na přípravě stravy pro děti i podílejí.

Školní stravování v USA

Školní stravování v USA má tradici od roku 1853, kdy je možné najít první záznamy o podávání jídel studentům. A v roce 1920 vznikl dotační fond asociace rodičů a učitelů k podpoře školního stravování. V roce 1946 byl vyhlášen National School Lunch Act = národní dokument školního stravování, který se stal oficiálním dokumentem školního stravování v celých USA.

V roce 1995 byly aktualizovány výživové normy pro školní stravování, které původně pocházely z roku 1946.

V USA se některé děti stravují zdarma, při slevách hradí od 10 – 80% nákladů, takže každý oběd je dotován.

Řadu potravin získává školní stravování rozhodnutím ministerstva zemědělství zdarma: vybrané druhy mražené nebo konzervované zeleniny, rajčatovou šťávu a protlak, hovězí, vepřové, kuřecí, krůtí a mleté maso, ovoce, některé druhy sýrů, vejce, olej, burákové máslo, pizzu.

Stravování řídí Kongres, následuje Ministerstvo zemědělství USA, dále 7 regionálních úřadoven, ministerstva školství jednotlivých států a krajské nebo městské odbory školství.

Po Velké Británii se ozdravný program Jamieho Olivera přesunul do USA, podporován Michelle Obamovou. Vzhledem ke vzrůstajícímu počtu obézních dětí, byl vypracován program na ozdravení stravování od roku 2010 až do roku 2023. Ozdravný program klade důraz na zvýšení spotřeby ovoce a zeleniny na dvojnásobek, dále navýšení obilovin a luštěnin. Poslední 5. povinnou složkou školního oběda je mléko. Razantní změna nabídky potravin ve školních jídelnách má v praxi bohužel negativní dopad, neboť po této změně došlo k výraznému úbytku strávníků a zvýšené produkci zbytků ve školní jídelně. Snaha o radikální zlepšení stravovacích návyků dětí měla tak přesně opačný výsledek, a prakticky vyhání strávníky ze školní jídelny do zařízení rychlého občerstvení.

Porovnání našeho systému s jinými systémy ve světě

Není tedy pravda, že by v jiných zemích školní stravování neexistovalo. V řadě zemí na celém světě se můžeme se školním stravováním setkat. Někde je již zavedeno dlouhé roky, jinde ho zavádějí po novu, zejména pod hrozbou rozmáhající se epidemie dětské obezity.

Na druhou stranu můžeme být hrdí na to, že málokde je systém tak zpracovaný a celoplošný jako u nás. Je proto velkou škodou, že v rámci úspor, modernizace a dalších záminek, se tento systém nechává pomalu rozpadat.

Z uvedených příkladů je důležité vzít si následující ponaučení pro naši praxi. Za prvé, je třeba udržovat náš tradiční systém a snažit se ho zachovat. A v případě, že si okolnosti vynutí změny, je třeba postupovat opatrně a se zdravým selským rozumem tak, aby přílišný tlak na změnu neměl pro naše stravování více negativních důsledků než

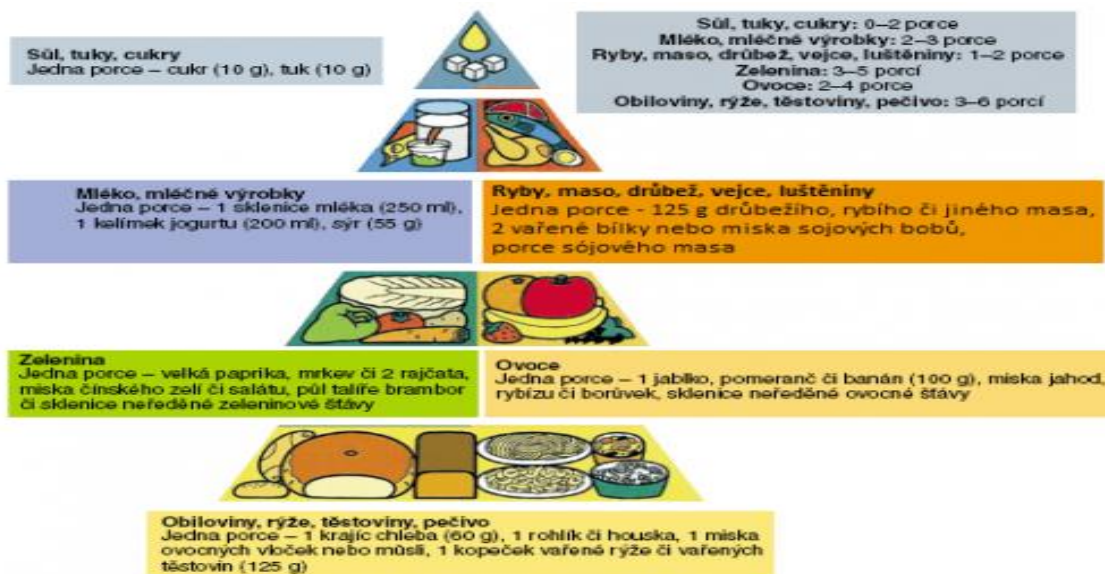
pozitivních. Důvodem obav jsou zkušenosti právě z těch zemí, kde proběhla reforma razantním způsobem, ale strávníci ji odmítli akceptovat a ze školního stravování odešli.

2.4 Výživa

Základní poznatky

Podle odborníků na výživu, ovlivňuje výživa náš zdravotní stav ze 40 %. Téměř poloviční vliv jednoho média na náš zdravotní stav se nesmí podceňovat, proto i školní stravování je založeno na plnění doporučených denních dávek surovin, vypočítaných předními odborníky na výživu a schválených státní legislativou. Blíže se o této problematice dovíme z odborné publikace:

„Česká republika má tradici již od padesátých let minulého století v tom, že vydává oficiální výživová doporučení v různých úrovních. Nejběžnějším způsobem výchovy ke správné výživě byly Výživové doporučené dávky (VDD) v hodnotách výživových faktorů pro různé skupiny obyvatelstva členěné podle pohlaví, věku, fyziologické zátěže. Hodnoty byly uváděny v denní potřebě jednotlivých výživových faktorů. Jejich transformací do potravin byly zpracovány Doporučené dávky potravin, uváděné v hodnotách roční spotřeby vybraných základních skupin potravinářských výrobků, většinou uváděných pro průměrného obyvatele. Názornější pomůckou je převzatá výživová pyramida – viz barevná příloha, (autorka prof. MUDr. Zuzana Brázdová, DrSc., ÚPLLF NU Brno, grafická úprava Vladimír Smrčka) – která doporučuje frekvenci konzumu skupin s použitím grafického znázornění formou trojúhelníku. Četnost spotřeby klesá od základny (obiloviny), přes ovoce, zeleninu, mléčné výrobky a netučná masa až po výrobky s doporučením omezení jejich spotřeby (tučná masa, cukr, živočišné tuky).“
(Blatná, Dostálová, Perlín, 2005, s. 70)

„Výživa batolat a dětí předškolního věku je dána vývojem dítěte v daném období. Růst dětí je již pomalejší, mění se však jejich tělesné složení. Přibývá svalová tkáň a zvyšují se tak nároky na příjem bílkovin, zvláště bílkovin živočišných, biologicky hodnotnějších. K dobré mineralizaci kostí je vyšší potřeba vápníku a fosforu. Organismus potřebuje více železa a zinku. Energetická potřeba výživy dítěte se však ve srovnání s kojeneckým věkem na jednotku hmotnosti dítěte snižuje. Z praktického hlediska se proto doporučuje ponechat ve výživě dítěte ve čtyřech porcích mléko či mléčné výrobky (jogurt, sýr a jiné). Maso, zdroj bílkovin a železa, by dítě mělo dostávat ve věku mezi 3-4 rokem v dávce 40-50 g/den. U dětí ve věku do 6 let až v dávce 60-80 g/den. Nutriční hodnotě 50 g masa odpovídá přibližně 1 vejce. Dostatečný příjem minerálních látek, některých vitamínů a vlákniny zajistí alespoň dvě denní dávky ovoce nebo zeleniny. Příjem sacharidů, vitamínů skupiny B, částečně i bílkovin zajišťuje příjem obilovin či jiných složek potravy, včetně luštěnin (pečivo, těstoviny, rýže, čočka). Z tuků je pro výživu dětí této skupiny vhodné máslo a rostlinné oleje. K doplňování tekutin lze užívat slabě mineralizované nápoje, čaje nejlépe ovocné a podobně.

Výživa školních dětí ve věku 6-12 let. Toto věkové období je charakterizováno pomalejším tempem růstu. Potřeba energie je sice vyšší, ale na jednotku hmotnosti se oproti předchozímu období dále snižuje. S příchodem do školy jsou děti vystaveny zvyšujícímu se stresu. Mohou se rovněž objevit některé zdravotní problémy, které souvisí se změnou metabolismu, růstu a vývoje při některých dědičně podmíněných i jiných onemocněních. V tomto období je již nutné provádět prevenci rozvoje některých pozdějších onemocnění. Například zjištěných poruch tukového metabolismu a to zvláště u dětí z rodin s výskytem s tím souvisejících onemocnění, Záchyt těchto dětí by měl být proveden už v období jejich batolecího věku.“ (Blatná, Dostálová, Perlín, 2005, s. 47)

Psychologie výživy

„Vývojová psychologie zkoumá cesty socializace dítěte a podněty, které na ni působí. Obvykle opomíjí fakt, že jídlo patří mezi důležité činitele, formující sociální vývoj dítěte.“ (Fraňková, 2002, s. 35)

Tato úvodní slova docentky Fraňkové, i přesto, že jsou staršího data, plně vystihují postavení školního stravování ve školské soustavě. Ano, nejen že je jídlo podceňováno psychology jako významný sociologický prvek, stejně tak je podceňován školskými

pracovníky význam školního stravování ve výchově a vzdělávání. Tento faktor významně ovlivňuje školní stravování, a ani jeho 70. letá historie a tradice na tomto nepříznivém stavu nedokáže nic změnit.

„Společné jídlo je neobyčejně důležité pro rozvoj sociálního chování dítěte. Pomáhá mu začleňovat se do života dospělých“. (Fraňková, 2002, s. 35)

Sociální aspekty jídla jsou v našem národě hodně zakořeněné. Jídlo a stravování má u nás silný sociální náboj, a ať už si to připouštíme nebo ne, ovlivňuje naše životy velmi silnou měrou.

Nejdůležitějším výchovným článkem i v oblasti stravování je rodina. V různých kulturách se klade nesterpně velký důraz na sociální funkci jídla v rodině. To, jaký způsob výchovy rodiče preferují, se projeví i v kultuře stravování jedinců. Na jedné straně můžeme tedy u dětí pozorovat správné a samozřejmé návyky stolování, kde je základem klidně sedět u stolu a nepředvádět žádné zlozvyky, které by ostatní strávníky obtěžovaly. Na druhou stranu do školních jídelen přicházejí strávníci, kteří své stravovací návyky získali „pseudodemokratickou“ výchovou. Ve snaze dítě nijak neomezovat, rodiče nechají děti od jídla odbíhat, s jídlem si hrát, chovat se hlučně, odmítat připravené jídlo a mnoho dalších zlovyků. Ty si pak dítě přináší i do kolektivu, kde ale svým nevhodným chováním narušuje stravování ostatních strávníků. To přináší řadu problémů, a výsledkem často bývá, že se dítě ve školní jídelně pořádně nenají, ale vina je jednoznačně svalována na zařízení, nikoliv na nepříznivého jedince.

O důležitosti stravování dětí ve školní jídelně pro získávání správných stravovacích návyků a sociálních dovedností se ví (viz citace) již dlouho, ale přesto je spolupráce mezi školou a školní jídelnou pořád nevyhovující až velmi špatná.

„Jídlo v mateřské škole poskytuje jedinečnou příležitost, ve které se dítě učí modelovým sociálním situacím. Učí se jíst ve společnosti vrstevníků, získá základy společenského chování. Dítě si odnáší do dalšího života dobré základy společenského chování. Bohužel, často pak přichází do základních a dalších škol, kde ze strany pedagogického sboru nebo pracovníků školních jídelen, chybí pochopení výchovného významu jídla pro formování sociálního chování a osobnosti dítěte.“ (Fraňková, 2002, s. 37)

Jako příklad nedobré spolupráce školy a jídelny, která má negativní sociální dopad, jsou velké fronty u okýnek ve školní jídelně a vysoký hluk při stravování. To jsou dvě

nepříjemné věci, které narušují klidné stravování, znehodnocují zážitek z jídla a vyvolávají negativní emoce vůči školnímu stravování. A přitom jde jen o organizační problém, který má řešení.

Příjemná atmosféra při školním stravování by měla být cílem i pedagogů a vedení školy. Sami se ve školní jídelně stravují, takže i pro ně je hluk ve školní jídelně a kázeňské prohřešky žáků, zlobících v dlouhých frontách, obtěžujícím faktorem.

Bylo by možné to změnit? Bylo, a jako příklad, který bychom u nás mohli následovat, je uvedeno, jakým způsobem toto řeší v Římě. V roce 2009 autorka navštívila několik školních jídelen v tomto městě, a i když je tam školní stravování zavedeno teprve před pár lety, mají několik příkladů hodných k následování. Dozor ve školní jídelně, a s tím spojená atmosféra při stravování byl jeden z nejsilnějších zážitků, které si autorka z této exkurze odnesla.

Mají to zorganizované tímto způsobem: učitel přivede svou třídu do zařízení školního stravování a usadí děti ke stolu. Sám si sedne ke stolu s nimi. Nemají výdajová okénka, personál kuchyně strážníky obslouží jako v restauraci. Strážníci mají na oběd dostatek času, takže v klidu mohou zkonsumovat obvykle nabízené tři chody. Nabídka je podobná jako u nás, jen místo naší tradiční polévky mají předkrm z těstovin. Pedagog je po celou dobu s žáky, což přispívá ke klidné konzumaci oběda. K pedagogickému dozoru je motivován tím, že je stravován zdarma. Po konzumaci pedagog děti odvede, personál kuchyně uklidí ze stolů. Vše se odehrává v klidu, relativním tichu a bez stresu. To jsou faktory, které jsou pro stravování, trávení, ale hlavně pro výchovu správných stravovacích návyků dětí velmi významné.

2.5 Spotřební koš

Spotřební koš je základním prostředkem k posuzování plnění výživových požadavků ve školním stravování a vychází z vyhlášky 107/2005 Sb., o školním stravování.

Vznik a základ spotřebního koše

„Aby bylo zajištěno kvalitní stravování dětí ve škole, na které jsou vynakládány nemalé státní a veřejné finanční prostředky, jsou vyhláškou Ministerstva školství a mládeže

o školním stravování stanoveny základní ukazatele, které má školní stravování splňovat. Výchoziskem pro stanovení těchto ukazatelů jsou denní doporučené výživové dávky platné pro českou populaci vydané Ministerstvem zdravotnictví – hlavním hygienikem ČR.

Školní jídelny jsou povinny nabídnout dětem stravu, která bude nejen pestrá, ale zároveň bude odpovídat všem zásadám správné výživy. Je pro ně závazné plnit spotřební koš podle věku stravovaných dětí s tolerancí plus minus 25 % v měsíčním průměru. Propočet plnění spotřebního koše slouží mimo jiné k orientaci vedoucí jídelny a jejích nadřízených v tom, jak jídelna plní svůj úkol, tj. poskytovat žákům správnou výživu podle výživových doporučení. Je i vodítkem pro sestavování jídelníčků, protože správně sestavený jídelníček musí obsahovat ve správném poměru všechny potřebné živiny. V neposlední řadě je užitečný i tehdy, kdy se zjistí, že při stávajícím finančním normativu již nelze spotřební koš plnit. Pak je tento propočet podkladem k rozhodnutí o zvýšení finančního normativu na potraviny a tudíž i zvýšení ceny obědů pro žáky.

Rozhodně větší volnost mají školní jídelny v tom, že nejsou vázány povinnostmi řídit se přesně recepturami pro školní stravování, které byly vydány v minulosti a které jsou vydávány i v této publikaci. Vedoucí jídelen je mohou podle svého uvážení upravovat i co do gramáže jednotlivých přísad, a to podle toho, jak mají zrovna kvalitní surovinu, či zda se snaží o snížení množství tuku a cukru, jak se doporučuje. (Šulcová a kol, 2007, s. 21)

„Doporučené výživové dávky v České republice stanoví hlavní hygienik ČR. V současné době se připravují nové doporučené dávky.

Pro školní stravování je důležitý Spotřební koš. Určuje jej vyhláška pro školní stravování a je v podstatě zjednodušením doporučených dávek do 10 sledovaných komodit potravin. Dodržování Spotřebního koše přibližně zaručí dostatečný příjem všech doporučených živin.

Při hlídání Spotřebního koše je nutné mít na mysli, že se strávníci nestravují ve školní jídelně celý den. Je spočítáno, že předškolní dítě, které odebírá ve školce tři jídla denně, pokryje tím cca 60 % doporučené denní dávky a žák základní a střední školy, který odebírá oběd, pokryje 35 % doporučené denní dávky.

Jedním jídlem ve školní jídelně, eventuálně dvěma až třemi jídly v mateřské škole, nemohou být zabezpečeny všechny potřebné živiny v optimálním množství. Rozhodující vliv na stav výživy dětí bude mít vždy domácí stravování. Přesto pravidelné zabezpečené alespoň části hlavních živin může sehrát ve výživě dětí důležitou roli. Stejně tak je důležité vědět, co je nad síly školního stravování a co je třeba doma doplnit.

Budeme-li hodnotit školní stravování z obecného měřítka, dojdeme nejspíš k závěru, že pravidelné poskytování jednoho teplého jídla denně více než 70 % školních dětí, je pro výživu dětské populace jednoznačným přínosem.

Co je to Spotřební koš?

Spotřební koš je soustava 10 skupin základních potravin, jejichž denní doporučená dávka ke spotřebě by měla pokrýt doporučenou dávku živin pro jednotlivá odebraná jídla a určenou skupinu strávníků.

Vyhláška o školním stravování rozděluje Spotřební koš pro kategorie strávníků podle jejich věku:

- 1. 3-6 let rozpočteno na 3 jídla 60 % DDD (doporučené denní dávky)*
- 2. 7-10 let oběd 35 % DDD*
- 3. 11-14 let oběd 35 % DDD*
- 4. 15-18 let oběd 35 % DDD*

Další rozdělení se týká celodenního stravování (pro internátní MŠ, domovy mládeže apod.) a tabulka pro laktoovegetariánskou výživu.

Pro jednoduchost zvolíme Spotřební koš pro věkovou skupinu 7-10 let, tedy zhruba 1. stupeň základní školy a na tomto Spotřebním koši si vysvětlíme zásadní podmínky pro jeho plnění. Pro ilustraci doplníme varianty plnění Spotřebního koše v mateřských školách, kde plnění Spotřebního koše rozdělujeme do 3 denních jídel.

Spotřební koš pro všechny věkové skupiny obsahuje tyto skupiny potravinových komodit:

1. *Maso*
2. *Ryby*
3. *Mléko*
4. *Mléčné výrobky*
5. *Tuky volné*
6. *Cukr volný*
7. *Zelenina*
8. *Ovoce*
9. *Brambory*
10. *Luštěniny*

Množství potravin v jednotlivých komoditách se liší podle věku a počtu odebraných denních jídel. “ (Šulcová a kol., 2007, s.24-25)

Význam spotřebního koše pro výživu

Spotřební koš je základní dohledovým prostředkem pro dodržování zásad správné výživy ve školním stravování. Je nástrojem, který pomáhá udržovat celý systém přípravy stravy v takových mantinelech, aby se dětem nabízela taková strava, jež je prospěšná pro jejich zdraví, růst a vývoj.

Spotřební koš by se dal přirovnat k nádraží s deseti kolejemi. Každá kolej je rozmezí pro určitý druh potravin, které se musí dětem podávat pro zaručení vyváženého oběda, jak bylo vysvětleno v předešlé kapitole. Na každé této určující koleji stojí vlak, který se musí naplnit správným druhem potravin a ve správném množství. Ve správném naplňování jednotlivých vlaků spočívá správné plnění spotřebního koše.

Splnění těchto požadavků vyžaduje od personálu zařízení školního stravování značné znalosti z oblasti výživy a potravinářství, aby uměl vybrat vhodné potraviny, které budou vyhovovat nejen kolonce ve spotřebním koši, ale také požadavkům správné výživy. Není jednoduché naplnit pomyslný vlak masem, ale je důležité, jestli je to maso, které svými

parametry vyhovuje dětské výživě, a ne produkt, který je pro děti nevhodný nebo dokonce nezdravý. Je veliký rozdíl, jestli se komodita naplní libovým hovězím, vepřovým, kuřecím masem nebo se vybere tučný bůček nebo uzenina. A tyto složité výběry se musí uskutečnit u všech deseti komodit určených vyhláškou č.107/2005 Sb., o školním stravování.

Zjednodušeně řečeno, je spotřební koš důležitou pracovní pomůckou, která je, při správném použití, velmi účinným nástrojem pro dodržování zdravé výživy ve školním stravování. Pro jeho účinné využití je nutné, aby vedoucí pracovníci měli hluboké znalosti z oblasti výživy, které si musí neustále obnovovat, protože poznatky ve výživě se neustále mění a upřesňují, a zároveň potravinářský průmysl zásobuje trh novými výrobky. Vedoucí pracovník zařízení školního stravování musí sledovat změny v názorech odborníků na výživu i nové suroviny v nabídce, aby vhodným výběrem potravin dokázal naplnit spotřební koš a zároveň připravil pro strávníky chutnou stravu, kterou budou akceptovat, a tím získají vyváženou stravu pro svůj vývoj.

Kritika a obhajoba spotřebního koše

Spotřební koš je důležitým nástrojem pro naplňování zásad zdravé výživy, ale přesto je, zejména v poslední době terčem kritiky.

V poslední době, zhruba tak 2 let, se vyskytly ostré kritiky na spotřební koš. Je třeba uvést, že se jedná o útok z jedné strany výživového spektra, od propagátorů alternativní výživy. Bylo by samozřejmě nejlepší tyto útoky ignorovat a dále dodržovat spotřební koš tak, jak nám určuje vyhláška. Ale soustavné a vytrvalé útoky vnáší zmatek i do řad pracovníků zařízení školního stravování, a z tohoto důvodu je nutné se touto problematikou zabývat.

Nejčastějším argumentem proti spotřebnímu koši je to, že je více než 25 let starý, a neodpovídá současným trendům ve výživě. Jeho věk je skutečně takový, vznikl na přelomu 80. a 90. let minulého století a ve vyhlášce se objevil poprvé v roce 1993. Tento fakt opravdu nelze zpochybnit, stejně jako to, že za uplynulé roky se opravdu hodně změnilo, jak v názorech na výživu, tak v nabídce a složení potravin. Ale odsuzovat spotřební koš jen z pohledu jeho stáří je velmi povrchní.

Stanovení parametrů spotřebního koše vycházelo z velmi přesných studií, jaké výživové složky potřebují různé věkové skupiny obyvatel, jednotlivé složky potravin se vzájemně

kombinovaly a propočítávaly, aby komplexní doporučení složení stravy bylo co nejpřesnější. Jednotlivé živiny se pak přepočítávaly na jednotlivé komodity potravin. Dnes už si asi nikdo neumí představit, kolik práce stálo stanovení spotřebního koše.

Co je nejdůležitější? Složení spotřebního koše vychází ze základního trojpoměru složení živin bílkovin:tuků:sacharidů, které se od dob svého vzniku nezměnilo. Stále platí výživová doporučení poměru těchto živin 15:30:55. Tento základní poměr platí u nás, i v okolních evropských státech, doporučení se odlišuje maximálně u bílkovin, a to pouze o 2 - 3 %.

Kritika zastaralosti spotřebního koše tedy není opodstatněná, a měla by se na veřejnosti odmítat s větší razancí, než se tomu doposud děje. Ministerstva školství i zdravotnictví by měla vymyslet kampaň, která by laické, ale i odborné veřejnosti, objasnila principy spotřebního koše a jeho význam pro školní stravování. Dokud nebude spotřební koš nahrazen nějakou jinou sofistikovanější metodou, jakou je například sledování nutričních parametrů stravy (bílkovin, tuků, cukrů, vitamínů aj.), nelze ho měnit nebo dokonce rušit.

Návrhy alternativních spolků na snížení nebo zvýšení jednotlivých komodit by znamenalo narušení rovnováhy mezi jednotlivými komponenty, a zničil by se tím celý spočítaný systém. V současné době není v silách žádného odborného pracoviště v naší republice, aby přepočítala a přehodnotila spotřební koš na základě požadavků některých menšinových skupin a vytvořila nový spotřební koš, který by jim vyhovoval.

Pokud tedy v budoucnosti dojde k významným změnám v názorech na výživové potřeby dětí, určitě nedojde ke změně spotřebního koše, ale ke změně celého systému hodnocení výživy v zařízeních školního stravování. Budou-li vedoucí počítat zastoupení jednotlivých živin ve stravě podle výživových doporučení, znamená to velikou změnu jak v technickém vybavení zařízení školního stravování, tak ve vzdělání jejich pracovníků. Počítače se budou muset vybavit novými programy, které budou umět vypočítávat živiny, a personál se bude muset naučit nejen obsluhovat nové systémy, ale především se bude muset naučit správně vyhodnocovat výsledky a umět napravovat zjištěné nedostatky. To bude klást nemalé nároky na odbornost personálu, a také to bude oblast školství stát nemalé finanční prostředky na technické vybavení.

2.6 Dietní stravování

Dietní stravování se v roce 2015 stalo v oboru školního stravování tím nejdůležitějším tématem. Příčinou tohoto nebývalého zájmu o dietní tematiku je novela vyhlášky o školním stravování č. 17/2015.

„Pod označením dietní výživa si představíme výživu s určitým omezením. Tato omezení jsou nejčastěji vynucena onemocněním nebo obtížemi, kde lze předpokládat, po snížení příjmu nebo vyloučení určité složky potravy problémy ustoupí či zmizí. Význam určité restriktce potravy se může projevovat bezprostředně (například při alergii nebo intoleranci na nějakou složku potravy mizí akutní obtíže) nebo dlouhodobé (po úpravě příjmu tuků u poruch lipidového metabolismu například snížíme riziko výskytu infarktu). Dlouhodobý význam diety však většinou docenujeme. Omezení v nabídce potravin nás sice nebolí, ale ztrácíme tím některé možnosti, které nám život nabízí. Je proto na nás, abychom byli přesvědčeni, že dietní opatření mají svůj význam a jsou pro organismus prospěšnější než požitky, které nedodržováním dietní stravy získáme.

Dietní opatření mohou být buď krátkodobá (omezení příjmu tuků při akutním infekčním průjemovém onemocnění), a nebo je nutné dodržovat dietu celý život. Řada onemocnění vede k nechutenství a způsobuje tak i vlivem vlastní nemoci nedostatečný příjem látek, které organismus potřebuje. Nebezpečím této situace je to, že vlastní onemocnění probíhá s daleko větším počtem komplikací, organismus nemá vlastní „rezervy“. Zvyšuje se nebezpečí úmrtí.

K tomu, aby dieta byla účinná, aby naopak nezhoršila náš zdravotní stav, je nutné, abychom dietní omezení výživy konzultovali vždy s lékařem nebo odborným pracovníkem (nutriční terapeut-ka), který se danou problematikou zabývá. V této souvislosti je nutné upozornit na to, že za určitých okolností mohou být dietní opatření nevhodná a organismus poškozující.“ (Blatná a kol, 2005 s. 52-53)

„Česká republika má tradici již od padesátých let minulého století v tom, že vydává oficiální výživová doporučení v různých úrovních. Nejběžnějším způsobem výchovy ke správné výživě byly Výživové doporučené dávky (VDD) v hodnotách výživových faktorů pro různé skupiny obyvatelstva členěné podle pohlaví, věku, fyziologické zátěže. Hodnoty byly uváděny v denní potřebě jednotlivých výživových faktorů. Jejich

transformací do potravin byly zpracovány Doporučené dávky potravin, uváděné v hodnotách roční spotřeby vybraných základních skupin potravinářských výrobků, většinou uváděných pro průměrného obyvatele. Názornější pomůckou je převzatá výživová pyramida – viz barevná příloha, (autorka prof. MUDr. Zuzana Brázdová, DrSc., ÚPLLF NU Brno, grafická úprava Vladimír Smrčka) – která doporučuje frekvenci konzumu skupin s použitím grafického znázornění formou trojúhelníku. Četnost spotřeby klesá od základny (obiloviny), přes ovoce, zeleninu, mléčné výrobky a netučná masa až po výrobky s doporučením omezení jejich spotřeby (tučná masa, cukr, živočišné tuky).“ (Blatná a kol, 2005 s.70)

Novela vyhlášky

Dne 30.1.2015 byla ve Sbírce zákonů zveřejněna vyhláška 107/2005, Sb., o školním stravování, která měla účinnost od 1.2.2015.

Novela vyhlášky přinesla velmi výraznou změnu pro zařízení školního stravování, a to možnost zavedení dietního stravování.

Zcela přirozeně se tedy z praxe ozval dotaz, proč bylo dietní stravování nutno zakotvit do prováděcí vyhlášky, a ještě tak velmi přísným způsobem. Na Slovensku mají dietní stravování zakotvené ve vyhlášce již od roku 2009 a nevyžadují dozor nad školními jídelnami registrovanými nutričními terapeuty.

Reprezentant MŠMT uvedl, že v minulosti jídelny, které vařily dietní stravu bez dozoru a platné legislativy, poškodily zdraví strávníků, a to vyvolalo odezvu ze stran pracovníků školního stravování. Poslali stížnost ministryni školství, kde vyzvali MŠMT, aby své tvrzení doložilo fakty nebo se zařízením omluvilo. Neboť není známo, že by za uplynulé roky, kdy se dietní strava připravovala bez dozoru, někdy došlo k popisovanému případu.

Odpověď z ministerstva na stížnost a další vývoj odůvodnění změny vyhlášky je shrnut v článku serveru www.jidelny.cz:

„Kauza poškození zdraví dětí

Oč v tomto případě jde? Na mnoha školeních a seminářích k zavádění dietního systému zaznělo, že školní jídelny přípravou dietních jídel v minulosti poškodily zdraví strávníků. Tento fakt si naše redakce ověřovala na MŠMT a odpověď Mgr. Vít Krčála, který uvedl, že o těchto případech mají jen „neindividualizované poznatky,“ potvrzovala to, co všichni ve školním stravování tušili: informaci o poškození zdraví nelze doložit žádnými hodnověrnými údaji.

Tvrzení o poškození zdraví dětí se však v září znovu dostalo na veřejnost. V časopise Řízení školy – Speciál, číslo 1/2015, byl zveřejněn článek o dietním stravování ve školství, který tuto dosud nepodloženou informaci znovu obsahuje. V článku, v části, která popisuje důvody, proč se do školních jídelen zavádí systém dietního stravování, se uvádí: „...nebyly ojedinělé případy, kdy nedodržením platných předpisů došlo k poškození zdraví dítěte.“ (www.jidelny.cz, 12. 10. 2015)

Místo spolupráce nadřízených orgánů se zařízeními školního stravování došlo k rozkolu, který zavádění dietního stravování jen komplikuje.

Zásadní změna vyhlášky o školním stravování vypadá takto:

V § 2 se za odstavec 3 vkládají nové odstavce 4 a 5, které včetně poznámek pod čarou č. 8 a 9 znějí:

"(4) Strávníkům, jejichž zdravotní stav podle potvrzení registrujícího poskytovatele zdravotních služeb v oboru praktické lékařství pro děti a dorost⁸⁾ vyžaduje stravovat se s omezeními podle dietního režimu, může provozovatel stravovacích služeb poskytovat školní stravování v dietním režimu (dále jen "dietní stravování"), a to v případě zařízení školního stravování za podmínek stanovených jeho vnitřním řádem a v případě jiné osoby poskytující stravovací služby v souladu s ujednáním o zajištění školního stravování."

V § 2, odstavci 4) se jasně vymezuje, že zařízení školního stravování **může poskytovat dietní stravování**, pokud strážník přinese potvrzení od svého ošetřujícího lékaře. V tomto případě je zcela zásadní a rozhodující slovo **může**. Na to je třeba vždy dávat důraz, protože zdaleka ne všechna zařízení školního stravování jsou schopná dietní stravování připravit. Záleží na konkrétním zařízení a jeho technických a personálních podmínkách, zda je schopné dietní stravu připravovat.

Po zveřejnění vyhlášky se vzedmula první nárazová vlna problémů, protože řada novinových článků a informací v médiích mylně informovala, že jsou školy povinné dietní stravování poskytovat, a následkem toho se rodiče začali této nové službě dožadovat. Zařízení školního stravování byla často ve složité situaci, neboť vyhláška platila od února (opravdu ze dne na den), ale školení a metodické výklady byly k dispozici až v dubnu 2015.

Druhý, a mnohem závažnější problém, se projevil v odstavci 5, § 2 novely vyhlášky o školním stravování.

V § 2 se za odstavec 3 vkládají nové odstavce 4 a 5, které včetně poznámek pod čarou č. 8 a 9 znějí:

(5) Výběr potravin, receptur, sestavení jídelního lístku a způsob přípravy jídel vydávaných v rámci dietního stravování provádí nutriční terapeut⁹).“

Takto tvrdě danou povinnost ve vyhlášce nikdo, kromě autorů vyhlášky, nečekal. Vzhledem k rychlé časové návaznosti nikdo netušil, jak problém uchopit, kde okamžitě vzít registrovaného nutričního terapeuta, aby zařízení školního stravování mohlo první únorové pondělí pokračovat ve vaření diet, které dosud na školách probíhalo bez legislativní podpory.

Následovaly dopisy od ČŠI a MŠMT, které měly zmírnit dopad vyhlášky a stanovit přechodné období, které ve vyhlášce chybí.

Ve středu 4. února 2015 rozesílá náměstek České školní inspekce (ČŠI) Ondřej Andrýs dopis, v němž všechny jídelny uklidňuje a tvrdí, že vyhláška vlastně neplatí, že naostro bude platit až od nového školního roku. Ve stejný den totéž činí náměstek MŠMT Jaroslav Fídrnec.

Oba odbory dodaly shodné vyjádření:

Česká školní inspekce je orgán státní správy, jehož úkoly jsou vymezeny § 174 školského zákona. Ten udává, jaké činnosti realizuje Česká školní inspekce v rámci inspekční činnosti ve školách a školských zařízeních zapsaných ve školském rejstříku, a dále stanoví, na základě jakých pravidel tyto činnosti provádí. Jde zejména o plán hlavních úkolů a kritéria pro hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání, přičemž tyto dokumenty pro daný školní rok schvaluje ministr školství, mládeže a tělovýchovy. Pro

školní rok 2014/2015 byl plán hlavních úkolů schválen v červenci 2014 a na jeho obsah a parametry byly navázány zpracovávané inspekční postupy a metodiky, které však nepostihovaly oblast poskytování dietního stravování tak, jak je řešena nyní. Je však samozřejmé, že na novelizované právní předpisy je třeba průběžně reagovat. V následujícím období do konce školního roku 2014/2015 proto Česká školní inspekce bude v rámci svých kompetencí zjišťovat informace o zavádění dietního stravování v souladu s vyhláškou o školním stravování a na základě takto získaných poznatků připravovat hodnotící indikátory a kontrolní postupy pro tuto oblast tak, aby mohla být zahrnuta jako součást kontroly školního stravování do Plánu hlavních úkolů na školní rok 2015/2016.

Česká školní inspekce školní jídelny v omyl neuvádí, pouze informujeme, že změna vyhlášky v průběhu školního roku není okamžitým podnětem ke změně Plánu hlavních úkolů pro školní rok 2014/2015. Nelze navíc rozumně očekávat, že jídelny, které nějaké dietní stravování již poskytovaly, budou schopny se s okamžitou platností přizpůsobit nově stanoveným pravidlům. Tím spíše, že u novelty nebyla stanovena žádná legisvakanci lhůta (30. 1. vyšlo ve Sbírce zákonů a 1. 2. nabylo účinnosti), tj. lhůta, která slouží právě k tomu, aby se adresáti právního předpisu seznámili s jeho obsahem tak, aby se jím okamžitě od nabytí jeho účinnosti mohli řídit. Proto bude kontrola poskytování dietního stravování explicitně zařazena do Plánu hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2015/2016.

Společnou snahou nás všech by mělo být umožnit odpovídající hmotné zabezpečení formou školního stravování také dětem a žákům s chronickými chorobami, pro něž dosud v řadě případů zabezpečeno nebylo, a přijetí odpovídajících ustanovení ve vyhlášce o školním stravování by nemělo být signálem k ukončení již poskytovaných služeb, ale naopak příspěvkem k jejich rozvoji.

Druhá půlka jejich vyjádření v podstatě říká, že ČŠI nebude v tomto školním roce dodržování vyhlášky ve věci dietní stravy kontrolovat. Co ale jini? Každý subjekt, i občan, může na porušování práva upozornit, a některé státní instituce dokonce toto mají za povinnost. Co budou jídelny dělat pak?

(www.jidelny.cz, 5. 3. 2015)

Nastavení systému dietního stravování a problémy s tím spojené

Samotné načasování, respektive překotné vydání vyhlášky se okamžitě projevilo jako velmi závažné, protože se ukázalo, že terén není na takovouto změnu vůbec připravený a neví si rady s aplikací vyhlášky do praxe. Následující týden po zveřejnění vyhlášky přestala většina zařízení školního stravování, která dosud diety připravovala, toto činit, a to znamenalo, že se značná část dětí s dietním omezením ocitla bez stravování.

Aplikace dietního stravování do praxe se projevila jako skoro neřešitelná. MŠMT uzavřelo dohodu se sekci Výživy a nutriční péče, o tom, že sekce připraví metodický pokyn a školení školních jídelen na aplikaci dietního stravování do praxe. Toto rozhodnutí úředníků ministerstva způsobilo další komplikace do už tak složité a nepřehledné situace kolem školního stravování. V okamžiku, kdy ministerstvo zveřejnilo své rozhodnutí, vyšlo najevo, že způsobilo nezanedbatelný diskriminační problém v profesním světě nutričních terapeutů v této republice.

Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů, určuje pravidla, která musí splnit každý nutriční terapeut, aby získal registraci. Jen registrovaný nutriční terapeut může vykonávat svou odbornost samostatně a bez dozoru. Vyhláška č. 107/2015 Sb., o školním stravování se odkazuje na tento zákon a vyžaduje, aby odborný dozor nad dietním stravováním ve školních jídelnách vykonával pouze registrovaný nutriční terapeut podle výše zmíněného zákona.

Nutriční terapeuti, kteří jsou registrovaní, se mohou sdružovat v odborné sekci dle svého zaměření pod hlavičkou České asociace sester (ČAS). Problém nutričních terapeutů spočívá v tom, že v ČAS jsou evidovány dvě profesní skupiny nutričních terapeutů: sekce Výživy a nutriční péče (VNP) a sekce Nutričních terapeutů (NT). Z hlediska zákona č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů jsou si nutriční terapeuti rovni, ať jsou organizováni v jakékoliv sekci.

Tím, že MŠMT zadalo přípravu metodického doporučení a proškolení jen jedné sekci, a to bez výběrového řízení, ačkoliv se jednalo o zakázku, jež odčerpává miliónové částky

ze státního rozpočtu, vyvolalo nevyvážené soupeření mezi oběma sekcemi, které mělo za následek další zmatek a dezinformace v zařízeních školního stravování.

Jako zásadní zavádějící informace, která se šířila v terénu, byla ta, že odborný dozor smí vykonávat jen člen sekce Výživy a nutriční péče, a to pouze ten, který je uveden na seznamu, jež vede tato sekce, a zároveň bude zveřejněn na stránkách MŠMT. To je ovšem naprosto v rozporu se zněním vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování, neboť ta vyžaduje odborný dozor takového nutričního terapeuta, který splňuje zákon 96/2004. Žádnou další podmínku, která by určovala jeho členství v nějaké odborné sekci, vyhláška nepožaduje.

Přesto, když 3. 4. 2015 (tedy dva měsíce po nabytí účinnosti vyhlášky) vyšlo Metodické doporučení k provádění některých činností souvisejících s realizací dietního stravování v zařízeních školního stravování, bylo v něm uvedeno toto:

„Odbornou garancí je pověřena sekce Výživy a nutriční péče, která z tohoto titulu je tvůrcem a správcem seznamu garantujících NT.

Tento seznam bude dostupný v průběhu dubna 2015 na www.sekce-vnpcas.cz. Seznam bude průběžně rozšiřován a aktualizován.

Zájemci o tuto činnost se mohou přihlásit na sekretariat@sekce-vnpcas.cz.

Povinností garantujících nutričních terapeutů je absolvování školicích akcí a společných workshopů organizovaných sekci VNP ČAS a poskytování dat o realizované činnosti.

Tito nutriční terapeuti budou poskytovat své služby na základě smluvního vztahu s poskytovatelem školního stravování, a to za jednotnou hodinovou sazbu: 450 Kč.“

To samozřejmě vyvolalo okamžitou reakci nejen diskriminovaných nutričních terapeutů, ale i negativní reakci v zařízeních školního stravování. Ta pobouřila pevně stanovená hodinová taxa za práci nutričního terapeuta ve školní jídelně. Částka 450 Kč za hodinu práce připadala pracovníkům zařízení školního stravování i ředitelům škol nesmyslně vysoká a nemorální. Odůvodnění sekce VNP, že nižší částka by znamenala degradaci práce nutričních terapeutů, zainteresované neuspokojila, a to ze dvou důvodů:

1) Nikdo nebyl schopný odpovědět na otázku, jaká bude hodinová dotace na zavedení systému a jeho udržování, takže se nedala stanovit částka, kterou bude škola potřebovat

na tuto práci. Jak si tedy má ředitel školy stanovit rozpočet na pokrytí odměny pro nutričního terapeuta, když neví, jak vysoké částky bude potřebovat?

2) Školy ani zařízení školního stravování nemají tyto částky pokryty v rozpočtu a nikdo dosud neodpověděl školám na otázku, kde školy vezmou finanční prostředky na zaplacení nutričních terapeutů.

Financování zavedení systému dietního stravování a jeho další údržba není pokryta ze státního rozpočtu. I když nutriční terapeut není zaměstnancem školy a svou činnost vykonává na dohodu o provedení práce, je nutné tuto činnost pokrýt finančními prostředky. To, že školy tyto prostředky nemají, je ve značném procentu příčinou toho, že tento systém vůbec nechtějí zavádět a pro nemocné děti nebudou dietní stravu připravovat.

V připomínkovém řízení k novele vyhlášky č.107/2005 Sb., o školním stravování bylo několikrát upozorněno, že činnost externích pracovníků v zařízení školního stravování bude vyžadovat navýšení mzdového rozpočtu škol. U všech těchto zásadních připomínek bylo napsáno, že toto vyhláška neřeší.

Kdo tedy bude řešit nárůst mzdových výdajů pro zabezpečení dietního stravování? Nejedná se při tom o malé částky.

Příklad:

Odhad nákladů na zavedení dietního stravování v prvním roce (za předpokladu zapojení poloviny zařízení školního stravování v ČR) v Kč			
	Počet hodin	Cena za 1 hodinu	Celkové náklady
Zavedení systému	15	450 Kč	6 750 Kč
Udržování systému 1 školní rok	10	450 Kč	4 500 Kč
			11 250 Kč
	Počet jídelen	Náklady na 1 jídelnu	Celkové náklady
Počet jídelen s dietou (odhad 1/2 z cel. počtu)	5 000		
Náklady na zavedení systému (jednorázové)	5 000	6 750 Kč	33 750 000 Kč
Náklady na udržování systému (každoroční)	5 000	4 500 Kč	22 500 000 Kč
Odhad pro první rok zavedení dietního stravování			56 250 000 Kč

Je tedy s podivem, že i přes snadno spočitatelné náklady na nově zavedený systém, nebyla vyhláška pokryta finančně a stát spoléhá na to, že si zařízení školního stravování seženou finanční prostředky na zavedení systému, buď z vlastních zdrojů, nebo od zřizovatele. Toto nekonceptní řešení má ten následek, že po necelém roce platnosti vyhlášky, je do systému zapojeno 163 zařízení školního stravování, ze kterých pouze 50 má systém připravený k použití (stav k 11/2015). Je to pouhé 0,5 % z celkového počtu zařízení školního stravování v republice. A v praxi to znamená, že i když doposud, bez platné legislativy poskytovalo dietní stravování svým strávnicků téměř každé zařízení, po změně legislativy tuto činnost zařízení školního stravování ukončila. Takže původní úmysl poskytnout bezpečné dietní stravování všem potřebným žákům a zajistit tak jejich sociální inkluzi i přes jejich handicap, zcela selhal a má úplně opačný účinek.

Nastavení systému tedy i přes přetrvávající nejasnosti připravuje sekce VNP. Tato sekce připravila Metodické doporučení k provádění některých činností souvisejících s realizací dietního stravování v zařízeních školního stravování, které vyšlo 3. dubna 2015, a k němu následovala vysvětlující školení v celé republice.

Odborná školení, která absolvovala prakticky všechna zařízení školního stravování, stála také nemalou částku:

	Počet vývařoven s jídelnou	Částka za školení	Celkové náklady
Náklady na školení k dietnímu systému	5 960	340 Kč	2 026 400 Kč

Přes tyto náklady, které je nutné také započítat do zavedení systému dietního stravování, neposunulo toto školení zařízení školního stravování ani o kus dál, naopak vyvolalo další otázky, jak vlastně bude systém vypadat. Z obsahu školení vyplynulo, že příprava dietního stravování bude klást vyšší nároky na pracovní činnost zařízení školního stravování, protože budou muset registrovanému nutričnímu terapeutovi připravit všechny podklady pro zpracování systému. Ten pak zpracuje systém dietního stravování, za jehož správnost bude ručit. Ale za správnost aplikace systému (vaření dietních jídel) ponese odpovědnost zařízení školního stravování a jeho pracovníci. Na navýšení mzdových prostředků pro zaměstnance zařízení v souvislosti s přípravou a aplikací dietního stravování ale nejsou ze státního rozpočtu uvolněny žádné finanční prostředky.

Ani po roce tedy není jasné, jak nakonec prováděcí vyhláška bude zavedena do praxe a zda bude dietní stravování pro nemocné žáky opravdu fungovat.

2.7 Nové trendy ve výživě a alternativní stravování

Alternativní stravování je z hlediska předpisů takové, které nesplňuje požadavky, které určuje vyhláška 107/2005 Sb., o školním stravování. Vyhláška obsahuje spotřební koš, který vychází z doporučených dávek pro obyvatelstvo ČR.

V historii se vždy vyskytovali jedinci nebo skupiny obyvatel, kteří měli tendenci stravovat se jiným způsobem než ostatní. Jak se mění povaha společnosti, mění se i nároky rodičů, vyznávajících alternativní stravování, vůči přístupu zařízení školního stravování. Stupňují se požadavky na to, aby zařízení vycházela vstříc alternativním požadavkům svých strávníků, a tyto požadavky jsou prosazovány jako vymahatelné právo.

Vymahatelnost takovýchto požadavků je samozřejmě minimální, ale urputnost žadatelů se stupňuje. V současné době, již zastánci alternativních směrů pochopili, že systém je daný zákonem, a tak se rozhodli apelovat na státní instituce, aby změnily předpisy, které nevyhovují jimi prosazovaným trendům. K propagaci a dosažení svých cílů používají internet a další média, která jsou dnes nejsilnějším vehikulem při vytváření názorů společnosti. A to jak v dobrém, tak ve špatném slova smyslu.

Alternativních směrů ve výživě je nepřeberné množství, jako příklad můžeme uvést veganství, vegetariánství, makrobiotika, Ájurvéda, výživa dle krevních skupin atd. K nim se přidávají nové směry a diety, jako například paleolitická strava, osobně indikovaná bezlepková dieta, strava bez mléka, cukru, vajec, syrová strava, Harvardský talíř aj.

Samostatnou kapitolou příznivců nových trendů je směr, který výrazně ovlivňuje názory na stravování mladších generací, a tedy i mladých rodičů, tj. upřednostňování zdravého životního stylu. To by v zásadě nebylo samo o sobě špatné, kdyby dodržování těchto výživových (i celkově životních) postojů nezacházelo až do extrémů. Z posedlosti zdravými potravinami, nejlépe a pouze v bio kvalitě, sledování složení potravin, absolutní strach z přídavných látek v potravinách („éček“) se postupně u těchto pečlivých hlídačů zdravé výživy vyvinulo onemocnění, zvané ortorexie.

Ortorexie je patologická posedlost zdravou výživou, slovo se skládá ze dvou řeckých slov: orthos – správný a orexis – chuť. Tato porucha se projevuje tak, že se u nemocného z počáteční orientace na zdravou stravu, na obchody se zdravými potravinami a na hledání informací, jak se takové potraviny vyrábějí, stává posedlost a hlavní náplň času. Nemocní

ortorexií jsou radikálními odpůrci uměle hnojených, geneticky upravovaných potravin bez použití chemických konzervantů a barviv, výhradně se orientují na biopotraviny ze specializovaných obchodů.

Pokud tedy touto starostí trpí rodiče, jejichž děti se stravují v zařízeních školního stravování, dochází velmi často ke střetu mezi rodinou a školou. Posedlost zdravým stravováním, bez odborných znalostí problematiky výživy a výroby potravin, je často vyžadována i ve společném stravování a tito rodiče se nedají přesvědčit, že strava připravovaná v zařízeních školního stravování, musí odpovídat těm nejpřísnějším předpisům.

Stále tvrdším útokům ze strany rodičů se pracovníci zařízení školního stravování brání čím dál hůře, a tento boj je nejen vyčerpávavý, ale hlavně jim ztěžuje práci. Také velmi malá podpora státních organizací i odborníků na výživu je citelná při hledání opory při obhajobě stávajícího systému školního stravování.

Požadavky alternativních skupin versus stravovací návyky dětí

Každý člověk by se měl o své zdraví starat sám. Je tedy vhodné znát a umět používat základní zásady správného stravování a životního stylu a mít k tomu vytvořené podmínky.

V současné době se lze stále častěji setkat s jedinci, kteří mají jiné nároky na stravování a vyznávají odlišné způsoby výživy než většinová společnost. Velice často se se zvýšeným zájmem o různé výživové směry setkáváme v období dopívání, není však výjimkou alternativní stravování u dětí, které jsou k tomu vedeny svými rodiči.

Na začátku je potřeba si položit otázku, proč vznikají alternativní směry ve stravování? Jednoznačně je to důsledek snahy odlišit se, snahy o řešení problému se zdravím, důsledek vlivu internetu, stejně jako jiných médií. Často tak vzniká naprostý chaos zaviněný desítkami autorů naprosto nesmyslných návodů alternativního životního stylu, nevědeckých a často i zdraví poškozujících.

Nejsilnějším občanským sdružením, které se snaží o změny školního stravování, je Skutečně zdravá škola. Toto sdružení se objevilo asi před třemi roky a je neradikálnější skupinou, snažící se o změny ve školním stravování, za celou historii jeho existence.

Na webových stránkách tohoto sdružení se můžeme dočíst, co sdružení prosazuje. Je zarážející, že velmi malá skupina obyvatel, která pro svou vizi získala zatím necelou stovku zařízení školního stravování, velmi razantně požaduje změnu systému, který zde byl budován na vědeckých základech několik desítek let.

Zásadní změny, které chce sdružení Skutečně zdravá škola zavést:

„K naplnění vize Skutečně zdravé školy je potřeba řady změn v současném systému školního stravování. Co tedy prosazujeme?

1. Aktualizaci státních výživových doporučení pro školní jídelny

Požadujeme vytvoření pracovní skupiny sestavené ze zástupců ministerstev školství, zdravotnictví a zemědělství, odborníků na problematiku výživy dětí a školního stravování a občanských iniciativ s cílem revize Vyhlášky o školním stravování tak, aby odrážela nové poznatky v oblasti výživy dětí.

Prosazujeme, aby novelizovaná Vyhláška o školním stravování zajistila:

- *Zvýšení množství zeleniny.*
- *Snížení množství cukrů, včetně cukrů v nakupovaných potravinách a polotovarech.*
- *Striktní limit na používání polotovarů. Pro přípravu pokrmů použije školní kuchyně polotovary jen tehdy, pokud jí technické a personální vybavení kuchyně neumožní použít nezpracovanou surovinu. V případě užití polotovarů použije jen takové, které neobsahují trans-mastné kyseliny, GMO a umělá sladidla.*
- *Snížení množství doporučovaných bílkovin a posun od živočišných k vyššímu příjmu rostlinných zdrojů bílkovin, obdobně jako je tomu v zahraničních doporučeních pro školní stravování.*
- *Snížení doporučeného množství mléka a sjednocení kategorií mléko a mléčné výrobky do jedné kategorie.*
- *Zákaz dochucování jídel glutamátem, protože kvalitní chutná jídla to nepotřebují.*
- *Možnost výběru minimálně ze dvou jídel, přičemž jedno jídlo splňuje podmínky pro stravu bezmasou a/nebo bezmléčnou. Tento pokrm však může být sladký pouze jednou za měsíc a obsahovat smažený podíl maximálně jednou za dva týdny.*

- *Pokud jsou dostupné, využívá školní kuchyně pro přípravu pokrmů přednostně čerstvé, nezpracované zemědělské suroviny v jejich přirozené sezónní zralosti od pěstitelů a chovatelů s provozovnou v okruhu do 150 km od sídla školní kuchyně. Tam, kde jsou dostupné a kde to dovolí rozpočet, školní kuchyně pro přípravu pokrmů přednostně používá produkty z kontrolovaného ekologického zemědělství.*

Dále prosazujeme:

- *Součástí každého obědu je zeleninový či ovocný salát, popřípadě kusové ovoce.*
- *Školní jídelna respektuje potřeby strávníků se specifickou dietou tím, že jim umožňuje přihřívání dietního jídla doneseného z domu.*
- *Doslazované nápoje jsou bez výjimky nahrazeny nápoji neslazenými – voda, neslazený čaj či přírodní džus atd.*
- *Škola neumožňuje prodej potravin a nápojů s vysokým obsahem tuků, soli a cukrů ani v bufetu, ani z výdejních automatů (například kolové nápoje a jiné slazené nápoje, chipsy, sladkosti, tučné bagety atd.).*
- *Děti, žáci a pracovníci školy mají přístup k pitné vodě dle jejich potřeby po celý den pobytu ve škole.*
- *Vyšší finanční ohodnocení pracovníků školních kuchyní v závislosti na zvyšování kvality práce a absolvovaného vzdělávání*

2. Aktualizaci Výživové pyramidy

Výživová neboli potravinová pyramida je nástroj, který ukazuje, jak by se měl člověk správně stravovat a v jakém poměru by měly být různé potraviny na jeho stole zastoupeny. Česká výživová pyramida nebyla na rozdíl od zahraničních roky aktualizována. Její doporučení se zakládají na dřívějších tvrzeních o potřebě omezovat příjem tuků, o výživové nezbytnosti jíst maso a mléko, a jak dnes víme zdraví neprospěšném nadhodnocování významu polysacharidů.

O změnu výživové pyramidy, to znamená doporučení pro všechny obyvatele, usilujeme s cílem zajištění zdravé stravy pro děti nejen ve školách, ale i doma.

Doporučujeme aktualizaci, která by reflektovala tyto návrhy:

- *Změnit formát z prakticky obtížně použitelné pyramidy na talíř.*

- *Nahradit dnes používané měření v počtech a velikostech porcí pouhým rozdělením talíře na čtvrtky.*
- *Zvýšení množství doporučované zeleniny a ovoce na úkor polysacharidů, tak aby zelenina s ovocem byly základem talíře – jídelníčku, podobně jako je tomu u nejnovějších mezinárodních výživových doporučení.*
- *Spojení skupiny masa a skupiny mléka do skupiny bílkovin.*
- *Přidání kategorie tuků s důrazem na tuky ve zdravých potravinách a tuky minimálně průmyslově upravované.*
- *Přidání kategorie tekutin s důrazem na neslazené nápoje.*
- *Odstranění doporučení – kategorie jednoduchých cukrů a sladkostí.*

Příkladem vhodnějšího rozložení poměrů jednotlivých skupin a formátu výživových doporučení je Zdravý talíř, který vychází z nejnovějšího státního amerického doporučení My Plate, a doporučení odborných organizací, jako jsou Harvard a PCRM.“
(www.skutecnezdravaskola.cz, 28. 11. 2015)

Není cílem této práce rozebírat každý bod požadavků tohoto sdružení a porovnat je se zákonnými doporučeními. To už ostatně udělali odborníci na výživu otevřenými dopisem, který podpořila i ministerstva školství a zdravotnictví. Cílem této práce je upozornit na nebezpečí, která hrozí, pokud by někdo z kompetentních orgánů vzal tuto výzvu vážně a skutečně by přepsal vyhlášku dle těchto alternativních požadavků.

Zatím se daří obhájit dosavadní odborná stanoviska, ale nebezpečí hrozí právě ze strany médií a internetu, kde je dáván velký prostor alternativním názorům, bohužel bez zveřejnění opozičních názorů. To v laické veřejnosti vyvolává dojem, že tato alternativa je dobrým úmyslem, který opravdu vylepší školní stravování v této republice. Kampaň je navíc živena negativními zprávami o stravě podávané ve školních jídelnách, což vyvolává u laické veřejnosti obavy o správném postupu zařízení školního stravování, které je pravidelně v médiích vystavováno kritice, aniž by mělo možnost se bránit nebo situaci vysvětlit. Důsledky tohoto počínání mají zásadní vliv na vnímání školního stravování širokou veřejností.

2.8 Personální problémy školních jídelen

V roce 2014 pracovalo v 8 384 zařízeních školního stravování České republiky 33,5 tisíce pracovníků. Z toho bylo 6 682 vedoucích školních jídelen.

Požadavky na odbornost pracovníků školních jídelen

Problematika požadavků na odborné vzdělání pracovníků zařízení školního stravování není v naší republice vůbec řešena. Přes vysoký počet těchto zařízení a pracovníků v nich pracujících, neexistuje žádný zákon, vyhláška ani metodický pokyn, který by řešil požadavky na vzdělání pro různé funkce v těchto zařízeních. Na rozdíl od jiných oblastí školství, není určeno, kolik má být v zařízeních školního stravování kuchařů, pomocných kuchařů nebo pomocných sil. Ani není žádným předpisem stanoveno, že každé zařízení, které poskytuje stravování dětem a žákům, musí mít vedoucí provozu. Zatím se tedy dodržují určitá tradiční složení kolektivů v těchto zařízeních, ale bez legislativní podpory.

V minulosti byly stanoveny odborné požadavky na výkon funkce vedoucího školní jídelny. Tato funkce mohla být obsazena pouze pracovníkem s odborným vzděláním, tj. střední odbornou školu společného stravování nebo střední zdravotnickou školu, obor dietní sestra. Pokud měla vedoucí školní jídelny pouze ekonomické vzdělání, musela si doplnit odbornost v oblasti výživy a technologie přípravy stravy. K tomu sloužila střediska pro školní stravování, která zřizovaly krajské a okresní národní výbory. Zde si doplňovali vzdělání nejen vedoucí školních jídelen, ale také kuchaři a pomocné síly. Zároveň tato zařízení vychovávala učně, kteří pak nastupovali do školních jídelen.

V současné době se zatím většina škol snaží dodržet alespoň u vedoucích školních jídelen základní požadavek, aby měli úplné střední vzdělání s maturitou. S odborností, která by pokryla požadavky, jež vyžaduje výkon funkce vedoucího stravovacího provozu, je to už složitější. Není totiž dostatek odborně vzdělaného personálu, který by byl ochotný nastoupit na tuto funkci ve školství. Školství je totiž odvětví, které tyto odborné pracovníky nejhůře platí. Současní absolventi hotelových škol mají diametrálně odlišné představy o finančním ohodnocení práce, a absolventi zdravotnických škol často nejsou poučeni, že mohou tuto práci vykonávat. Navíc i zdravotnictví ohodnotí nutriční terapeutů lépe než školství vedoucí zařízení školního stravování.

To vše má za následek nedostatek odborně vzdělaného personálu, který by do tohoto oboru přicházel. Důsledky jsou v praxi znatelné, protože problematika provozů zařízení školního stravování vyžaduje znalosti nejen z ekonomiky, ale také z řízení stravovacího provozu a v neposlední řadě i z oblasti výživy. Chybějící odborné znalosti některé z těchto částí profese se při běžném provozu i následných kontrolách projeví. Řešením by bylo nastavení podmínek, které musí uchazeč o tuto funkci splňovat, ve vyhlášce o školním stravování nebo jiném závazném předpise.

Nedostatečné odborné vzdělání se projeví snižující se úrovní vedení zařízení školního stravování, které půjde jen velmi těžko napravit. Absence požadavků na odbornost trvá už moc dlouhou dobu, a o nápravě podmínek nikdo neuvažuje. Nelze se pak divit i situaci, kdy je do funkce vedoucí stravovacího provozu přijata osoba, která nesplňuje ani tu základní podmínku, tj. že nemá maturitní zkoušku. I tuto nestandardní situaci si ředitel školy snadno obhájí, neboť požadavky v žádném předpisu stanoveny nejsou.

Zařazování pracovníků školních jídelen do platových tříd

Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě je základním dokumentem pro rozdělení pracovníků zařízení školního stravování do platových tříd.

Provoz zařízení školního stravování se rozděluje zhruba do tří skupin dle odpovědnosti a výkonu práce:

1. Vedoucí zařízení školního stravování (a u velkých provozů provozář nebo ekonom)
2. Kuchaři
3. Pomocné síly

Toto jednoduché rozčlenění má určitou souvislost, i když ne povinnost, na požadované dosažené vzdělání:

1. První skupina by měla mít střední odborné vzdělání s maturitou a její zaměření by mělo korespondovat s náplní práce vedoucího zařízení školního stravování
2. Druhá skupina by také měla splňovat odborné požadavky na výkon povolání – pracovníci by měli být vyučeni v oboru kuchař, cukrář a příbuzných

gastronomických oborech. Pokud tito pracovníci jsou vyučeni v jiném oboru, je vhodné, aby si doplnili odborné vzdělání. V současné době poskytují některá učiliště (většinou soukromá) roční odborné studium těm pracovníkům, kteří již mají výuční list. Toto studium je placené, a pokud zaměstnavatel uzavře s pracovníkem smlouvu o zvýšení kvalifikace, studium mu zaplatí. V některých případech hradí studium zřizovatel. Zvyšování kvalifikace je výhodné u mladších perspektivních pracovníků.

3. Třetí skupina je nejméně náročná na požadavky na splnění kvalifikace. Pomocné síly v zařízeních školního stravování může dělat prakticky kdokoli, i se základním vzděláním. Vzhledem k tomu, že kolektivy zařízení školního stravování jsou poměrně malé, musí si zaměstnavatel velmi dobře rozmyslet, jaké rozložení kvalifikace v kolektivu bude preferovat. Neomezují ho žádné legislativní požadavky, pouze finanční dotace na mzdové prostředky. Je nutné vzít v potaz, že zařízení školního stravování nemohou přijímat pracovníky pouze na pomocné nebo úklidové práce. Jednak i na tyto pracovní funkce jsou kladeny poměrně vysoké nároky na plnění hygienických a potravinářských předpisů, a také je třeba při výběru pracovníků myslet na zastupitelnost. Provoz stravovacího zařízení musí fungovat za všech okolností, takže v případě chybějícího odborného personálu musí ostatní umět zastupovat, tj. připravit stravu i za této situace. Zařízení školního stravování si nemohou dovolit přijímat nekvalifikovaný personál.

S výše uvedeným rozložením pracovního kolektivu souvisí i zařazování do platových tříd. U vedoucích pracovníků se zařazení odvozuje od nařízení vlády č. 222/2010 Sb., katalog prací z funkcí 1.02.03 účetní, 1.00.04 rozpočtář a 2.05.06 provozář. Podle těchto funkcí se vedoucí zařízení školního stravování zařazují do platové třídy od 6. do 11., přičemž nejčastěji jsou zařazeni v platové třídě 8.

Kuchaři se zařazují jako 2.05.02 kuchař, kde je rozpětí platových tříd 3. – 7., přičemž nejčastěji jsou zařazeni do 4. a 5. platové třídy. Nyní, kdy se zavádí systém dietního vaření do školního stravování, bylo doporučeno, že kuchaři, kteří budou připravovat dietní stravu, mají být podle katalogu prací zařazeni do platové třídy 6. To je podle nejvýše vykonávané práce správně, problémem je, že školní jídelny nedostaly navýšení mzdových

prostředků v souvislosti se zaváděním dietního stravování, a proto nemohou zvýšit platovou třídu kuchařkám, které budou připravovat dietu.

Pomocné síly jsou zařazovány zpravidla do 3. - 4. platové třídy. Zařazení je závislé nejen na rozsahu vykonávaných prací, ale také na celkovém objemu finančních prostředků, které to konkrétní zařízení má. Vzhledem k tomu, že finanční prostředky pro zařízení školního stravování jsou odvozeny od výkonu, tedy počtu žáků, je někdy velmi náročné pokrýt stravovací provoz pracovníky tak, aby se zvládl objem prací i časové pokrytí celého provozu, což je velmi problematické zejména u mateřských škol a výdejen, kde často normativy neodpovídají realitě provozu.

Problémy s finančním pokrytím pracovníků stravovacího provozu také tkví ve věku pracovníků. Celorepublikově je věk pracovníků kuchyní vysoký, a objem finančních prostředků neodpovídá vyšším platovým stupňům, které jim podle věku a odpracovaných let náleží. Normativy jsou nastaveny na věkový střed a zprůměrovány, takže nemohou pokrýt skutečnost, která odpovídá tomu, že 2/3 pracovníků jsou ve věkové skupině nad 40 let, a tudíž prakticky na konci platových stupňů. Situace, kdy zařízením školního stravování nedostačují finanční prostředky na pokrytí nárokových mezd, se pak v praxi řeší různými způsoby, z nichž žádný není pro pracovníky zařízení výhodný. Řeší se často tím, že se pokryjí jen základní nároky na mzdy, pracovníci jsou pak bez osobního ohodnocení, odměn a jiných nenárokových složek. Zaměstnanci se zařazují do nižších platových tříd, které neodpovídají vykonávaným činnostem nebo se snižují úvazky. Důsledkem těchto opatření je malý zájem potenciálních pracovníků nastoupit do tohoto zaměstnání. Starší pracovníci odcházejí, a je čím dál těžší je nahradit novými, mladými a kvalifikovanými silami. Toto riziko autorka popsala ve své bakalářské práci již před deseti lety, ale situace se za uplynulou dobu neřešila a problém se prohloubil. Populace dosavadních pracovníků zestárla do prakticky předdůchodového věku, a je čím dál těžší sehnat za ně náhradu.

Společenská prestiž pracovníků školních jídelen

Dlouhodobým problémem, který komplikuje práci napříč celým oborem, je nízká společenská prestiž školního stravování i jejich pracovníků. Ta vychází nejen z výše uvedeného neadekvátního finančního ohodnocení, ale i z celkového mediálního obrazu oboru.

Školní stravování se v posledních letech stalo velmi zajímavým tématem jak pro média, tak například i pro politiky. V několika posledních volbách se stalo školní stravování součástí volebních programů s poměrně velkým úspěchem. Je to logické, protože to, co se týká našich dětí, je prioritou v podstatě pro každého voliče. A stravování je pro řadové voliče nejsrozumitelnější téma z celé oblasti školství. Stravování, jídlu, vaření a výživě totiž rozumí každý, nebo se to minimálně domnívá. Téměř každý pak má nutkání se k problematice vyjadřovat a také ji řešit.

A to je právě problém médií, internet nevyjímaje, který se problematikou současného školního stravování zabývá a řeší ji. Aby se autoři článků a blogů mohli prezentovat svými názory a návodů, je nejjednodušší začít pomluvou současného systémů, aby se více zvýraznily názory novátorů nebo kritiků.

Mediálně šířená, často neopodstatněná, kritika školního stravování se osobně dotýká těch pracovníků školních jídelen, kteří odvádějí dobrou práci.

Široká veřejnost se pak téměř denně dovídá o tom, jak školní jídelny vaří UHO (tzv. univerzální hnědá omáčka), používají samé polotovary a nevhodné ingredience, špatné postupy, a tím vším ničí zdraví našich dětí. Zprávy jsou plné nekonkrétních, stále se opakujících klišé, které neustále útočí na školní jídelny a jejich pracovníky, a soustavně ničí image oboru. Největším problémem je, že i v případě těch silných a neopodstatněných útoků na školní stravování se nenajde jediný člověk, ani instituce, která by tyto lži vyvrátila a napravovala dobré jméno školního stravování. Zařízení školního stravování nemají napříč republikou žádné zastání, a to má zásadní vliv na jejich činnost a vývoj.

Bagatelizováním výsledků práce školních jídelen je snižováno i postavení pracovníků školních jídelen na trhu práce. Je naprosto logické, že do oboru, který je soustavně atakován nelichotivými výroky, nebudou přicházet noví, kvalifikovaní pracovníci, a to ani v současnosti, kdy pracovní trh prochází krizí. Finanční ohodnocení pracovníků je tak

nízké, že jen málo nezaměstnaných se rozhodne vyměnit podporu v nezaměstnanosti za plat ve školním stravování, který je u pomocných sil vyšší jen o několik stokorun než zmíněná podpora v nezaměstnanosti.

Snahu o vylepšení obrazu standardního systému školního stravování a zveřejňování pozitivních a objektivních informací v oboru projevují spíše soukromé organizace a občanská sdružení odborných pracovníků. Je to velmi těžká práce, neboť většina médií v této zemi dává přednost skandálním a emotivně zabarveným zprávám před realitou. To ostatně platí pro média obecně, není to jejich spiknutí proti školnímu stravování. Na reakce proti zveřejněným nepravdám nebo pomluvám média obvykle nereagují, je naprostou výjimkou, že otisknou nějakou reakci, která se snaží vystoupit proti vyřčenému obvinění.

Společnost pro výživu, která je v této republice 70 let a stála u vytváření školního stravování u nás, je jednou z mála odborných sdružení, která se snaží o pozitivní obraz školního stravování na veřejnosti. Přispívá k tomu nejen vlastním vydávaným časopisem, který je bohužel distribuován jen odborné veřejnosti, ale i zajímavým probačním projektem, který se již sedm let snaží propagovat obor školního stravování.

Tento projekt se jmenuje Soutěž o nejlepší školní oběd, a jeho základním smyslem je ukázat široké veřejnosti, jak vypadá stravování ve školních jídelnách. To se podařilo, a je pravidlem, že v době konání finále soutěže se média plní pozitivními články o školním stravování. Tuto akci zaštiťují ministerstva školství a zdravotnictví a magistráty pořádajících měst. Je to dobrý pokus, jak úspěšně zlepšit celospolečenskou prestiž školního stravování u nás.

V roce 2015 oslavilo školní stravování 70. výročí svého vzniku. Je velkou chybou, že se MŠMT nepokusilo využít tuto mimořádnou příležitost k propagaci oboru. Tato událost byla přímo stvořená k vydání historické brožury, natočení reklamního šotu do veřejnoprávních médií a pořádání dalších akcí, které by veřejnost u nás i ve světě upozornily na to, jak jedinečný systém školního stravování máme. Nechat si ujít takovou šanci na propagaci je známkou toho, že školní stravování u nás nemá ve vzdělávacím systému takové postavení, které by si zasloužilo.

2.9 Metodické vedení školního stravování

Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se o metodice ani metodické pomoci v oblasti školního stravování vůbec nezmiňuje. Ani oborová vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování vůbec neřeší, kde mají školní jídelny získávat informace a metodickou pomoc, kterou ke své činnosti potřebují.

V zákoně č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) se v § 67 c) píše, že krajský úřad, poskytuje odbornou a metodickou pomoc obcím. Toto je jediná zmínka o metodické pomoci, a i když se jedná o všeobecný paragraf, je vztahován i na oblast školního stravování.

Krajské metodičky jsou jediné, odborně vzdělané a s praxí, které mohou podle zákona nejen obcím, ale přímo školním jídelnám poskytovat metodickou pomoc při řešení problémů v provozu. Je velmi špatné, že některé kraje omezují činnost těchto pracovníků, které již takhle mají v kompetenci široké území s velkým počtem zařízení, a nenechávají je vykonávat metodickou činnost pro školní stravování v rozsahu celého úvazku. A je několik krajů v republice (Středočeský, Karlovarský, Severomoravský a donedávna i Praha), kde metodičky nejsou vůbec. Obzvláště složitá situace byla ve Středočeském kraji, kde byla zařízení školního stravování zvyklá obracet se na krajskou metodičku v Praze, a několik let nefungovala metodická pomoc ani zde. Nyní, od září 2015 Magistrát hlavního města Prahy situaci napravil a přijal novou krajskou metodičku pro školní stravování.

Funkce krajské metodičky má pro práci zařízení školního stravování nezastupitelnou roli, neboť je to jediný článek mezi MŠMT a koncovými zařízeními. Do roku 2000 tuto funkci plnily školské úřady, které pak byly zrušeny. Před školskými úřady na podobném principu fungovaly školské správy, které byly u každého úřadu na úrovni okresu. Tam byly zaměstnány metodičky, dříve nazývané inspektorky, které nejen školní jídelny kontrolovaly, ale také jim poskytovaly metodickou pomoc, pořádaly pravidelné porady, předávaly metodická doporučení, výklady nových předpisů a mnoho dalších činností, jejichž pomocí se školní stravování v ČR v podstatě řídilo. Zrušením školských úřadů zanikla i funkce metodičky (inspektorky) školních jídelen, a to bez náhrady. V té době

bylo v celé republice téměř 100 těchto metodických, ze kterých zůstalo jen čtrnáct na krajských úřadech.

Dostupnost metodické pomoci se tím prakticky zrušila, jednotlivé metodičky na krajských úřadech jsou pro některá zařízení natolik vzdálené, že se stávají skoro nedostupné. Jen díky novým komunikačním technologiím a také soukromým firmám se těmto vzdáleným zařízením školního stravování daří držet krok se současnými trendy v oboru.

Získávání informací, jak ukázaly výsledky průzkumu této diplomové práce, zaznamenalo za posledních deset let velký rozmach. To může být pro obor na jednu stranu velkým přínosem, na druhou stranu může hledání informací na internetu vézt k problémům, neboť ne všechny informace jsou kvalitní, a mohou tedy zařízením školního stravování více uškodit než pomoci.

Řízení školního stravování by mělo být i v budoucnosti záležitostí MŠMT, které by mělo zařídit, aby v každém kraji byla krajská metodická školního stravování, přes kterou by se důležité dokumenty dostaly ke všem zařízením školního stravování v republice.

Veškeré zákony, vyhlášky, výklady, metodická doporučení a další jednotné dokumenty by měly být tvořeny ve spolupráci s krajskými metodickými a jejich prostřednictvím by se měly dostávat do zařízení školního stravování. Tímto postupem by se zamezilo rozdílu, které se dnes vyskytují mezi jednotlivými zařízeními a výrazně ovlivňují konečný výsledek jejich práce. To je v rozporu se zásadním principem našeho školního stravování, které je ojedinělé ve světě právě tím, že je řízeno ministerskými předpisy a je organizováno i dotováno státem.

Školení a další vzdělávání pracovníků jídelen

Se školením a dalším vzděláváním pracovníků zařízení školního stravování je to velmi podobné jako s metodickou pomocí. Školení a informace by měla zařízení školního stravování primárně získávat od ministerstva školství nebo zdravotnictví, a to v podobě výkladů a doporučení, distribuovaných prostřednictvím krajských metodických. To je základ pro centrálně řízený obor, kterým oblast školního stravování je. Základ, který je povinný pro všechna zařízení, by měl vycházet tedy z jednoho hlavního bodu, aby bylo všem jasné, jakou metodikou se školní stravování řídí.

Jiným faktem je, že žijeme v demokratické zemi, a tam nemůže státní správa omezovat soukromé subjekty v jejich podnikání. To se týká i školního stravování, neboť rozmanitost tohoto oboru umožňuje soukromým firmám školit a informovat školská zařízení (a to se netýká jen těch stravovacích) o nových trendech v oboru. Do školního stravování tak vstupují firmy, které prodávají potraviny, aby informovaly pracovníky školního stravování o nových výrobcích a jejich použití. To je v pořádku, neboť toto je natolik specifické, že to nemohou dělat ani krajské metodicky ani referenti ministerstev. Podobná situace je v oblasti výživy a doporučených výživových dávek, zde by měli tyto vysoce odborné texty přednášet odborníci, kteří se tomuto vědnímu oboru věnují, mají na to příslušné vzdělání a umí to pracovníkům školských zařízení správně vysvětlit. Stejně je to se znalostmi z oblasti hygieny, ekonomiky, managementu, zbožíznalství a mnoha dalších oborů, ze kterých školní stravování čerpá.

V současné době se rozpoutal „boj“ mezi různými subjekty, poskytujícími školení pro zařízení školního stravování. Situace je poměrně nepřehledná a těžko řešitelná, neboť není oficiální arbitr, který by posoudil, zda konkrétní firmy poskytují zařízením kvalifikované informace za adekvátní ceny.

3 Současné problémy ovlivňující chod školního stravování

3.1 Změny ve společnosti

Celková změna klimatu, kterým naše společnost v současnosti prochází, se musí zákonitě projevit i v každodenní práci zařízení školního stravování. Jak už bylo zmíněno výše, oblast školního stravování se u nás netěší žádnému respektu, a to se projevuje v jednání klientů čím dál výrazněji. Množí se konflikty ze strany rodičů vůči pracovníkům zařízení školního stravování, a nejsou výjimky i nevhodného chování ze strany žáků a studentů. V naší společnosti se obecně rozmáhá pocit, že všichni mají na všechno právo, a nezáleží přitom na tom, co právě řeší. Nejčastěji se zařízení školního stravování setkávají se stížnostmi rodičů, že když si stravování platí, mají nárok si diktovat, co bude jejich dítě jíst. Stížnosti ve smyslu kvality stravy, nebo přesněji na její chutnost, jsou nejčastější stížnosti, které musí zařízení řešit. V posledních letech k tomu přibývají požadavky různých skupin alternativního stravování, které prosazují své „nároky“ na stravování stále razantněji. Školní stravování je zvyklé, že v určitých časových vlnách se ozývají různé skupiny strážníků a jejich rodičů, a dožadují se změn ve stravování. Protože se jedná vždy o malé skupinky stěžovatelů, problémy velmi brzy opadnou. Ale nyní, kdy se projevuje celková nespokojenost ve společnosti, se různé skupiny alternativních strážníků dožadují svých domnělých práv velmi agresivní metodou, vytvářejí nátlak na zařízení školního stravování prostřednictvím médií, obracejí se svými požadavky na změny na ministerstva a státní orgány, aby dodaly svým argumentům váhu a donutily stát k zásadním změnám. Není důležité, zda jsou jejich požadavky oprávněné nebo ne, ale změnou je právě způsob, jakým se změn dožadují. Není to jen problém školního stravování, s podobným chováním se setkávají i pedagogové a ředitelé škol. Agresivní chování je novodobým způsobem vyjednávání podmínek, které v minulosti nebylo běžné. Tyto nové společenské způsoby velmi negativně ovlivňují práci ve školním stravování a jsou dalším bodem, který má vliv na nízký příliv nových sil do oboru.

Nejen chování klientů, ale celospolečenský trend vycházet jim vstříc, se stává stále větším problémem. Zařízení školního stravování se dostávají do neřešitelných situací a nemají nikde zastání ani pomoc. Tyto problémy samozřejmě nemohou vytvářet příznivé klima ve škole a školských zařízeních.

3.2 Nové alternativní směry ve stravování

V současnosti se vyskytlo mnoho alternativních směrů, které se dožadují svých práv a plnění domnělých povinností ze strany školního stravování. Na této situaci by nebylo nic neobvyklého, v každé společnosti se vyskytují menšiny, které mají odlišné vzorce chování a těžko se začleňují do nějakého systému, jakým je i například školní stravování. To je postavené na kolektivním principu a není možné vymyslet jiný způsob jeho organizace. Pokud bude mít tento stát i nadále snahu o udržení jednotného, centrálně řízeného systému, bude školní stravování i nadále dodržovat stanovená pravidla, aby bylo schopné uspokojit většinu z 1,5 miliónu strávníků, kteří projdou denně jeho provozy.

V historii školního stravování, zejména pak v té před rokem 1989 byly tyto problémy školního stravování marginální. Zastánců alternativní výživy nebylo mnoho, zdrojů dostupných informací také a v neposlední řadě i totalitní režim nepřipouštěl žádné odchylky od daného stavu. To se změnilo po roce 1989, kdy se pod záštitou demokracie začaly objevovat nové požadavky na to, jak by mělo školní stravování vypadat. V tomto období školní stravování čelilo jedné velké hrozbě, a to, že se ozývaly názory, že se jedná o socialistický výdobytek, který je třeba zrušit. To se naštěstí nestalo, a také to odsunulo různé požadavky alternativních rodičů na změny ve školním stravování.

Po roce 2000 až 2005 došlo ke zklidnění situace, školní stravování přestalo ohrožovat zrušení, neboť všude ve světě se začíná školní stravování budovat a naše republika má něco, čím se může reprezentovat. Bohužel, tuto jednoznačnou výhodu oproti jiným zemím, a nejen Evropské unie, jsme nikdy neuměli prodat. Také zařízení školního stravování přestaly soukromé firmy představovat takové riziko, které chtějí v tomto oboru podnikat. Ne že by jejich snahy úplně vymizely, ale po první vlně se ukázalo, že nabídky nejsou v praxi tak lukrativní, jak vypadaly při nabídce, a zájem o tyto služby upadl. Soukromé firmy v republice obstarávají školní stravování zhruba v 2 % z celkového počtu jídelen, a toto číslo se už několik let nezvyšuje.

Klesající riziko ohrožení existence v té době snížilo ostražitost pracovníků školního stravování, a proto byli před dvěma lety velmi překvapeni atakem nového směru vyznavačů alternativní výživy. I přes to, že v oboru byly z dřívějšíka zkušenosti s něčím podobným, takováto situace se tu ještě nevyskytla. A nebyli na ni připraveni ani pracovníci zařízení školního stravování, ani odborníci, ani státní organizace.

Neobvyklost tohoto ataku spočívá v organizovanosti příznivců alternativních směrů, jejichž sdružení finančně vydatně podporují podnikatelé z oblasti alternativních potravin a výživových doplňků. Tyto dva faktory – organizovanost a přísun finančních prostředků udělaly z tohoto hnutí partnera, který se mírou rizika pro školní stravování rovná nadnárodním společností provozujících gastronomické služby, které ohrožovaly školní stravování v 90. letech minulého století. Finance, které nové alternativní skupiny mají, jim umožňují velký průnik do médií, pořádání různých akcí, konferencí a podobných náborových akcí. Také se z jejich řad vyčlenily některé osobnosti, odborní garanti, kteří v podstatě profesionálně prosazují myšlenky tohoto alternativního směru, jednají se státními institucemi, vyvíjejí na ministerstva tlak prostřednictvím médií, ale i aktivní účastí v některých resortních komisích zabývajících se školním stravováním. To má nesmírný význam na celkový obraz těchto alternativních sdružení, které pak ovlivňuje zejména rodiče nejmladších strávníků ve školním stravování.

Nepřípravenost odborné veřejnosti a státních organizací na tento atak způsobila, že během velmi krátké doby nové alternativy pronikly do široké oblasti školního stravování a vyvolávají nespokojenost se současným systémem a podkopávají jeho, již tak velmi křehkou, stabilitu. Je velmi pravděpodobné, že pokud se neupevní systém postavený na solidních vědeckých základech, bude ve velmi krátké době rozložen novými směry, které ovšem zdaleka neodpovídají požadavkům na správné stravování dětí a žáků. To se může stát likvidujícím prostředkem, který dosavadní, 70 let starý a prověřený systém, zlikviduje.

3.3 Špatná dostupnost metodické pomoci

Dostupnost metodické pomoci je problém, který trvá již více než 15 let, a není velká naděje, že by se situace v blízké době mohla změnit. Inspektorky, a později metodičky, školního stravování patřily do systému školního stravování od začátku jeho existence. Při vzniku systému, který je jednotný pro celou republiku a zajišťuje stravování pro všechny školy v republice, byla jednotná metodika a vedení základním způsobem řízení v této oblasti. Aby vše fungovalo podle nastavených pravidel, bylo nezbytné, aby se jednotné a důležité informace dostaly ke všem zařízením školního stravování, a také ve stejnou dobu. Jen tam mohlo být zajištěno plně funkční fungování ve všech zařízeních. Do roku

2000 nebyl problém toto zařídit, protože metodicky byly na každém školském úřadu, a tak byly dostupné všem zařízením. Po zrušení školských úřadů tato funkce zanikla, a řízení zařízení školního stravování přešlo na ředitele škol. Částečnou zodpovědnost za chod zařízení mají také zřizovatelé, ale ty zajišťují prakticky jen materiální podmínky pro chod jídelen, odbornou pomoc poskytují jen ve zcela výjimečných případech.

Při popisu této situace musí nutně vyvstanout otázka, jak je možné, že se minimálně 15 předchozích let školní stravování obešlo bez metodické pomoci, a jak to, že pořád ještě funguje zdánlivě bez problémů?

Odpovědí je, že systém funguje jakousi setrvačností a stojí na životních zkušenostech pracovníků, kteří v oboru pracují několik desítek let a udržují systém jen na základě svých dlouholetých praktických zkušeností. Nové informace získávají zařízení školního stravování na poradách krajských metodických, ale také z internetu a dalších médií.

To, že pracovníci v oboru, kteří mají tyto letité zkušenosti, na nichž stojí provoz, stárnou, je známý fakt, který potvrdil i provedený výzkum této diplomové práce. Jak budou tito zkušení pracovníci odcházet, budou se objevovat problémy mladých, nezkušených pracovníků, které mohou vést k rozpadu systému. Alarmující je i fakt, že ani ve vedoucích funkcích, a to i krajských metodických, pracovníků ministerstev i České školní inspekce, nejsou odborníci se vzděláním ani praxí v oboru, což se projevuje i současnými problémy v legislativě, metodických a odborných materiálech i v kontrole. Problémy, které se v těchto oblastech začínají objevovat, se budou čím dál tím více projevovat jako destabilizující prvek pro celý systém.

Jak můžeme požadovat po ředitelích škol, aby vybírali do funkce vedoucího zařízení školního stravování lidi vzdělané v oboru a s praxí, když ani ve vedení tito odborníci nejsou, a chtějí po jídelnách často nereálné věci? I ředitelé škol by měli mít dostupnou odbornou pomoc k dispozici, když po nich legislativa chce, aby nesli odpovědnost za dost specifický obor, jakým bezesporu školní stravování je. Měli by mít alespoň rámcové znalosti, aby mohli odpovědně vybírat vedoucí pro svá zařízení, na které by mohli beze strachu delegovat veškerou zodpovědnost za řízení provozu školního stravování. Ale neexistuje žádný pokyn, školení nebo metodický dokument, který by řešil tuto složitou situaci a byl nápomocen ředitelům škol při řešení problémů školního stravování. Prakticky jediná možnost, která se nabízí, je pomoc krajských metodických, ale tu využívá

jen malé množství ředitelů škol. Při řešení problémů pak často improvizují, což vede opět ke změnám individuálním a nesystémovým.

3.4 Nejednotnost názorů na školení a vzdělávání

Nyní nastává situace, že si nejen zařízení školního stravování i vedoucí pracovníci uvědomují, že východiskem ze současné problematické situace by bylo jednotné systematické školení vedoucích pracovníků. Myšlenka je to velmi důležitá, ale její aplikace do praxe zase ztroskotala. Místo, aby se vedoucí místa (ministerstva, inspekce, odborné společnosti) spojila a vytvořila jednotné materiály pro funkčnost oboru, které by pak byly distribuovány mezi jednotlivá zařízení, dochází mezi těmito organizacemi k boji o získání své části tohoto dosti omezeného trhu.

Bylo by dobré, kdyby konkurenční boj mezi poskytovateli odborných informací byl veden přirozeným způsobem, a byla dána šance těm, kteří jsou opravdoví odborníci a znalci potřebných informací v oboru. Zařízení školního stravování by pak měla možnost volby toho nejvyššího školení a získání těch nejlepších informací v oboru. Ale takto to ve školním stravování nefunguje. Nyní se pracovníci MŠMT rozhodli, že jedině a kompetentní k předávání informací pro školní stravování, jsou pouze tyto instituce (ministerstva a další státní orgány), a nikdo jiný nemá právo tyto informace poskytovat. To by v zásadě nebyla zase tak špatná myšlenka, i když v demokratickém a tržním prostředí poněkud neobvyklá, kdyby oni pracovníci byli odborníky na všechny oblasti daného oboru. To ale v současné době ani není možné. Školní stravování je multioborovým sektorem, v jeho praxi se prolínají požadavky z gastronomie, výživy, hygieny, práva, ekonomiky, managementu, bezpečnosti práce, znalosti nových technologií, strojního vybavení, informatiky, psychologie a mnoha dalších oblastí. Připravovat školení a odborné materiály vyžaduje, jak je zmíněno výše, kolektivní spolupráci, a je zcela nemožné, aby tuto činnost zvládl jeden referent MŠMT.

Školní stravování nyní prožívá velmi těžké období, kdy jsou zařízením předkládány velmi složité informace, bez výkladů a metodiky, požadavky jsou zařízením vydávány direktivně a nesmlouvavě, i když jsou často v praxi jen velmi často uskutečnitelné. V terénu dochází k nespokojenosti s tímto zacházením, neboť to zařízením školního stravování nepomáhá a averze mezi ministerstvy a poskytovateli školení vzbuzují

u zařízení školního stravování nevoli a nechut' k dalšímu vzdělávání. To vše je kontraproduktivní a systému neprospívá, právě naopak.

3.5 Nekoncepčnost školního stravování

Problémy, které sužují nyní školní stravování, trvají roky a nejsou řešeny. Ani dnes, kdy je například rostoucí věk pracovníků velkým problémem, se nikdo z kompetentních pracovníků ministerstev nezabývá jejich řešením, ani nejsou dostupné žádné materiály a koncepce, které by nastínily řešení problémů v následujícím období.

Na podzim roku 2015 vyšla v médiích zpráva ministryně školství:

Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Kateřina Valachová chce zavést školní obědy zdarma pro žáky prvních až třetích ročníků základních škol. Její rozhodnutí by se mělo vztahovat i na předškoláky v posledním ročníku před nástupem do školy. Informují Lidovky.cz.

Kateřina Valachová dnes na setkání s novináři oznámila svůj záměr, že chce zavést školní obědy zdarma pro žáky od prvních do třetích tříd. Státem placené obědy plánuje na rok 2018.

„Není přípustné, aby děti na vlastní kůži poznaly sociální rozdíly už v tak nízkém věku,“ tvrdí Valachová, podle které existuje mnoho rodin, jež nemají na zaplacení školních obědů pro svoje děti. Valachová zároveň tvrdí, že obědy ve školní jídelně jsou „důležitý socializační faktor“.

„Některé děti chodí s rodiči několikrát týdně do luxusních restaurací, jiné dostanou stěží jedno teplé jídlo denně. Aspoň ve škole by měly mít všechny stejný oběd,“ uvedla ministryně a dodala, že plánuje i zvýšit kvalitu školních obědů.

Valachová zatím svůj záměr nesdělila ministrovi financí, podle předběžných odhadů však státní pokladnu vyjde na tři miliardy korun. „Ukážu svým pravicovým kolegům deset hladovějících jedenáctiletých dětí a uvidíme, jestli nezmění svůj názor,“ řekla Valachová, rozhodnutá, že svůj záměr prosadí.

Zároveň by chtěla dětem přispět na zájmové kroužky v rámci školních družin a lyžařské výcviky. „Těch se dnes mnoho dětí ze sociálně slabších rodin nemůže zúčastnit, přitom je to součást vzdělávání,“ myslí Valachová. (www.parlamentní listy, 27. 10. 2015)

A o něco později vyšly další zprávy:

"Školní stravování by mělo být součástí školní docházky. Přestože školní obědy dětem dotujeme, jsou rodiny, které si ani zbylou část nemůžou dovolit dopláct, a jejich děti tak musí teplý školní oběd vynechat. Mnohdy se tak účastní odpoledního vyučování hladové, což nepříspěvá ani jejich soustředění, ani socializaci v rámci školního kolektivu,“ vysvětlila záměr ministryně školství Kateřina Valachová.

Ministryně už oznámila, že bude usilovat o to, aby měli obědy zdarma všichni předškoláci v rámci zavedení povinného posledního roku v mateřské škole. Postupně by ráda platila obědy dětem až do třetí třídy na základní škole.

"Pro mě je to absolutní minimum. Vzdělávání je od toho, aby fungovalo společně," připomíná Valachová. Jídelny mají podle ní naučit děti žít zdravým životním stylem. Chce znovu s odborníky řešit, jaká jídla by se ve školních jídelnách měla pro děti vařit. (www.aktualne.cz, 4. 12. 2015)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připravilo dotační program, z kterého budou financovány školní obědy sociálně znevýhodněným dětem.

Příjemci programu budou neziskové organizace, které prostřednictvím školy nebo zařízení školního stravování zajistí úhradu za školní obědy žákům základních škol, jejichž rodiče nejsou schopni z finančních důvodů tyto obědy hradit. MŠMT vyhlásí program v nejbližších dnech a vyčlenilo na něj 30 milionů korun.

Smyslem vyhlášení dotačního programu je, aby se školního stravování mohly účastnit všechny děti. Stále více totiž přibývá rodin, které se ocitají v tíživé životní situaci a školní obědy si nemůžou dovolit platit.

„Školní stravování by mělo být součástí školní docházky. Přesto, že školní obědy dětem dotujeme, jsou rodiny, které si ani zbylou část nemůžou dovolit dopláct, a jejich děti tak musí teplý školní oběd vynechat. Mnohdy se tak účastní odpoledního vyučování hladové, což nepříspěvá ani jejich soustředění, ani socializaci v rámci školního kolektivu,“ vysvětlila záměr ministryně školství Kateřina Valachová.

Podmínky programu se budou vztahovat na žáky v základních školách bez rozdílu zřizovatele. Bude-li se jednat o soukromou či církevní základní školu, podmínkou je, že nesmí vybírat školné. Žáky vytipují školy, v nichž plní žák povinnou školní docházku, s nimiž organizace bude komunikovat. Dotace nebude určena na režijní náklady neziskové společnosti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy povede v následujících měsících odbornou debatu o dalších návrzích a opatřeních, které povedou k celkovému zlepšení školního prostředí – to se týká nejen zajištění zdravého stravování a výchovy ke zdravému životnímu stylu včetně tělovýchovných aktivit, ale i nabídky zájmového vzdělávání a dalších volnočasových aktivit. Cílem ministryně je škola otevřená, která poskytuje všem dětem šanci na co nejlepší vzdělání. (www.parlamentnilisty.cz, 4. 12. 2015)

Ano, to, že si některé děti nemohou dovolit ani dotovaný státní oběd je závažná situace. Netýká se školství tolik, jako sociální sféry. Nyní se, opět nesystematicky řeší problém, který ještě zhruba před 15 lety byl vyřešený, systematicky a bezproblémově. Rodiče, kteří měli sociální problémy, je řešili na příslušném sociálním odboru. Ten pak za konkrétní dítě, pokud splnilo právní nárok, zaplatil za odebrané obědy přímo zařízení školního stravování. Změnou výplaty sociálních dávek se tento systém zrušil, a nyní se vymýšlí složité, nesystémové způsoby, jak vytvořit novou sociální síť ve školním stravování. Proč se stát nevrátí k osvědčenému systému, nezřídí opět sociální dávku na školní obědy? Školství by se tímto problémem nemuselo zabývat a finanční prostředky, které jsou teď z resortu odebírány, by se mohly efektivněji využít na doplnění chybějících finančních prostředků na mzdy pracovníků. Částkou, která je plánovaná na bezplatné obědy, tj. 3 miliardy korun, by se výrazně vylepšily finanční nároky na mzdové prostředky pracovníků školního stravování. Daly by se zrevidovat finanční normativy a přizpůsobit tak objem finančních prostředků skutečným nárokům pracovníků školního stravování, které by lépe odpovídalo jejich práci a věkové struktuře. To by mohlo být motivačním impulzem k přílivu nových, mladších a odborně vzdělaných pracovníků, kteří již delší dobu v oboru výrazně chybí, a pokud se situace s financováním nezmění, budou chybět i nadále.

3.6 Věk a další osobní faktory pracovníků školního vzdělávání

Vysoký věk pracovníků vyšel z průzkumu jednoznačně jako největší problém. Je jím věk jako takový, protože z něj vyplývají další problémy, které se musí řešit, jinak se školní stravování dostane do patové situace.

Jestliže se nyní většina pracovníků zařízení školního stravování nachází v předdůchodovém věku, a mladí pracovníci do oboru nepřicházejí, tak za několik let bude chybět v oboru velké množství pracovníků. Již nyní se velmi těžko shánějí pracovníci. Souvisí to samozřejmě s finančním ohodnocením práce v kuchyních. Nedostatek financí je samozřejmě problém celého školství, ale v tomto oboru je asi nejcitelnější. Normativy jsou stanoveny na výkon, což je samo o sobě nelogické, protože velké kuchyně, které nemají dostatek strážníků, nemají dostatek finančních prostředků na zaplacení pracovníků, kteří by udržovali zařízení v pořádku, i když je přihlášeno méně strážníků, než je kapacita kuchyně.

Druhým problémem normativu finančních prostředků je stanovení průměrných normativů bez ohledu na skutečnost. Normativy jsou stanoveny na střední generaci pracovníků, ale ve skutečnosti v praxi pracují spíše starší pracovníci. To potom znamená, že i když zařízení školního stravování má přiměřený počet pracovníků odpovídající počtu strážníků, má zařízení nedostatek finančních prostředků na pokrytí základních mezd. Pracovníci zařízení školního stravování pak pracují pouze za základní mzdu, bez nenárokových složek, jak je osobní ohodnocení nebo odměny. Normativně přidělené finanční prostředky na to prostě nedostačují. Autorka má osobní zkušenosti s tím, že zřizovatel dotuje finanční prostředky do zařízení školního stravování, aby se pokryly základní mzdy.

To je začarovaný kruh, neboť minimální prostředky, které se u pomocných sil pohybují na hranici minimální mzdy a u ostatních pracovníků nejsou o mnoho vyšší, nejsou žádnou motivací, která by do oboru přivedla nové, a zejména potřebné, mladé pracovníky.

3.7 Výživa a výchova ke zdravému životnímu stylu

Výživa a výchova ke zdravému životnímu stylu je pro zdravý vývoj dětí nezbytnou potřebou. V současnosti je toto téma naléhavější než kdykoliv v minulosti. Je to celospolečenské téma, neboť většina lidí řeší, jak se správně stravovat. Bez ohledu na to, jaké mají vzdělání, ani jak rozumí souvislostem mezi stravováním a zdravotním stavem člověka. Jestliže je „posedlost“ zdravými potravinami a zdravým stravováním u dospělých středobodem jejich počínání, ve chvíli, kdy se jedná o jejich děti, je situace velmi vyhrocená.

V takovém společenském klimatu se nelze divit, že vzniká nepřehledné množství programů, projektů, akcí a soutěží související s výživou, zdravým životním stylem nebo školním stravováním. Je jich opravdu nepřehledné množství, některé se soustředí přímo na výuku, některé jsou obchodního charakteru a některé z nich jsou zaměřeny přímo na zařízení školního stravování. Podle svého zaměření je lze rozlišit, zda jde o projekty připravené soukromými nebo státními organizacemi.

Pro příklad uvádím několik programů, které se ve školách nejvíce vyskytují:

Zdravá strava do škol (bez zbytečné chemie)

Víš, co jíš?

Zdravá školní jídelna

Zdravá školní svačina

Uzdravme svou školní jídelnu

Zdravá škola

Zdravá abeceda

Ovoce do škol

Mléko do škol

Zdravá 5

Pohyb a výživa

Výživa hrou aneb s Danem jíme zdravě

Hravě žij zdravě

Skutečně zdravá škola

Biopotraviny do škol

Výchova ke zdravé výživě dětí a mládeže v Euroregionu Nisa

Škola plná zdraví

Happysnack

Rama, správná svačina, tím učení začíná

Aplikace zásad zdravého životního stylu do výuky ZŠ a SŠ

Putování za zdravým jídlem

5x denně

Potravinová pyramida: ovlivnění výživového chování dětské populace

Pyramidáček

Zdravě i hravě

Zdravá výživa do škol

Pokusné ověřování účinnosti programu zaměřeného na změny v pohybovém a výživovém režimu žáků ZŠ (Pohyb a výživa)

Z přehledu je vidět, že každá škola nebo jídelna si může vybrat program, který jí bude pomáhat naplňovat požadavky strážníků nebo jejich zákonných zástupců. Pro pracovníky zařízení školního stravování je velmi těžké se v nabídce orientovat, a často dávají přednost takovým programům, které jsou spojené s odběrem nějakého druhu zboží, které jim nabízí dodavatelé s certifikátem, že se jedná o zdravou potravinu. Zařízení jsou také blízké programy Státního zdravotního ústavu, které mají charakter doporučení a pomáhají jim lépe se orientovat v nových poznatcích z oblasti výživy a stravování.

Některé programy jsou postavené na spolupráci školy a zařízení školního stravování. Tyto programy fungují lépe v předškolních zařízeních, kde se lépe sladí výuka s přípravou stravy. Myšlenka propojení výuky o zdravé výživě s nabídkou zařízení školního stravování je velmi cenná, ale zatím se do praxe zavádí velmi těžko. Bude trvat ještě dlouhou dobu, než se i u nás prosadí spolupráce pedagogů a pracovníků zařízení školního stravování, a propojí se výuka s praxí. Nejprve je potřeba, aby pedagogové měli správné

znalosti o výživě, pak musí navázat spolupráci s nepedagogickými pracovníky zařízení školního stravování, a teprve potom vznikne spolupráce, která bude mít pro stravování dětí a žáků správný význam. Teprve potom se propojí teorie s praxí a žáci pak získají kompetence ke správným stravovacím návykům, které jim pak v celém dalším životě pomohou udržovat zdravý životní styl.

Praktická část

4 Výzkumné otázky

4.1 První

Jsou ohrožujícím faktorem pro školní stravování tlaky nových alternativních směrů a nedostatečné zastání oboru státními orgány?

4.2 Druhá

Je ohrožujícím faktorem špatné finanční ohodnocení a nízká prestiž oboru?

4.3 Třetí

Je ohrožujícím faktorem věk pracovníků školních jídelen?

4.4 Dotazník

Pro výzkumnou část této práce byl použit dotazník, který je uveden v příloze práce. Od začátku byl záměr, že se bude srovnávat výzkum ve školských zařízeních v letech 2005/2006 a 2015/2016. Z tohoto důvodu bylo v dotazníku zachováno několik (cca 2/3) shodných otázek, aby se mohl porovnat vývoj v oboru za posledních 10 let.

Sestavení dotazníku a shodnost některých otázek dávají základ i výzkumným otázkám, na které právě výsledky šetření dávají odpověď.

V roce 2005 obsahoval dotazník 31 otázek, a vyplnilo ho 831 respondentů. To znamená prakticky 10 % z celkového počtu zařízení školního stravování v ČR.

V roce 2015 se počet otázek zredukoval na 20. Respondentů bylo 307. To znamená 4 % z celkového počtu zařízení školního stravování v ČR.

Pokud srovnáme oba výzkumy, je evidentní, že po 10 letech se šetření účastnila pouze 1/3 respondentů. Tento rozdíl je způsobený jiným způsobem sběru dat. V roce 2005 byly dotazníky distribuovány prostřednictvím krajských metodiček a následně emailovým oslovením jednotlivých jídelen v krajích. V roce 2015 byla k sběru využita moderní technika a dotazníky oslovily respondenty na webové stránce www.jidelny.cz. Pomocí této stránky se šetření zúčastnilo 262 účastníků, zbytek proběhl oslovením pomocí emailů.

Jiný způsob distribuce dotazníků ovlivnil i jeho návratnost v jednotlivých krajích. Zatímco v roce 2005 měly na distribuci a návratnost vliv krajské metodicky školního stravování, v roce 2015 ovlivnilo návratnost dotazníků to, jak jsou zařízení školního stravování vybaveny výpočetní technikou a jak ji umí využívat ke své práci.

Tabulka č. 1 – Počet dotazníků z jednotlivých krajů

Kraj	2005	2015	
Jihočeský kraj	19	15	79%
Jihomoravský kraj	110	76	69%
Karlovarský kraj	21	8	38%
Královéhradecký kraj	163	14	9%
Liberecký kraj	19	11	58%
Moravskoslezský kraj	9	31	344%
Olomoucký kraj	6	11	183%
Pardubický kraj	9	18	200%
Plzeňský kraj	85	8	9%
Praha hlavní město	30	31	103%
Středočeský kraj	8	27	338%
Ústecký kraj	28	10	36%
Vysočina kraj	236	14	6%
Zlínský kraj	88	26	30%
Celkem	831	300	36%

4.5 Vyhodnocení dotazníku, rozbor a porovnání jednotlivých otázek

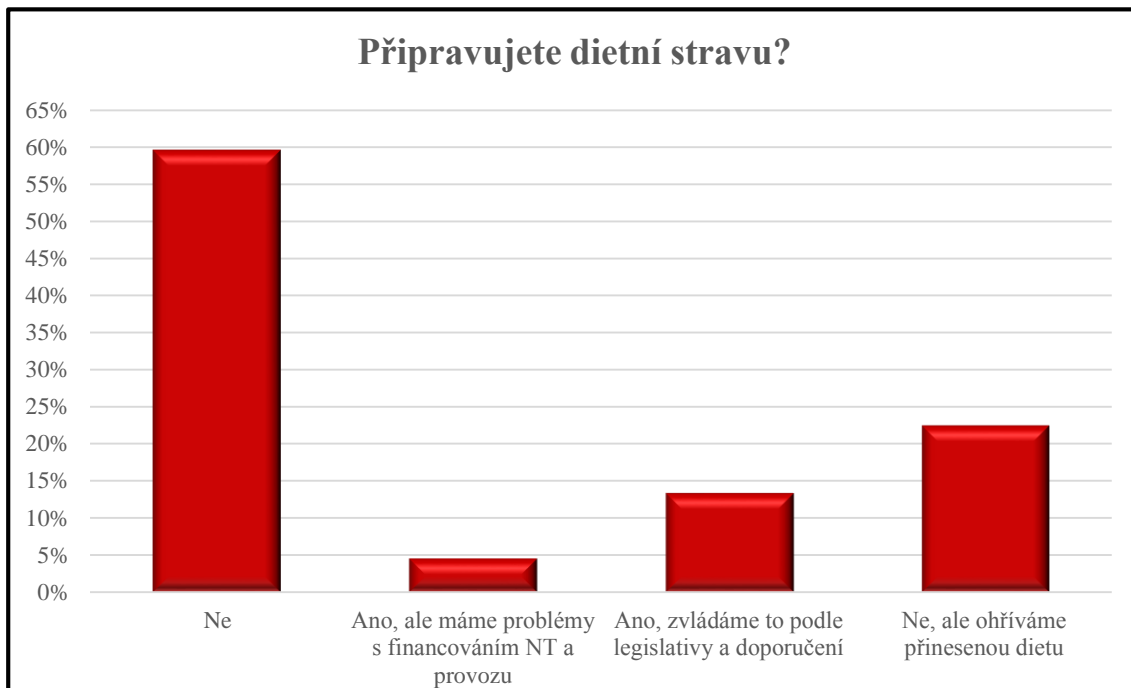
Otázka: Připravujete dietní stravování?

V roce 2015 je otázka dietního stravování klíčová. Před 10 lety se tato otázka neřešila, neboť dietní stravování nebylo zakotveno v legislativě. V roce 2015 se situace radikálně změnila a může se s naprostou jistotou konstatovat, že aplikace dietního stravování byla nejvíce řešenou otázkou roku 2015. Z neoficiálních zdrojů je známo, že za předešlé situace, kdy nebyl způsob dietního stravování stanoven předpisy, se většina zařízení školního stravování snažila vyjít nemocným strávnickům vstříc buď tím, že jim stravu upravila podle požadavků diety, nebo jim umožnila, aby si dietní stravu donesli z domova, a tu jim pak připravila ke konzumaci.

Nepřípravenost dietního stravování, dohady a špatné informace, které zařízení školního stravování během tohoto roku dostala, vedly k tomu, že téměř dvě třetiny zařízení školního stravování v ČR přestalo dietní stravu poskytovat. Necelá čtvrtina zařízení zůstala u způsobu donášení dietní stravy připravené rodiči, nebo tento způsob nyní nově zavedla, když přestala pro nejasnost předpisů dietu připravovat.

Pouze 13 % zařízení školního stravování uvádí, že připravuje diety podle nových předpisů a nemá problémy s financováním předepsaného nutričního terapeuta. Z dotazníků se nelze dozvědět, jakým způsobem s nutričním terapeutem spolupracují, z jakých zdrojů ho financují, ani jak drahá je tato služba. Vzhledem k závažnosti této problematiky si tato otázka zaslouží samostatné zpracování. Bude ale potřeba nechat uplynout nějaký čas, aby se situace zkonsolidovala a daly se z ní vyvozovat objektivní závěry.

Graf č. 1 – Připravujete dietní stravu?

Otázka: Odpovídá počet pracovníků normativu?

Tato otázka je totožná s rokem 2006. Je tedy možné dobře porovnat výsledky z jednotlivých šetření.

Tabulka č. 2 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

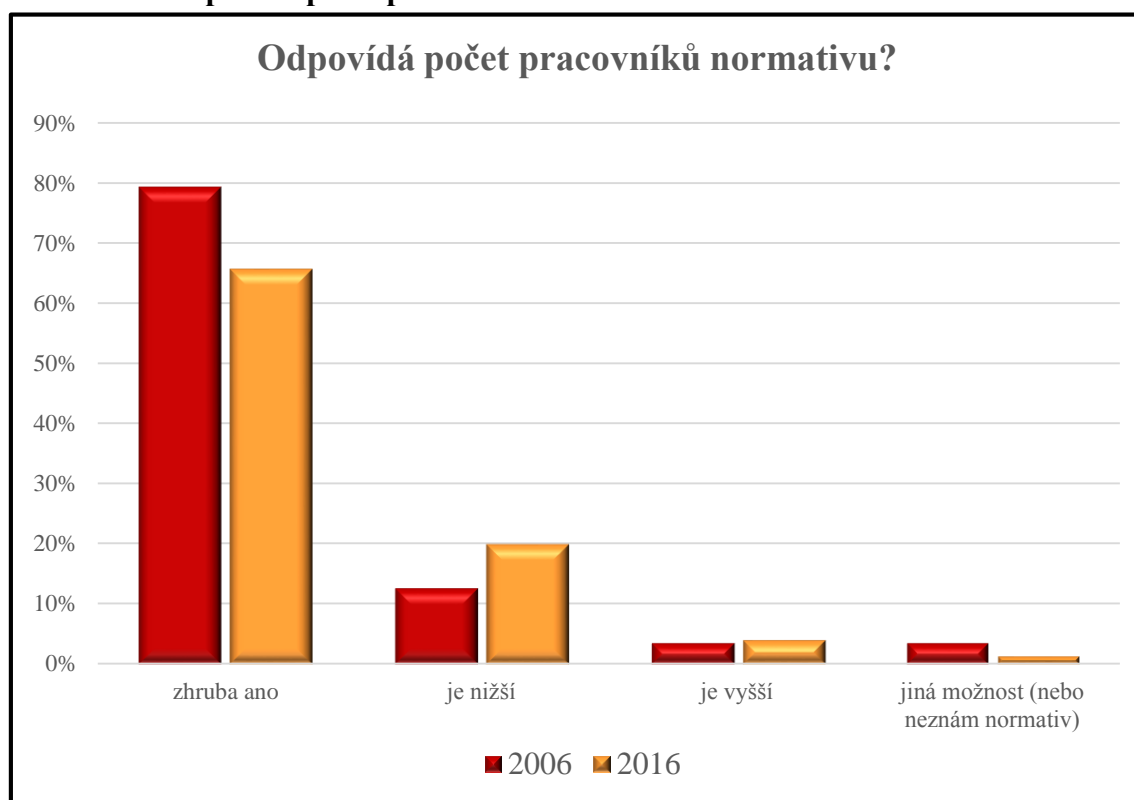
	2006	2016
zhruba ano	79%	66%
je nižší	13%	20%
je vyšší	3%	4%
jiná možnost (nebo neznám normativ)	3%	1%

Na první pohled je vidět to, co je již zmíněno v teoretické části, a to je fakt, že se zpříšňují normativy, a trvá nedostatek finančních prostředků na pokrytí platů. Zatímco v roce 2006 odpovídaly počty pracovníků normativu více než ve 3/4, v roce 2016 odpovídají již jen ve 2/3. Téměř na dvojnásobek také stoupl počet zařízení, kde je nižší počet pracovníků než určuje normativ.

Tato zjištění jsou znepokojující, neboť to hovoří o nevyváženosti normativů, nedostatku financí na jejich pokrytí, které zařízení řeší tím, že normovaný podíl práce zastává nižší počet pracovníků. To samozřejmě zvyšuje rizika pramenící z této situace, jak z hlediska bezpečnosti práce, tak z hlediska kvality a objemu vykonané práce.

Omezování počtu pracovníků nelze snižovat, aniž by se to projevilo na kvalitě vykonávané práce a všech ostatních aspektech tohoto jevu. Je jasné, že stanovovat limity pro počty pracovníků nelze jen pouhým výpočtem, ale jsou k tomu nutné znalosti o provozu zařízení, aby se provoz správně pokryl pracovníky. Tyto normativy také musí být pokryty dostatečným objemem finančních prostředků na mzdy.

Graf č. 2 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

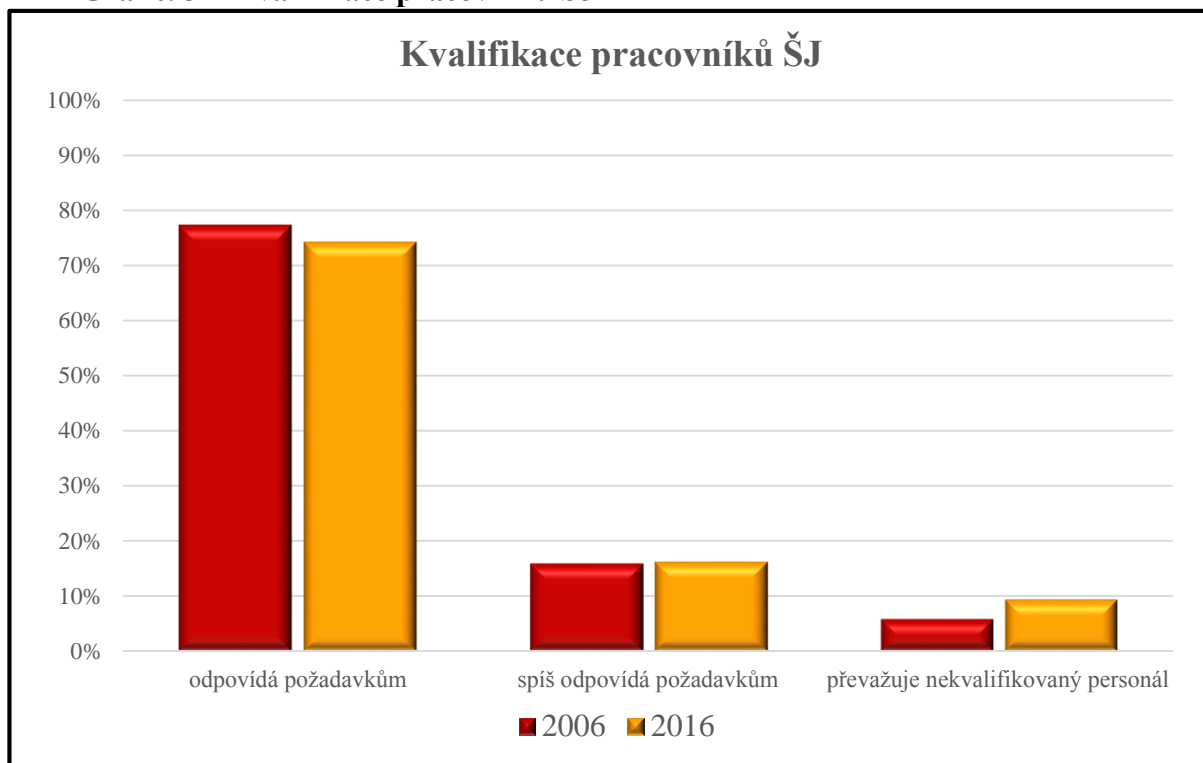
Otázka: Odpovídá kvalifikace pracovníků požadavkům?

Srovnání dvou výzkumů u této otázky vychází překvapivě shodně v obou posuzovaných obdobích. Překvapivé je zejména to, že kvalifikaci pracovníků zařízení školního stravování neurčuje žádný právní předpis ani metodický pokyn. Normativ pracovníků dává určité mantinely pro počet lidí v zařízení, ale nikde není ani zmínka o tom, jakou mají mít kvalifikaci pro výkon svého povolání. To je z dlouhodobého hlediska velmi riskantní, neboť absence základních požadavků vede k tomu, že se přijímají pracovníci bez odborného vzdělání a praxe, aby se ušetřily finanční prostředky na mzdy. To se velice brzy v zařízení projeví na kvalitě práce, a nutí to následně ředitele škol a školských zařízení k hledání kvalifikovaných sil, aby se zajistil bezproblémový provoz. Již před deseti lety bylo jasné, že tento typ školského zařízení si nemůže dovolit nekvalifikovaný pomocný personál, protože každý výpadek pracovních sil je pak kritický, a někdy není možné vůbec stabilní služby poskytovat. Ale stejně jako se mění personál kuchyně, mění se i ředitelé škol, kteří jsou zodpovědní za výběr pracovníků, a pokud mají nedostatek zkušeností s řízením takového provozu, a nedelegují tuto funkci na vedoucí stravovacího provozu, nastává situace s náborem nekvalifikovaného personálu, a tím může dojít k potencionálním problémům.

Vzhledem k nízkým mzdám a těžkým pracovním podmínkám je čím dál těžší získat do stravovacího provozu vyučené kuchařky nebo kuchaře. Mužský element je ve školních jídelnách velmi vzácný, protože jiný sektor nabízí pro muže výhodnější finanční ohodnocení než školní stravování. Ale ani pro ženy, zejména pro mladé, není finanční ohodnocení dostatečnou motivací pro nástup do zařízení školního stravování.

Nedostatek odborně vyučeného personálu začíná být citelný, a pokud by se dělal výzkum za dalších deset let, byly by za současných podmínek posun k nekvalifikovanosti mnohem markantnější. Tento odhad souvisí s další otázkou věkového rozložení pracovníků zařízení školního stravování. Nyní se věk pracovníků pohybuje mezi 50-60 lety, takže odborně vyučený personál s dlouholetou praxí bude v příštích letech odcházet do starobního důchodu, a to bez náhrady.

Graf č. 3 – Kvalifikace pracovníků ŠJ

Tabulka č. 3 – Odpovídá kvalifikace pracovníků požadavkům?

	2006	2016
odpovídá požadavkům	77%	74%
spíš odpovídá požadavkům	16%	16%
převažuje nekvalifikovaný personál	6%	9%

Otázka: Věkový průměr pracovníků kuchyně

Tabulka č. 4 – Věk pracovníků kuchyně

Věk kuchyně	2006	2016
do 30 let	1,81%	12%
30 - 40 let	39,11%	0%
40 - 50 let	52,83%	68%
nad 50 let a důchodci	5,90%	19%

Již před deseti lety bylo v autorčině bakalářské práci citováno:

Zvyšující věk pracovníků kuchyně má několik příčin:

- a) stárnoucí generace pracovníků, vyučených a vychovaných speciálně pro školní stravování*
- b) absence speciálních pracovišť, která by umožňovala zájemcům získat nebo prohlubovat vzdělání v oboru*
- c) nízké finanční ohodnocení práce v resortu školství, které je výrazně nižší než za stejnou funkci ve veřejné sféře*
- d) nízké společenské ohodnocení práce ve školním stravování*

(Strosserová, 2006, s. 46)

Výzkum, opakující se po deseti letech potvrdil, že se situace vůbec nezlepšila, naopak se radikálně zhoršila. Současný výzkum potvrdil absenci střední generace pracovníků v zařízeních školního stravování a také předpokládaný přesun střední generace, který byl indikován před deseti lety, se dle předpokladu přesunul do předdůchodového věku. Stav, kdy téměř 3/4 pracovníků jsou předdůchodového věku, další 1/5 pracovníků je důchodci, je nejen neobvyklý v žádné jiné oblasti školství, ale je přímo ohrožujícím faktorem pro sledovaný obor.

Již v prvním výzkumu byl zjištěn alarmující fakt, že v oboru pracují jen 2 % mladých lidí do 30 let, což je velmi nevýhodné, protože si obor nevychovává nástupce, kteří přeberou práci od svých starších a zkušených kolegů. Po deseti letech je situace v mladých

příchozích do oboru trochu optimističtější, ale může se opakovat situace z předešlých let, že tito mladí z oboru odejdou do oblastí, kde budou lépe ohodnoceni.

V tomto období je situace velmi riziková, neboť současných 70 % pracovníků před důchodem je pro tak těžkou práci velkým rizikem. Tito pracovníci, zejména pokud tuto práci vykonávají celý život, trpí často nemocemi z povolání, dlouhodobou pracovní neschopností, a to velmi komplikuje práci v zařízení školního stravování. Každá chybějící síla je pro provoz velkým problémem, neboť oslabuje kolektiv, což má značný vliv na pracovní výkonost.

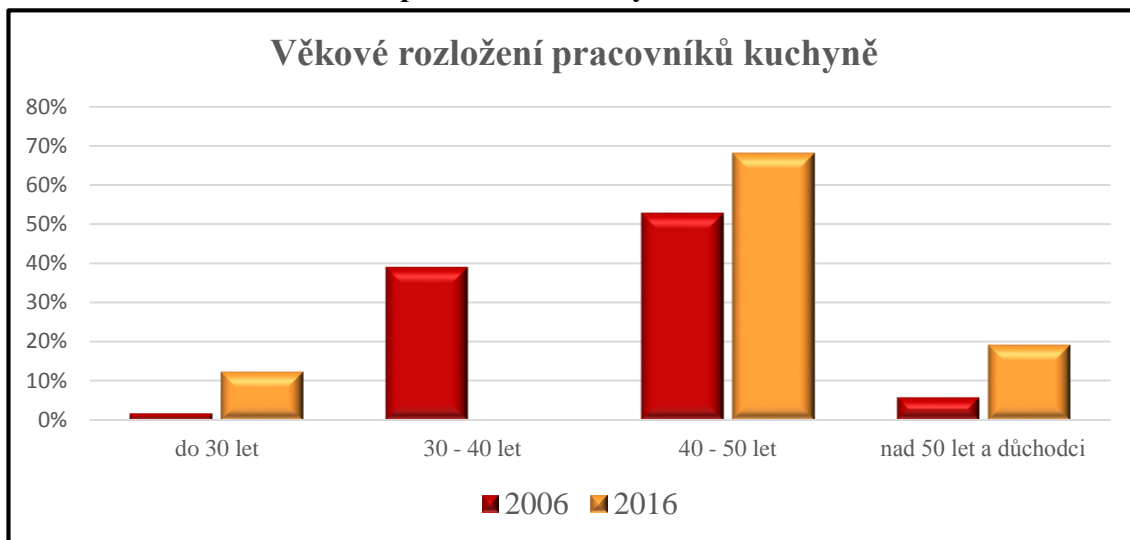
Začíná se velmi projevovat situace, že za pracovníky, odborně vyučené a s dlouholetou praxí, kteří odcházejí do starobního důchodu, není téměř možné najít adekvátní náhradu. Motivace pro mladé, odborně vyučené pracovníky není prakticky žádná. Každodenní namáhavá práce s minimálním finančním ohodnocením, žádným kariérním růstem – to jsou atributy, se kterými musí pracovat ředitel zařízení školního stravování při hledání personálu. A to je velmi těžká situace.

Nejhorší na této situaci je, že se léta na tuto krizi upozorňuje, protože ovlivňuje každodenní praxi, ale nikdo situaci neřeší. Věková struktura ovlivňuje i finanční ohodnocení pracovníků, neboť státní normativy jsou stanoveny na průměrný střední věk.

Jak ukázal průzkum, mladší a střední věk ve školním stravování téměř neexistuje, téměř 90 % pracovníků je ve vyšším věku, a tudíž v maximálních hodnotách platových stupňů. Tyto rozevírající se nůžky mezi skutečností a praxí mají za následek, že v zařízení školního stravování se nedostává finančních prostředků na platy, a pracovníci často musí pracovat za základní nárokový plat, bez nároků na osobní ohodnocení nebo odměny. A kruh se uzavírá, nízké finanční ohodnocení není dostatečnou motivací pro příliv nových mladých a perspektivních pracovníků.

Poněkud lepší je situace u vedoucích zařízení školního stravování, zde se střední generace vyskytuje ve vyšším procentu než u ostatních pracovníků, ale i zde se dá pozorovat trend stárnutí pracovníků.

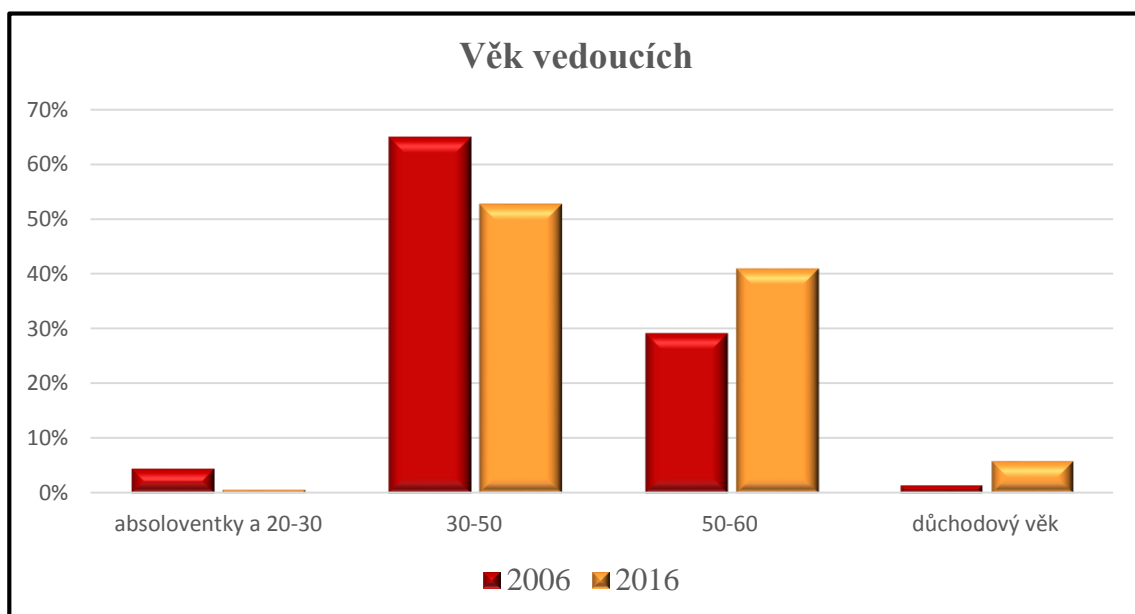
Graf č. 4 – Věkové rozložení pracovníků kuchyně

Tabulka č. 5 – Věkový průměr pracovníků kuchyně

Věk vedoucích	2006	2016
absolventky a 20-30	5%	1%
30-50	65%	53%
50-60	29%	41%
důchodový věk	1%	6%

Graf č. 5 – Věk vedoucích

Otázka: Odbornost vedoucí zařízení školního stravování

Tabulka č. 6 – Vzdělání vedoucí

Vzdělání	2006	2016
SŠ společné stravování	34,30%	43%
SŠ dietní sestra	3,73%	3%
SŠ jiné zaměřené na spol. strav	25,51%	32%
rekvalifikace a jiné kurzy	29,72%	21%

Je velmi pozitivní zjištění, že stoupá kvalifikovanost vedoucích stravovacích provozů, a to přes stále trvající situaci, která byla popsána už při minulém šetření. V žádném předpisu totiž není stanovena požadovaná kvalifikace pro vedoucího zařízení školního stravování. V minulosti bylo ministerstvo školství upozorněno, že tento legislativní předpis chybí. Pedagogičtí pracovníci mají svůj předpis - zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, který určuje povinnost odborného vzdělání pro výkon jednotlivých pedagogických povolání, ale nepedagogové žádný takový předpis nemají. A citelně chybí právě u těch profesí ve školním stravování, jejichž práce vyžaduje opravdu značné množství odborných znalostí, které se získávají dlouhodobým studiem, nikoliv krátkými rekvalifikačními kurzy nebo školeními.

Práce vedoucích zařízení školního stravování vyžaduje odborné vzdělání z několika oblastí – ekonomiky, výživy, dietetiky, hygieny, personalistiky a řadě dalších oblastí. Problémem je, že v současné době žádná střední škola neposkytuje komplexně vzdělávání, takže noví vedoucí, které přicházejí do oboru, málokdy mají komplexní vzdělání potřebné k výkonu profese. Ekonomům chybí znalosti z oblasti výživy a hygieny, i organizace provozu. Nutriční terapeuti mají problémy v oblasti ekonomiky. Je tedy velmi těžké získat kvalifikovaného pracovníka, a i když se řediteli podaří získat pracovníka s maturitním vzděláním jednoho z vhodných oborů, čeká nového pracovníka další celoživotní vzdělávání. O dalším vzdělávání a proškolení pracovníků se píše v teoretické části, a je v současnosti problematické nejen svou nesystematičností, ale také nesmyslným konkurenčním bojem mezi vzdělávacími agenturami a státními organizacemi.

Otázka: Do jaké třídy je zařazena vedoucí zařízení školního stravování?

Tabulka č. 7 – Zařazení vedoucí do platové třídy

Platová třída	2006	2016
6	14%	4%
7	42%	26%
8	37%	57%
jiné (vypsát)	7%	11%

Výzkum o zařazování vedoucích zařízení školního stravování ukázalo docela významný posun oproti roku 2006. Výrazná změna je způsobena zřejmě tím, že v roce 2006 byl katalog prací dle předpisu Nařízení vlády č. 469/2002 ze dne 5. srpna 2002, kterým se stanoví katalog prací a kvalifikační předpoklady a kterým se mění nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, poměrně novým předpisem a všichni se teprve učili správnému zařazení pracovníků dle skutečně vykonávané činnosti. Často vedla ke špatnému zařazení neznalost náplně práce jednotlivých pracovníků v zařízení školního stravování. Trvalo několik let, v kterých došlo i novelizaci katalogu prací, než se situace konsolidovala a zařazení pracovníků více odpovídá skutečně vykonávané práci.

Zatímco v roce 2006 bylo v 6. platové třídě zařazeno 14 % vedoucích, nyní jsou to jen 4 %. I toto zařazení je zřejmě špatné, neboť platové zařazení pro vedoucí stravovacího provozu v 6. platové třídě neodpovídá skutečné náplni práce vedoucího stravovacího provozu.

Funkce vedoucí školní jídelny by měla být sestavena kombinací těchto funkcí:

1.2.3 Účetní – 6. platová třída

2.5.6 Provozář – 8. platová třída

1.2.4. Rozpočtář – 9. platová třída

Dle zákona o platu č.143/1992 Sb., a nařízení vlády č. 330/2003 Sb., a se platová třída stanoví dle nejnáročnější druh činnosti, který zaměstnavatel může na zaměstnanci požadovat v rámci sjednaného druhu práce.

Pro určení platové třídy vedoucí školní jídelny je rozhodující funkce provozáře. Pro stanovení 8. platové třídy, musí být splněny tyto požadavky – 1. Organizace provozu velkokapacitního stravovacího zařízení včetně zajišťování technického vybavení a údržby, ekonomické agendy, stanovování technologických postupů a zajišťování jejich dodržování včetně kontroly dodržování hygienických předpisů.

Pracovní náplň vedoucí školní jídelny naplňuje všechny tyto požadavky. V popisu platové třídy je jedno nevhodné slovo – velkokapacitního. Nikde není přesně určeno, co je velkokapacitní stravovací zařízení. Na druhou stranu i ve velmi malém stravovacím zařízení musí vedoucí školní jídelny splnit všechny ostatní požadavky vyjmenované v platové třídě. (Strosserová, 2006 s.55)

V roce 2010 byl katalog prací novelizován, ale podle tohoto rozdělení není odůvodnitelné, aby byly vedoucí zařízení školního stravování zařazeny do platové třídy č. 6.

1.02.03 ÚČETNÍ

5. platová třída

- 1. Fakturace a likvidace faktur včetně kontroly položek a fakturovaných částek.*
- 2. Ukládání účetních písemností a záznamů účetních jednotek a jejich uschovávání.*

6. platová třída

- 1. Provádění jednotlivých účetních zápisů o účetních případech včetně shromažďování a kontroly náležitostí dokladů účetních případů.*
- 2. Komplexní zajišťování fakturace v organizaci.*
- 3. Výpočet cestovních náhrad při pracovních cestách, při jiných změnách místa výkonu práce a při přijetí do zaměstnání.*

7. platová třída

- 1. Provádění uceleného souboru účetních operací na jednotlivých účtech nebo skupině účtů. Zpracovávání účetních dokladů, účetních knih a ostatních účetních písemností pro automatizované zpracovávání.*

2. Provádění dokladových inventur a pořizování inventurních soupisů.

3. Provádění úkonů ke zjištění, výpočtu a placení daní, například pro stanovování základu daně a výpočet daně z účetních podkladů, provádění registračních a oznamovacích činností a zajišťování dalších vztahů se správcem daní. Zpracovávání podání v daňových věcech, například daňových přiznání, oznámení, žádostí, námitek a odvolání.

4. Samostatné zajišťování agendy některých daní, například daně z pozemků, silniční, z převodu nemovitostí apod.

8. platová třída

1. Samostatné účtování na uceleném úseku účetnictví, například majetku, pohledávek a závazků, na úseku zúčtovacích vztahů k odběratelům, dodavatelům a zaměstnancům a zúčtovávání daní a dotací, na úseku finančních prostředků a zdrojů, pohledávek a závazků. Sledování a evidování pohybu finančních operací a stavu finančních prostředků na bankovních účtech a kontrola bankovních zůstatků a hotovosti. Provádění platebního a zúčtovacího styku s bankou. Provádění oprav v účetních dokladech.

2. Samostatné zajišťování agendy daně z příjmu, daně z přidané hodnoty a zajišťování daňového řízení se správcem daně.

3. Zajišťování inventarizace majetku a závazků. (Katalog prací, 2010)

2.05.06 PROVOZÁŘ

7. platová třída

1. Zajišťování provozu souboru uvolněných technologicky provozovaných objektů

(výcviková a školící zařízení případně ubytovací, rekreační, stravovací nebo jiná víceúčelová zařízení) a organizace údržby a oprav jednotlivých technologických zařízení a budov.

2. Zajišťování provozu ubytovacího nebo stravovacího zařízení.

8. platová třída

1. Organizace provozu velkokapacitního stravovacího zařízení včetně zajišťování jeho

technického vybavení a údržby, ekonomické agendy, stanovování technologických postupů a zajišťování jejich dodržování včetně kontroly dodržování hygienických předpisů.

2. Komplexní zajišťování provozu souboru objektů včetně jejich hospodárného využití po provozně-ekonomické stránce, zajišťování provozu a údržby, organizace prováděných prací, zajišťování potřebného materiálu a technického dozoru na prováděné práce, zajišťování podkladů pro zpracování návrhu finančního rozpočtu a spolupráce při projednávání smluv s dodavatelskými a projektovými organizacemi, přebírání dodávek a provedených prací, zajišťování dodržování programu odpadového hospodářství.

9. platová třída

1. Koordinace provozů velkokapacitních stravovacích zařízení s celodenním provozem.(Katalog prací, 2010)

1.02.04 ROZPOČTÁŘ

7. platová třída

1. Rozpis jednotlivých částí rozpočtu podle položek na organizační celky, výkony, práce, výrobky nebo služby a sledování jeho čerpání. Provádění dílčích rozpočtových změn.

8. platová třída

1. Příprava ucelených částí rozpočtu. Sledování příjmů a výdajů včetně navrhování opatření při jejich neplnění. Rozpisy příspěvků a dotací podle stanovených zásad.

9. platová třída

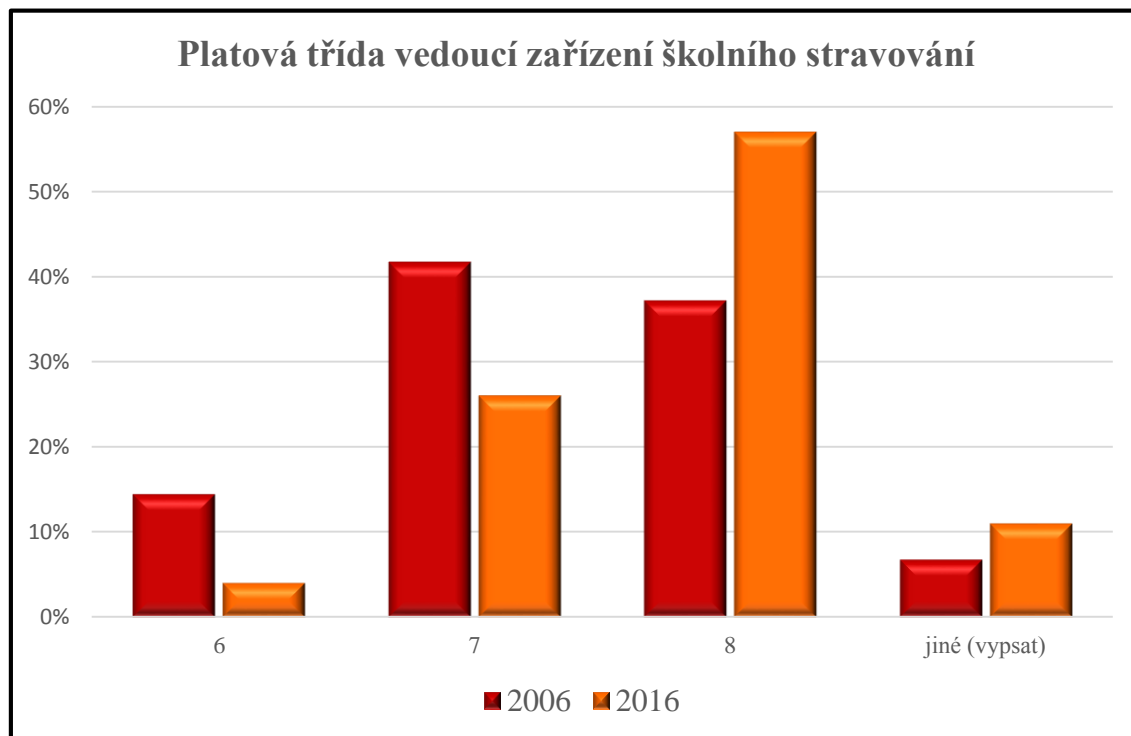
1. Sestavování rozpočtů jednotlivých organizačních celků podle kalkulací, norem a potřeb včetně jejich rozpisů a zajišťování jejich plnění. Prověřování a zajišťování účetní správnosti vykazování rozpočtových prostředků. Zajišťování realizace rozpočtových změn.

Podle současného katalogu prací vykonává vedoucí jídelny podle 1.02.03 účetní práce, odpovídající 8. platové třídě, podle 1.02.04 rozpočtář odpovídá 8. - 9. platové třídě, podle 2.05.06 provozář jsou to práce odpovídající 7. - 8. platové třídě podle velikosti zařízení.

Vyšší platové třídy jsou uváděny u ředitelek samostatných právních subjektů, kde se platové třídy podle velikosti zařízení pohybují v 10. - 11. platové třídě.

Oproti roku 2006 došlo k výraznému posunu zařazení z 6. do 8. platové třídy, což je správné, protože 8. platová třída nejvíce odpovídá práci vykonávané vedoucí zařízení školního stravování u běžně velkého stravovacího provozu. Nižší, tedy 7. platová třída může odpovídat vedení malého stravovacího provozu, například v mateřské škole. Ale zařazení vedoucí stravovacího provozu do 6. platové třídy, která je určena pro kuchařky, které připravují složitější menu nebo dietní stravování, je naprosto nepochopitelné. Takto podhodnocená funkce vedoucí stravovacího provozu je jednou z příčin, proč ubývá pracovníků v mladším věku nastupujících do oboru. Česká školní inspekce by měla kontrolovat správné zařazení pracovníků do platových tříd, a tím by regulovala zařazení pracovníků školního stravování do platových tříd. A netýká se to jen vedoucích pracovníků, ale všeho personálu stravovacích zařízení, neboť i ostatní funkce bývají špatně zařazeny do nižších tříd, což je dalším bodem k nízké motivaci pro získání nových a zejména mladých pracovních sil do školního stravování.

Graf č. 6 – Platová třída vedoucí

Otázka: Metodická pomoc školním jídelnám

Vyhledávání metodické pomoci se za posledních deset let posunulo od pasivního očekávání pomoci od státních nadřízených orgánů k aktivnímu vyhledávání informací a tudíž i metodických rad pomocí moderních informačních prostředků. Je to pochopitelné, neboť v uplynulých deseti letech došlo k velkému rozmachu informačních technologií, a také k vyšší dostupnosti technologií i pro zařízení školního stravování. Nyní má prakticky každá školní jídelna připojení k internetu, které využívá nejen ke komunikaci s bankou, ale také je to příležitost k vyhledávání informací na internetu.

Poněkud klesla fixovanost na krajské úřady, což může být také způsobeno tím, že v některých krajích nejsou metodičky pro školní stravování a nejsou proto zařízení školního stravování dostupné, a proto se pracovníci musí obracet jinam.

Zvýšila se důvěra v metodickou pomoc MŠMT. Za tím je zcela určitě fakt, že v roce 2006 na ministerstvu nebyla úředník, který by dokázal pomoci zařízením s jejich problémy. V současné době má ministerstvo referenta pro školní stravování již tři roky, a to se projevilo i v důvěře pracovníků zařízení školního stravování, se kterou se na ministerstvo školství, ale i zdravotnictví obracejí.

Nejvíce informací a metodické pomoci hledají pracovníci zařízení školního stravování u soukromých poskytovatelů rad a metodické pomoci. Nárůst oproti roku 2006 je více než 6 násobný, a je to způsobeno nejen rozmachem internetu, ale i rozšířením služeb soukromých poskytovatelů metodické pomoci a školení. Je pravda, že ministerstvu školství, ani ministerstvu zdravotnictví se tato živelná osvětová činnost nelíbí, ale prosté zákazy nebo omezování činnosti soukromých subjektů není ta správná cesta k regulaci. Rozumnějším přístupem by bylo schvalování těchto školení akreditační komisí, jako je tomu u vzdělávacích institucí pro pedagogické pracovníky. Pokud by v akreditační komisi pracovali odborníci na problematiku školního stravování, byla by záruka, že v budoucnosti budou školit odpovědní odborníci a zařízení školního stravování se budou dostávat správné odborné informace. Fakt, že 98 % zařízení hledá informace na školeních, což je oproti roku 2006 nárůst o 27 %, je důležitou informací, že by školení měla mít určitou odbornou záruku.

Další důležitou informací, že 90 % respondentů hledá informace na internetu, by měly státní organizace využít k předávání informací a metodických rad zařízením školního

stravování prostřednictvím tohoto média. Internet je dostupné médium, ale bohužel ministerstva ho neumí využívat v takové míře, jak by praxe potřebovala. To je v dnešní době zásadní problém, určité zaostávání za technickými možnostmi moderních médií. Nejlépe v současnosti využívá tyto technologie Státní zdravotní ústav, který na svých stránkách poskytuje zařízením školního stravování cenné informace.

Otázka: Co ovlivňuje výběr školení?

Pro poskytovatele školení a odborné pomoci je důležité vědět, podle jakého klíče si klienti vybírají akce.

Polovina respondentů dává přednost při výběru školení takové akci, která je organizována ministerstvem školství. Naproti tomu daleko důležitým aspektem pro výběr školení je kredit lektora. Podle kvality lektora si vybírá školení 89 % respondentů, což je velmi důležitá informace pro pořadatele školení. Oblast školního stravování je poměrně malý resort, a v tomto oboru se pohybuje několik významných odborníků, kteří mají zkušenosti a umí je pracovníkům školního stravování předat jasnou a srozumitelnou formou. Těmto lektorům dávají respondenti podle průzkumu jednoznačně přednost.

Z tohoto pohledu je významné i zjištění, že jen pro 60 % respondentů je významná cena školení pro jeho výběr. Takže lze odvodit, že skoro polovina respondentů opravdu vybírá školení dle kvality, a cena je až na druhém místě.

S touto situací souvisí i významná změna ve financování školících akcí, protože podle průzkumu z roku 2016 už téměř pro 2/3 respondentů není problém získávání financí na školení. To je velmi pozitivní situace, neboť nedostatek finančních prostředků byl často důvodem, proč se pracovníci zařízení školního stravování nemohli vzdělávat. Finanční prostředky, určené z ostatních neinvestičních nákladů, nejsou vysoké. Vzhledem k tomu, že se z tohoto omezeného objemu finančních prostředků hradí i další věci, mezi kterými jsou nejdůležitější ochranné pracovní pomůcky. Přesto, že ceny za ochranné pracovní pomůcky, školení i odborné publikace stoupají, rozpočty, které mají tyto položky pokrýt naopak buď klesají, nebo zůstávají několik let ve stejné výši. Fakt, že více než polovina respondentů dává přednost kvalitě před nižší cenou, hovoří také o tom, že na vzdělání svých pracovníků přispívají i ředitelé škol, kteří si stále více

uvědomují, že náročná funkce vedoucí zařízení školního stravování vyžaduje pravidelné získávání a obnovování znalostí potřebných pro řízení provozu.

Otázka: Kdo kontroluje zařízení školního stravování?

Tento dotaz byl směřován na Českou školní inspekci, orgány ochrany veřejného zdraví (hygieniky), zřizovatele a eventuálně jiné orgány.

U dotazu na kontroly České školní inspekce, odpověděla 1/5 respondentů, že je ČŠI nekontroluje. Počet 21 % zařízení, která nezažila kontrolu školní inspekce, je překvapivý. I kdyby se jednalo o vedoucí, které jsou ve funkci krátkou dobu, je tento výsledek nepochopitelný, neboť kontrolní pracovníci České školní inspekce jsou jediné kompetentní například ke kontrole spotřebního koše. Znamená to tedy, že tato zařízení nejsou v této oblasti kontrolována? Je tedy absurdní, že Vyhláška 107/2005 Sb., o školním stravování nařizuje zařízením školního stravování každý měsíc vyhodnocovat spotřební koš, ale již není zajištěna kontrola jeho správnosti. Nyní přibyla zařízením nová funkce přípravy dietní stravy, a opět tento výstup bude kontrolovat Česká školní inspekce. Na jednu stranu je to nepochopitelné, že tento proces, který musí v terénu zajišťovat registrovaní nutriční terapeuti, má kontrolovat pracovník, který tuto registraci, ani odborné vzdělání nemá. Ale problematičtější je situace, že ČŠI nenavštěvuje v delším časovém úseku pětinu zařízení v republice.

Naproti tomu kontroly orgánů ochrany veřejného zdraví (hygieny) jsou v zařízení školního stravování naprostou samozřejmostí. Pouze 1 % respondentů vypovědělo, že se nesetkalo s touto kontrolou. Pravidelné kontroly hygieny v zařízeních jsou velmi důležité a přispívají k tomu, že zařízení školního stravování patří mezi nejbezpečnější stravovací provozy u nás.

Dalším kontrolním orgánem je zřizovatel zařízení školního stravování. Jeho kontrolu zaznamenává téměř 3/4 zařízení, která odpovídala na dotazníkové otázky. Kontroly zřizovatele jsou specifické a liší se od ostatních tím, že tyto orgány kontrolují hospodaření s prostředky poskytnutými zřizovatelem na provoz stravovacího zařízení. Jen nepatrné procento zřizovatelů také kontroluje jiné věci, jako například plnění spotřebního koše, jídelní lístky nebo jiné aspekty související s výživou dětí.

S jinou kontrolou než výše jmenovanými orgány se setkalo 28 % respondentů, ale forma dotazníku neumožnila tuto jinou kontrolu blíže specifikovat.

U kontroly zařízení školního stravování je důležitá jejich četnost. Z tohoto důvodu byla v dotazníku položena i tato otázka. Na možnost, že jsou zařízení kontrolována 1x ročně, odpovědělo 74 % respondentů. Jednou za dva roky je kontrolováno 19 % respondentů. Převážná část kontrol je ze strany orgánů veřejné ochrany zdraví. V minulosti bylo samozřejmostí, že kontrolovaly zařízení minimálně 1x ročně. Ze statistiky ministerstva zdravotnictví vyplývá, že tato frekvence klesá, a některá zařízení jsou kontrolována méně často. Tomu odpovídá i výsledek z dotazníku.

Frekvence kontrol České školní inspekce je mnohem nižší než u hygieny. Pohybuje se zhruba jednou za 3-4 roky. Kontrolních pracovníků, kteří se věnují činnosti stravovacích provozů, není tolik jako pracovníků pro pedagogický proces, proto také kontroly nemohou probíhat tak často. Vzhledem k tomu, že je to prakticky jediný kontrolní orgán, který má obsáhnout všechny oblasti působnosti zařízení školního stravování, měly by kontroly probíhat častěji.

Otázka: S čím jsou vedoucí nespokojené?

Spokojenost v provozování profese vedoucí stravovacího zařízení je pro tuto činnost důležitá. Přesto existuje mnoho problémů, se kterými jsou vedoucí právem nespokojené.

Více než polovina respondentů, 55 %, je nespokojena s předpisy ke školnímu stravování. To je dost znepokojivá odpověď. Jestliže je více než polovina respondentů nespokojená s prováděcími předpisy, je to jasné znamení, že nejsou zcela v pořádku. Tedy minimálně v tom smyslu, že v některých aspektech nevyhovují praxi. Bylo by určitě zajímavé téma rozebrat, v čem předpisy nevyhovují a co by měly obsahovat, aby respondentům lépe vyhovovaly. Určitě by to byl materiál na samostatnou práci.

Posun od roku 2006 zaznamenaly vztahy mezi školou a jídelnou. V roce 2006 mělo výborné nebo korektní vztahy 94 % zařízení. V roce 2016 počet spokojených klesl na 68 %. Pozitivní na tom je, že pořád 2/3 zařízení je spokojeno se vzájemnými vztahy, přece jen je to pokles o 26 %, a to není zanedbatelné číslo. Je to znamení zhoršujícího se klimatu některých škol nebo na to má vliv celkově se zhoršující atmosféra vztahu v celé

společnosti. Ať už je příčina jakákoliv, rozhodně vzájemné nevyhovující vztahy mají vliv na produktivitu práce i na celkový image školy a školského zařízení.

Další otázkou k důvodu nespokojenosti v pracovním procesu byla, jak jsou vedoucí spokojeni s přístupem k informacím potřebným k výkonu povolání. Nespokojeno bylo 39 % respondentů, což je dvojnásobný nárůst oproti roku 2006, kdy bylo nespokojeno jen 21 % respondentů. Současných nespokojených je sice méně než polovina oslovených, ale není to malé číslo. Je vidět, že je ještě stále problém, jak se dostat k relevantním informacím z oboru. Informací je sice nepřehledné množství, ale vedoucí by více ocenily, kdyby informace byly určeny přímo zařízením školního stravování, a ne aby si je vedoucí musely samy vyhledávat a u každé informace musely přemýšlet, zda jsou ověřené a odborně věrohodné.

Otázka: Co by chtěli vedoucí změnit?

Postavení vedoucí zařízení školního stravování

V roce 2006 téměř 90 % vedoucích zařízení školního stravování mělo pocit, že je jejich práce a odbornost respektována a uznávána. Za deset let se situace razantně změnila a dle dotazníkového šetření by 65 % respondentů chtělo změnit postavení vedoucí školní jídelny. To znamená, že dvě třetiny pracovníků není spokojeno se svým postavením, už necítí ten respekt ke své práci ani ke svému postavení ve vedoucí funkci školského zařízení. Je to velmi zásadní změna v psychologickém názoru na své postavení, která určitě ovlivní nejen výkon této profese, ale bude mít vliv i na získávání nových pracovníků, které budou v blízké budoucnosti střídat současné pracovníky.

Pro zlepšení situace by bylo nutné znát příčinu takové změny ve vnímání svého postavení. Zda se jedná o problémy v klimatu školy, v individuálních interpersonálních vztazích nebo o celospolečenské klima, které není k zařízením školního stravování ani k jejich pracovníkům vstřícné.

Touto problematikou by se mělo zabývat ministerstvo školství a společně s řediteli škol a vedoucím školských zařízení najít cestu, která by vedla ke zlepšení image této profese.

Změna metodického vedení

Za posledních deset let stoupla nespokojenost s metodickým vedením o 20 %. Za tuto dobu nedošlo k žádné změně v poskytování metodické pomoci, protože metodičky, dostupné jen na krajských úřadech, byly již před 10 lety. Tato situace trvá prakticky 15 let od zrušení školských úřadů, a přes stálé stížnosti od pracovníků v terénu se ze strany státní metodiky nic nezměnilo. Tedy rozhodně ne k lepšímu, což potvrzuje i 20 % nárůst nespokojených respondentů od minulého průzkumu. V této otázce dosahuje nespokojenost již 61 %, takže více než polovina zařízení má problémy s metodickou pomocí ve svém zařízení. Jestliže se tento trend nezastaví, bude mít nespokojenost vedoucích, ale hlavně nedostupnost kvalitní metodické pomoci ze strany státních orgánů, velmi závažný vliv na kvalitu práce v zařízeních školního stravování.

Je zarážející, že se o tomto problému mluví dlouhé roky, ale zatím nebyla zaznamenána sebemenší snaha tuto situaci řešit.

Změna vybavení

Dvě třetiny vedoucích by si přálo změnit vybavení své školní jídelny. To je pochopitelný stav, protože i v gastronomii je vývoj technologií velmi rychlý, a každá novinka může nejen pracovníkům velmi pomoci v namáhavé práci, ale také umožnit přípravu stravy mnohem efektivnějším způsobem. Ale měnit vybavení v zařízení školního stravování mají na starosti zřizovatelé, což jsou v převážné většině obce. A finanční situace jednotlivých obcí je velmi odlišná, a proto je i vybavení zařízení školního stravování odlišné. Vždy bude záležet na finanční situaci obce, kde se zařízení nachází, ale také na prioritách, které mají představitelé obcí různě nastavené.

Změna předpisů

Spokojenost s předpisy pro školní stravování se v průběhu posledních deseti let také zhoršila. Z necelé poloviny nespokojených respondentů v roce 2006, jsou to nyní již 2/3 respondentů, kteří by si přáli změnit předpisy ke školnímu stravování. Před 10 lety vyšla vyhláška 107/2005 Sb., o školním stravování, která je proti vyhlášce 48/1993 Sb., o školním stravování mnohem stručnější a jednodušší. Samozřejmě to souvisí i s novým

školským zákonem z roku 2005. Zjednodušení prováděcí vyhlášky není takovou výhodou, jak by se na první pohled mohlo zdát. Situace, kdy v době zveřejnění nové prováděcí vyhlášky, nebyl na ministerstvu školství nikdo, kdo by k novému předpisu připravil správný výklad, určitě přispěla k tomu, že je tento předpis v praxi hůře aplikovatelný. To je určitě ten důvod, proč 2/3 vedoucích zařízení školního stravování není s prováděcími předpisy spokojena, a přeje si změnu.

V roce 2015 zavedla novela vyhlášky o školním stravování možnost přípravy dietní stravy. I tato novela jistě přispěla k nespokojenosti s předpisy. Složitá situace aplikace dietního stravování jistě ovlivnila přání změnit předpisy pro školní stravování.

Ke změnám předpisů dochází poměrně často, nejedná se jen o předpisy školského charakteru, ale také i z oblasti hygieny, výživy, bezpečnosti práce a řady dalších oborů, zasahujících, třeba jen okrajově, do legislativy, kterou se školní stravování musí řídit. Četnost změn, které si musí pracovníci sami hlídat a aplikovat dle svého uvážení, nikoliv s pomocí metodických výkladů, práci ve školských zařízeních stěžují. Informačních kanálů, které se jednotně dostávají ke všem zařízením, není mnoho. Zhruba 20 let vychází časopis Zpravodaj pro školní stravování, který se dříve vydával ve spolupráci s MŠMT. Modernějším médiem, který je na trhu zhruba 15 let, je portál www.jidelny.cz a nejnovějším počinem je časopis Speciál pro školní stravování od Wolters Kluwer, a.s. Tato média přinášejí informace o změnách předpisů, ale nedostávají se do všech zařízení školního stravování. Věstník, který by byl dostupný všem zařízením nebo odborně vedené webové stránky pracovníky ministerstev školství a zdravotnictví, to by byla cesta k jednodušší aplikaci předpisů do praxe, a to by jistě stoupla spokojenost s předpisy pro školní stravování.

Otázka: Názor na spotřební koš a jeho změnu

Jak už bylo napsáno v teoretické části této práce, spotřební koš je v současné době podroben silné kritice, a to hlavně ze strany laické veřejnosti. Nejčastější kritikou je fakt, že spotřební koš je 25 let starý a neodpovídá současným doporučením. To sice není z odborného hlediska pravda, ale pracovníci školního stravování se s tímto názorem setkávají poměrně často, a jistě je tato otázka trápí. Je proto důležité vědět, co si o situaci

vedoucí myslí, a proto v dotazníku zazněly dvě otázky ke spotřebnímu koši – jaký názor mají na spotřební koš a jestli by si přáli změny?

Na první otázku, jaký mají na spotřební koš názor, odpovídali vedoucí takto:

- 12 % vedoucích si myslí, že spotřební koš je nesmyslný byrokratický názor
- 10 % si myslí, že je těžké ho naplnit, a bylo by lepší ho změnit
- 61 % se domnívá, že některé komodity se hůře naplňují, ale v podstatě systém respektují
- 17 % zvládá plnění spotřebního koše bez problémů

Je tedy fakt, že 3/4 zařízení školního stravování naplňuje komodity spotřebního koše více méně správně, tak jak jim to nařizuje legislativa. Je to tedy většina zařízení, která je schopná naplnit reguli zákona, a tím připravovat vhodnou stravu pro své strávníky.

Na druhou stranu si polovina respondentů myslí, že by se spotřební koš měl modernizovat a aktualizovat dle nových trendů ve výživě. Zde se projevuje nátlak veřejnosti a alternativních sdružení, jejichž ataky a požadavky na zrušení nebo minimálně modernizaci, zviklají i dlouholeté praktiky ve školním stravování, proto se tedy polovina respondentů vyjádřila pro změnu.

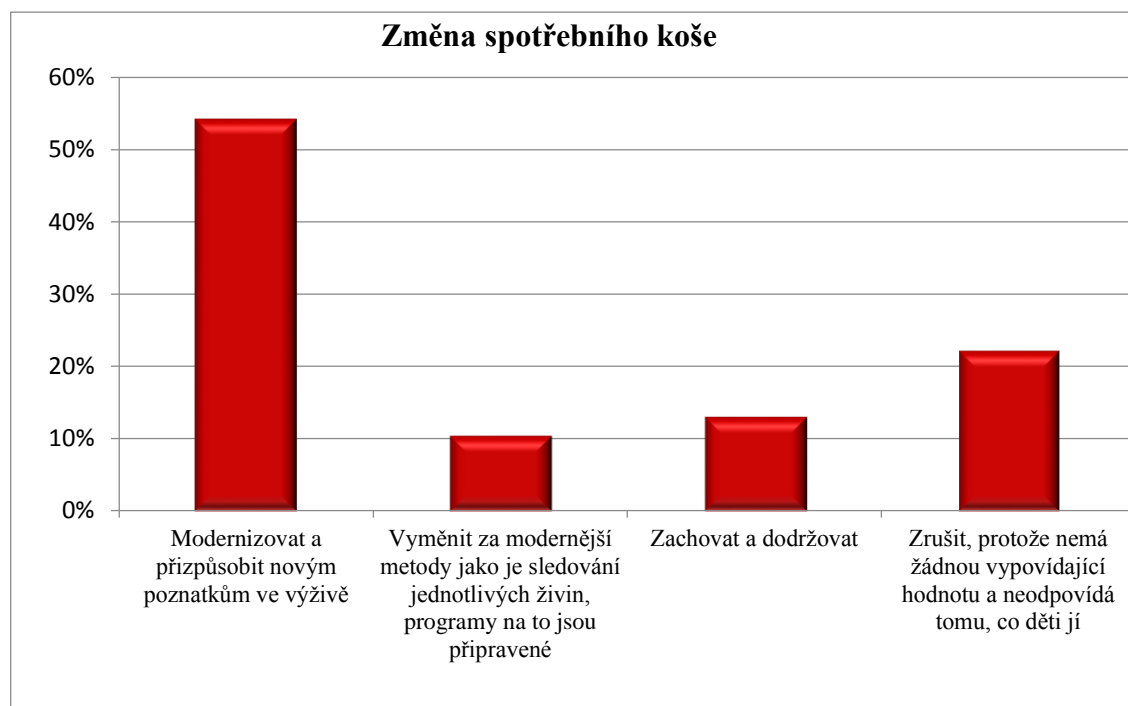
Výměnu za jiný způsob sledování výživových parametrů si přeje jen 10 % respondentů. Pro odborníky na výživu je to jasný signál, že terén není ještě připraven na radikální změnu, i když pro odborníky na výživu se jeví mnohem jednodušší změna spotřebního koše na výpočet živin, než revize systému spotřebního koše. Ale tato odborníky navrhovaná změna zatím nemá ve školním stravování žádnou propagaci, a proto se jen velmi malé procento vyjádřilo, že by tuto změnu uvítalo.

13 % respondentům vyhovuje spotřební koš tak, jak je koncipován, a nepřejí si na něm cokoli měnit. Toto procento zhruba odpovídá skupině vedoucích, kteří plní spotřební koš bez problémů.

Překvapivé je, že téměř čtvrtina respondentů si myslí, že spotřební koš nemá žádnou vypovídající hodnotu, a bylo by lepší ho zrušit. Podle jejich názoru nemá spotřební koš žádnou vypovídající hodnotu, protože děti se stravují úplně jiným způsobem, než jim ukládá spotřební koš. Tato skupina respondentů zřejmě výrazně podceňuje systém, který by měl hlídat plnění výživových hodnot. Po 22 letech, kdy vyhláška nařizuje hlídání

výživových hodnot pomocí spotřebního koše, je to hodně vysoké procento respondentů, kteří systém podceňují. A je to pro výchovný a zdravotní aspekt školního stravování hodně závažný aspekt, neboť to značí, že vážne metodika spotřebního koše, že se s jídelnami v tomto aspektu málo pracuje. V letošním roce vydalo ministerstvo zdravotnictví Nutriční doporučení Ministerstva zdravotnictví ČR ke spotřebnímu koši, Doporučení pro sestavování jídelních lístků ve školních jídelnách. Podle tohoto doporučení jeho obsah mohou školit pouze pracovníci hygienických stanic. Zatím doporučení platí pouze několik měsíců, školení zatím neproběhla. Nezbývá než doufat, že po proškolení se změní názor některých pracovníků zařízení školního stravování na plnění spotřebního koše.

Graf č. 7 – Změna spotřebního koše

Otázka: Je jídelna zařazena v nějakém programu na podporu výživy?

Pouze 23 % zařízení školního stravování se zapojuje do nějakého výchovného programu, a to i přesto, že v naší republice existuje opravdu velké množství různých výchovných programů, které nějakým způsobem propagují zdravou výživu. Ta zařízení, která se zapojují, si vybírají většinou programy materiálního charakteru, jako je Mléko do škol, Ovoce do škol nebo Škola plná zdraví od Bonduelle. Pokud se jídelny zapojují

do nějakého komplexnějšího programu, je to v současnosti nejčastěji program soukromého sdružení Skutečně zdravá škola.

Nízký podíl zařízení, která mají zájem zapojovat se do programů, je způsoben tím, že zařízení jsou plně zaměstnána hlavní činností, kterou jim určuje zákon. Pro další aktivity jim většinou chybí motivace. Nedostatek pracovních sil, nízké finanční ohodnocení práce a plné pracovní vytížení hlavní činností jsou nejdůležitějším argumentem, proč zařízení školního stravování nemají zájem zapojovat se do nadstandardních programů o výživě a stravování.

Otázka: Vyvíjí rodiče tlak na změny, a jak jim čelíte?

Pozorovatel, který sleduje dění ve školním stravování z venku, prostřednictvím médií, má pocit, že v oboru nastala veliká změna, nastala revoluce ve vnímání služeb školního stravování. Z médií se ozývají výzvy, a dokonce příkazy, jak mají jídelny pracovat a hlavně jak mají vyhovovat požadavkům svých strážníků. Jako by zařízení školního stravování nebylo součástí výchovného procesu, ale placená služba, na které mohou mít strážníci neomezené nároky, protože „oni platí, oni si mohou diktovat“. I přesto, že se o školním stravování hodně píše, pořád je ještě hodně informací, které nejsou veřejnosti známy, a proto veřejné informace jsou zkreslené a rozšiřují dezinformace. Kromě toho, že se naprosto opomíjí odborný základ i výchovný aspekt školního stravování, také se zapomíná, že školní stravování je ze dvou třetin dotováno státem, a proto by měl mít stát nad školním stravováním kontrolu a neměl by povolit, aby ho živelně ovládaly skupiny různě spojených amatérských lidí.

Z mediálního obrazu, který je představován na veřejnosti vznikají obavy, aby tlaky veřejnosti nebyly pro zařízení školního stravování neřešitelným problémem. Proto dotazník obsahoval dvě otázky, jestli je na zařízení školního stravování vyvoláván tlak na změny, a jak se s ním zařízení vyrovnávají.

Výzkum ukázal překvapivé odpovědi. Na otázku, zda rodiče vyvíjejí tlak na změnu stravování, odpovědělo 47 % respondentů, že ne a 50 % respondentů, že jen ojediněle. Tento výsledek je překvapivý, ale v pozitivním světle. Odpovídá odborným předpokladům, že o alternativní stravování má zájem minimum rodičů a strážníků. Podle

dotazníku si změnu žádá jen 3 % alternativních rodičů. To odpovídá procentu alternativně se stravující populace.

Velmi zodpovědně se k problému postavily i vedoucí stravovacích zařízení, neboť 82 % vedoucích stravovacích zařízení se snaží vyjít stěžovatelům vstříc modernizací stravování, ale stále se snaží při tom dodržovat platné předpisy.

Pokud by i nadále byl vývoj takto ideální, podařilo by se aplikovat myšlenku odborníků, že stávající, vyhláškou stanovený spotřební koš, je dobrým pracovním nástrojem pro zařízení školního stravování. Je možné dodržovat stávající předpisy a požadavky spotřebního koše, a přitom využívat nové poznatky z výživy a gastronomie.

Jediné, co se jeví jako ohrožující faktor, je příliš velký prostor, který média dávají dezinformací od alternativních skupin. A co je ještě horší, že státní organizace, které by měly propagovat práci zařízení školního stravování a obhajovat stávající systém, mlčí. Podporuje to vyvolávání negativních emocí a názorů proti školnímu stravování v široké veřejnosti. Zároveň to vzbuzuje negativní pocity u pracovníků zařízení školního stravování, protože mají právem pocit, že nemají jako systém žádné zastání.

4.6 Odpovědi na výzkumné otázky

4.6.1 První

Jsou ohrožujícím faktorem pro školní stravování tlaky nových alternativních směrů a nedostatečné zastání oboru státními orgány?

Z výzkumu uskutečněného dotazníkovou formou vyplynulo, že to, co se zdá z vnějšího pohledu jako rizikový faktor pro školní stravování, praxe to nevidí jako takový problém. Zařízení školního stravování se zatím snaží udržovat plnění výživových požadavků v intencích spotřebního koše daných vyhláškou o školním stravování, a zdá se, že se jim daří modernizovat stravování i v rámci podmínek vyhlášky.

To, co se pro odbornou a laickou veřejnost jeví jako silný nátlak, protože je vedeno mediálními prostředky velmi ostrou formou, se v zařízeních školního stravování nejeví tak naléhavě. Je to jistě dáno tím, že stížnosti rodičů na stravování ve školních zařízeních

jsou dvojího druhu. Pokud se jedná o stížnosti na běžné problémy, které se mohou v každém zařízení vyskytnout, řeší se tyto záležitosti přímo, a většinou ke spokojenosti strávnicků. Když se ale vyskytnou požadavky alternativních rodičů na radikální změnu, většinou tyto požadavky narazí na problém, že se většina strávnicků nemá zájem o radikální změny, které jim nevyhovují. To je tedy hlavním důvodem toho, že se zatím tyto tlaky projevují jen v mediální sféře, a v této míře zatím nejsou pro školní stravování primárním rizikem.

4.6.2 Druhá

Je ohrožujícím faktorem špatné finanční ohodnocení a nízká prestiž oboru?

Problém je dlouholetý, vleklý a zatím se nenašel způsob, jak ho vyřešit. A zcela určitě je už nyní ohrožujícím faktorem. Tyto dva faktory spolu souvisí velice úzce. Je pochopitelné, že profese, které jsou velmi špatně finančně ohodnocené, zcela logicky mají i velmi nízkou společenskou prestiž. Bohužel jistá míra povýšenosti je ve školách znát už v mezipersonálním vztahu pedagogů a pracovníků školního stravování. Toto chování je nebezpečným příkladem, který vidí žáci škol, které pak chování kopírují. Je tedy skoro nemožné změnit tento jev v naší společnosti, když přímo na pracovišti jsou pracovníci zařízení školního stravování deklasováni svými kolegy, a to před zraky žáků. Takovéto kliše se prakticky nedá změnit. A pak se k tomu přidávají různé opakované polopravdy a dlouhodobé negativní nálepky šířené médií, a to situaci jen ztěžuje.

Problematika nízkého finančního ohodnocení souvisí se špatným pokrytím normativů na mzdy, které nekopírují skutečné věkové rozložení pracovníků školního stravování, ale je nastaveno na střední věk. Podle výzkumu je jasné, že mladší a střední generace pracovníků téměř neexistuje, a proto finanční prostředky nemohou stačit na pokrytí mezd starších pracovníků.

4.6.3 Třetí

Je ohrožujícím faktorem věk pracovníků školních jídelen?

Na tuto otázku je nezpochybnitelně kladná odpověď. Výzkum prokázal, že posun za posledních deset let odpovídá předpokladu, že se pracovníci, kteří byli před deseti lety ve středním věku, posunuli do předdůchodového. To je logický vývoj, ale riziko spočívá v tom, že do oboru nepřicházejí noví, mladí pracovníci. V současné době je velkým problémem získat kvalifikovanou, odborně vyučenou kuchařku s praxí. Pracovníci ve středním věku, kteří jsou vyučení a mají praxi, dají logicky přednost takovým zaměstnáním, která jsou lépe placená.

Pokud se tedy situace nezmění, a mzdové normativy se nepřizpůsobí skutečnosti, za nedlouho nebudou mít zařízení školního stravování dostatek kvalifikovaných pracovníků. To je velmi důležitý ukazatel, který může být pro tento obor opravdu likvidační.

4.7 Nejzávažnější problémy školního stravování

Z průzkumu obsahujícího 307 dotazníků se jako nejzávažnější problém projevil vysoký věk pracovníků zařízení školního stravování a nedostatek mladých pracovníků, kteří do oboru přicházejí. Za hlavní důvod, proč do oboru nepřicházejí mladí lidé, lze považovat nedostatečné finanční ohodnocení práce v těchto zařízeních. Nízká mzda a celkově nízké společenské ohodnocení je negativní motivací k náboru nových mladých pracovníků, kterou bohužel nelze ovlivnit.

K podpoření tohoto závěru fakty provedla autorka dodatečné šetření ve 20 školních jídelnách, které potvrdilo výsledky, jež vyšly v celostátním průzkumu. Dodatečné šetření poskytlo detailní fakta, která potvrdila závěry diplomové práce.

4.8 Ověřovací šetření k věku a finančnímu ohodnocení pracovníků

Pro kontrolní výzkum autorka oslovila zařízení školního stravování, se kterými více než 20 let spolupracuje. Jednalo se o 20 zařízení, 20 vedoucích a 90 ostatních pracovníků zařízení školního stravování.

Výsledky šetření

Průměrný věk vedoucích jídelen: 56,45 roků

Průměrný věk ostatních pracovníků: 47,79 roků

Autorčino šetření koresponduje i s výsledkem Výroční zprávy ČŠI za školní rok 2014/2015:

„V kontrolovaných subjektech byla pozice vedoucí školní jídelny na celý úvazek ve 49 % školních jídelen, z toho 45 % vedoucích bylo kvalifikovaných v oboru společného stravování nebo příbuzném oboru, který se zaměřuje na společné stravování. Provozní pracovníci – kuchaři/kuchařky jsou z 89 % kvalifikovaní. Nepříznivě je hodnocena věková struktura personálu. 50 % zaměstnanců je ve věkové skupině 41 až 55 let. Úroveň odměňování nevytváří dostatečně motivující podmínky pro mladé pracovníky.“ (ČŠI, 2015)

Průměrná délka praxe vedoucí jídelny: 27 let

Průměrná délka praxe ostatních pracovníků: 20 let

Tabulka č. 8 - Platy v zařízeních školního stravování dle nařízení vlády 564/2006

Sb.:

Platový stupeň	Počet let započitatelné praxe	Platová třída								Platová třída							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	do 1 roku	6780	7360	7980	8650	9380	10180	11040	11980	12990	14000	15030	16090	17180	18300	19450	20630
2	do 2 let	7030	7630	8280	8980	9730	10500	11340	12200	13100	14030	15000	16000	17030	18100	19200	20330
3	do 4 let	7300	7920	8600	9320	10100	10900	11740	12600	13500	14430	15400	16400	17430	18500	19600	20730
4	do 6 let	7580	8220	8900	9620	10400	11200	12040	12900	13800	14730	15700	16700	17730	18800	19900	21030
5	do 9 let	7870	8530	9200	9920	10700	11500	12340	13200	14100	15030	16000	17000	18030	19100	20200	21330
6	do 12 let	8170	8850	9520	10240	11020	11820	12660	13520	14420	15350	16300	17300	18330	19400	20500	21630
7	do 15 let	8480	9180	9850	10570	11350	12150	13000	13860	14760	15700	16600	17600	18630	19700	20800	21930
8	do 19 let	8800	9520	10200	10920	11700	12500	13340	14200	15100	16030	17000	18000	19030	20100	21200	22330
9	do 23 let	9130	9870	10550	11270	12050	12850	13700	14560	15460	16400	17300	18300	19330	20400	21500	22630
10	do 27 let	9480	10240	10920	11640	12420	13220	14070	14930	15830	16760	17700	18600	19600	20630	21700	22830
11	do 32 let	9850	10620	11300	12020	12800	13600	14450	15310	16210	17140	18000	18900	19800	20800	21800	22830
12	nad 32 let	10220	11000	11680	12400	13180	13980	14830	15690	16590	17500	18400	19300	20200	21200	22200	23230

Tabulka č. 9 a 10 - Zařazení vedoucích zařízení školního stravování do platových tříd a stupňů ve zkoumaném vzorku:

Platové třídy vedoucích	Počet vedoucích
7	1
8	17
9	2
Celkový součet	20

Platový stupeň	Počet vedoucích
9	1
10	2
11	3
12	14
Celkový součet	20

Z tohoto výzkumu vyplývá, že 85 % respondentů je zařazeno v 8. platové třídě a 70 % ve 12., tedy nejvyšším platovém stupni. Z platové tabulky Nařízení vlády 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě vychází plat 18 010

Kč. Průměrná výše příplatku za vedení je 2 000 Kč. Osobní ohodnocení se pohybuje kolem 3,5 %. Průměrná mzda vedoucích zařízení školního stravování tedy činí po 32 letech praxe zhruba 21 000 Kč hrubého, tj. přibližně 15 000 Kč čisté mzdy.

Této to výše platu dosáhnou vedoucí asi v 50 letech, kdy jim zbývá do odchodu do starobního důchodu asi 10 – 15 let. Takže prakticky 1/3 pracovního života, který vedoucím zbývá, jejich plat stagnuje.

Stejně málo motivující je fakt, že vedoucí zařízení školního stravování nastupují rovnou do vedoucí funkce, ve které není žádný kariérní postup. Jediná změna, která je v průběhu celé kariéry čeká, je postup v platovém stupni, zhruba každý 2. až 3. rok.

Mladý absolvent střední školy s maturitou nastupuje do vedoucí funkce s nástupním platem 11 980 Kč a s maximálně 2 000 Kč příplatku za vedení, a k tomu minimální osobní ohodnocení. Nástupní plat nového absolventa tedy nepřesahuje 15 000 Kč hrubého. Při průměrné mzdě v roce 2015, která činila 25 797 Kč, dosahuje nástupní plat vedoucí stravovacího provozu 58 % průměrné mzdy. Tento fakt je velmi málo motivující pro absolventa střední školy s maturitou, a když se k tomu připočítá nulový kariérní řád, nejsou v tomto oboru žádné motivační prvky pro nastupující mladé pracovníky v této oblasti. Potom není výsledek 1 % absolventů a pracovníků do 30 let vůbec překvapivý. Ani před deseti lety nebyl výsledek pozitivní, vykazoval 5 %, a je vidět, že se situace za poslední období ještě zhoršila.

Zatímco průměrná mzda stoupla od roku 2005 o 40 % (z 18 344 Kč v roce 2005 na 25 797 Kč v roce 2015), nástupní plat vedoucí stravovacího zařízení stoupl jen o 25 % (z 9 600 Kč v roce 2006 na 11 980 v roce 2015). Platy absolventů hotelových škol, kteří jsou svou odborností na post vedoucí stravovacího provozu vhodní, jsou v soukromém sektoru gastronomie mnohem vyšší, což je další argument, proč absolventi těchto škol nejdou do zařízení školního stravování.

Ještě více demotivující je finanční ohodnocení kuchařek a pomocných sil v zařízení školního stravování.

Z rychlého šetření vyplynulo, že:

Tabulka č. 11 a 12 Zařazení pracovníků zařízení školního stravování do platových tříd a stupňů ve zkoumaném vzorku:

Platová třída kuchařek a pomocných sil	
2	1
3	37
4	22
5	18
6	10

Platový stupeň pracovníků kuchyně	
2	1
8	2
9	5
10	9
11	15
12	56

Šetření ukazuje, že polovina vedoucích kuchařek je v 6. platové třídě a zbytek, společně s ostatními kuchařkami v platové třídě č. 5. Ostatní pomocný personál je zařazen do 3. a 4. platové třídy. Vzhledem k věku je 88 % pracovníků zařazeno v nejvyšších platových stupních. Z těchto faktů vyplývá i průměrná mzda pracovníků zařízení školního stravování.

Z tabulky platů dle Nařízení vlády 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách, je vidět, jak vysoké platy mají pracovníci zařízení školního stravování. Z průzkumu vyplynulo, že průměrné osobní ohodnocení se pohybuje okolo 3 %, což je ze stanovených základů jen několik stokorun. Příplatek za vedení má jen vedoucí kuchařka a také pouze v řádu stokorun. Odměny dostávají pracovníci výjimečně, maximálně 2x do roka.

Tabulka č. 13 – Platy v zařízení školního stravování

	třídy				
stupně	2	3	4	5	6
2	7 630	8 280	8 980	9 730	10 560
8	9 560	10 350	11 220	12 190	13 200
9	9 920	10 760	11 660	12 650	13 700
10	10 290	11 160	12 090	13 130	14 220
11	10 690	11 590	12 550	13 630	14 750
12	11 100	12 030	13 030	14 140	15 300

Z přiloženého nařízení vlády vyplývá, že v současné době je plat nastupující vyučené kuchařky absolventky pod hranicí minimální mzdy i minimálně zaručené mzdy.

V letošním roce se zařízení na zkoumaném obvodě setkala s nepochopitelnou situací, kdy se po odchodu pracovníků dostala do situace, že se musela obrátit na příslušný Úřad práce s žádostí o obstarání nového pracovníka. Podala si žádost o získání kuchaře a nabízený plat odpovídal tabulkám dle nařízení vlády. Požadavek byl úřadem odmítnut, že vyučený kuchař nenastoupí za plat nižší než 15 000 Kč a za státem vyčleněné peníze mohou požadovat pouze pomocné síly. Je nepochopitelné, že může v praxi nastat takováto situace, že provozy potřebují pro svou činnost kvalifikované pracovníky, ale nemají na jejich zaplacení dostatek finančních prostředků, protože jsou limitovány tabulkou, vydanou stejným ministerstvem, které pak prostřednictvím svých úřadů není schopno zajistit nové pracovníky.

Kromě limitované nízké mzdy nemá ředitel školy při náboru nových pracovníků prakticky žádné benefity, které by mohl nabídnout. Zatím co pedagogičtí pracovníci mají ze zákona 8 týdnů dovolenou, ostatní pracovníci jen 5, takže prázdninové volno není benefitem, ale komplikací, neboť se pracovníci zařízení školního stravování dostávají v létě do situace, kdy si vybírají neplacené volno, neboť ředitel školy pro ně nevytvoří náhradní práci, ale ani neuzná prázdniny jako překážku v práci, aby zaměstnanec platil i za jejich nepřítomnost v práci. A situace, že se s pracovníky kuchyní rozvažuje pracovní poměr k 30. 6. a přes prázdniny jsou tak nezaměstnaní, není neobvyklá situace. V podobné se ocitali i pedagogové, o které je nyní nově postaráno zákonem. U nepedagogických pracovníků tato pojistka nastavena nebyla.

Na konci této kapitoly je nutné konstatovat, že šetřením ve 20 organizacích bylo prokázáno, že problém vysokého věku pracovníků a nízké finanční ohodnocení, které nemůže být motivací pro nábor nových mladých pracovníků, je nepopiratelný fakt. Dodatečné šetření potvrdilo výsledky původního šetření u 307 zařízení školního stravování, prokázalo, že alarmující výsledky se stárnutím pracovníků těchto zařízení je už v současnosti velký problém, který se do budoucna může stát neřešitelným. Pokud se nenajde optimální řešení pro získávání nových pracovníků, během několika málo let se budou školní jídelny muset zavřít, protože nebudou mít dostatek odborného personálu, který by činnost zařízení zajišťoval.

5 Závěr

Závěrem této diplomové práce lze konstatovat, že výzkumná část potvrdila předpoklady, které se od porovnání s uplynulými deseti lety očekávaly. Výsledky nejen splnily odhady (věk pracovníků, metodika, spotřební koš aj.), ale upozornily na to, že situace ve školním stravování je mnohem vážnější, než se na první pohled jeví.

Už základní ukazatel této diplomové práce, počet respondentů, má určitou vypovídající hodnotu. V roce 2006 se průzkumu (vyplnění dotazníku ke školnímu stravování) zúčastnilo 831 vedoucích zařízení školního stravování, což představovalo 10 % z celkového stavu všech zařízení. Velká účast byla tehdy podpořena velmi intenzivní spoluprací autorky bakalářské práce s krajskými metodičkami, a také ochotou pracovníků školního stravování podílet se na řešení problémů oboru. Nynější průzkum v roce 2015 zaujal už pouze 307 respondentů. Bylo to asi zapříčiněno jiným způsobem získávání dat, převážná většina respondentů odpovídala přes internetovou stránku, část respondentů byla oslovena přímo emailem z databáze Společnosti pro výživu. V konečném výsledku 307 odpovědí má určitě vliv i rezignace vedoucích pracovníků oboru na možnosti změn v problematických oblastech, který obor sužují. Tato dedukce vyhází z toho, že internetovou stránku, kde byl k dispozici dotazník, navštívilo 1 700 lidí, ale dotazník, jehož vyplnění bylo otázkou několika minut, vyplnilo pouze 265 respondentů. Ještě větší neochota se projevila u přímo oslovených respondentů, neboť z téměř tří tisícové databáze, vyplnilo a poslalo zpět elektronickou cestou odpověď pouze 42 respondentů. Tento nezáměr vedoucích pracovníků o dění v oboru je důsledkem celkově špatného klimatu v zařízeních školního stravování a nedůvěry v to, že by se situace mohla změnit k lepšímu.

Situace ve školním stravování se za posledních deset let v žádném ukazateli nezlepšila, ale naopak více vykrystalizovaly problémy, které se již objevovaly v minulosti.

Velikou nadějí pro školní stravování byla skutečnost, že téměř po deseti letech absence MŠMT znovu obsadilo funkci referenta pro školní stravování. Tuto naději velmi brzy vystřídalo silné rozčarování, neboť se ukázalo, že nový referent nemá znalosti potřebné k řízení takto specifické oblasti. Výsledky kroků, které za poslední dva roky byly ve školním stravování ze strany MŠMT aplikovány, nevyřešily ani jeden

z dlouhotrvajících problémů, ale přidaly se další problémy, které nyní musí zařízení školního stravování řešit.

„Společnost, která sama sebe definuje skrze „vědění“, by se dala chápat jako společnost, v níž rozum, úsudek, rozvaha, prozíravost, dlouhodobé myšlení, chytré zvažování, vědecká zvědavost a kritická sebereflexe, shromažďování argumentů a zkoumání hypotéz konečně převážily nad iracionalitou, ideologií, pověrčivostí, domýšlivostí, chtivostí a bezduchostí. Pohled na jakýkoliv segment stávající společnosti však ukazuje, že vědění této společnosti nemá nic společného s tím, co se od antických dob asociuje s takovými ctnostmi, jako je rozum, úsudek, praktický důvtip a konečně moudrost.“
(K.P.Liessmann, s.22)

Problémy, které se jeví jako rizikové již před deseti lety, logicky vygradovaly na hranici únosnosti, ale přesto je příslušné orgány neřeší. V poslední době se sice o některých problémech začíná mluvit, ale to k jejich řešení nestačí.

Největším problémem se jeví spojení několika rizik, které se sloučí v jeden globální problém. Pokud nezačne ministerstvo školství tento problém, respektive jeho komponenty řešit, obor školního stravování se zcela jistě během několika pár let rozpadne.

Jako nejpálčivější problém k řešení je lidský faktor. Bez lidí, tedy pracovníků zařízení školního stravování, nebudou tato zařízení pracovat. Zřizovatelé a ředitelé těchto zařízení se již nyní ve velké míře potýkají s nedostatkem personálu, a to jak odborně vzdělaného, bez kterého nemohou specializované procesy provázející přípravu stravy pro dětské strávnicky probíhat, tak i pomocného personálu, který je nutný k zajištění chodu provozu zařízení školního stravování.

Nedostatek pracovníků v oboru je, jak ukázalo i šetření této diplomové práce, zapříčiněn několika aspekty:

- chybějící legislativa specifikující odbornost pracovníků
- nedostatečně nastavené normativy pro financování těchto pracovníků
- velmi nízké finanční ohodnocení práce ve školním stravování
- vysoký věk stávajících pracovníků v oboru
- nízká společenská prestiž oboru i jeho pracovníků

- absence jakékoliv motivace, která by získávala pro obor mladé, odborně vzdělané a perspektivní pracovníky

Ministerstva, a zejména školství, musí zahájit řešení personálních problémů školního stravování neprodleně, dokud je ještě šance tento obor zachránit.

Legislativně, ve vyhlášce o školním stravování, by se měly objevit požadavky na odbornou způsobilost vedoucích pracovníků i dalších profesí, které se v provozech zařízení školního stravování vyskytují. Zároveň by měly být stanoveny počty pracovníků v zařízeních, aby byl počet dostatečný k zajištění všech důležitých funkcí, které musí tyto jednotky plnit. Také se musí ošetřit správné zařazování pracovníků, aby odpovídalo vykonávané činnosti, a nikoliv pouze objemu finančních prostředků vyčleněných na zařízení školního stravování, jak je tomu v současné době.

Je třeba zrevidovat objem finančních normativů, který je v současné době stanovován na průměrný věk pracovníků, i když, jak prokázal i výzkum v této práci, se věk pracovníků pohybuje téměř výhradně v předdůchodovém pásmu. Z disproporce mezi finančním normativem a skutečností pak v praxi vznikají problémy, neboť je nedostatek finančních prostředků pro pracovníky zařízení školního stravování.

To má za následek velmi nízké mzdy, které jsou u vedoucích pracovníků i o několik tisíc nižší než u srovnatelných vedoucích funkcí například ve zdravotnictví. Platy ostatních pracovníků zařízení školního stravování jsou jen o málo vyšší než minimální mzda, a to je natolik demotivující, že je čím dál obtížnější tyto pracovníky do školního stravování získat.

Špatné financování, náročná a fyzicky těžká práce je také příčinou toho, že v oboru pracují lidé ve vyšším středním, předdůchodovém a důchodovém věku. Za deset let od minulého výzkumu se střední generace pracovníků posunula do té nejvyšší, ale na jejich místa již mladší pracovníci nepřišli. Výzkum této práce ukázal, že v oboru prakticky nepracují lidé střední generace, ani absolventů a lidí do 30 let nepřichází do oboru mnoho, a bohužel v něm nezůstávají, protože nemají žádnou motivaci zde zůstat. Pokud tedy ministerstvo školství ve spolupráci s dalšími ministerstvy nezlepší platové podmínky pro pracovníky zařízení školního stravování a nezajistí další benefity, které by mohly pracovníky do oboru přilákat, během několika málo let, nebude mít ve školním stravování kdo pracovat.

Se špatným finančním ohodnocením souvisí i celkově nízká společenská prestiž pracovníků v oboru. Úcta ke každodenní těžké práci, kterou musí pracovníci za nízkou mzdu vykonávat, se nevyskytuje ani od přímých nadřízených, pedagogů, žáků ani široké veřejnosti. Nároky na výsledky práce zařízení školního stravování jsou vysoké, v průběhu posledních let se stupňují (jídla na výběr, vaření pro pedagogy zvlášť, vycházení vstříc různým alternativním nárokům, alergenů, HACCP, dietní vaření atd.), ale ocenění za plnění těchto nadstandardů chybí, a to nejen finanční, ale zejména společenské.

V této oblasti opět selhávají příslušná ministerstva a ostatní orgány státní správy, neboť sami zdůrazňují nalezené chyby, ale neumí společensky prodat výsledky a úspěchy práce zařízení školního stravování široké veřejnosti. Nestává se, že by se nadřízené orgány zastaly školního stravování v médiích, a to ani v případě, že se stane terčem neoprávněné kritiky. Stále se opakující mediální ataky směrem ke školnímu stravování vyvolávají v široké veřejnosti dojem, že ve školním stravování je všechno špatně, a nikdo se této oblasti nezastane. O cílené mediální kampani, která by zdůraznila to dobré, co tento obor svým klientům poskytuje, a jaký význam má pro zdraví již několika generací strávníků, nelze vůbec mluvit. Jak už bylo zmíněno, ani tak významnou událost, jakou bylo 70. výročí založení školního stravování, nedokázalo ministerstvo školství využít k masivní medializaci odvětví, která by mohla motivovat případné zájemce k nástupu do oboru.

Z výzkumu provedeného autorkou této práce vyplývá, že situace ve školním stravování je velmi vážná, a pokud se velmi rychle a radikálně nezmění podmínky pro práci ve školním stravování, tento obor zanikne. Minimálně v podobě tohoto systému, který byl vybudován v minulosti, a který se zatím dařilo udržet, i když zřejmě jen určitou setrvačností, nikoliv systematickou manažerskou prací.

Ohrožení systému je vysoké, v horším případě za několik let naše děti nebudou mít možnost pravidelného stravování, v lepším se změní dosavadní propracovaný systém na výhradně komerční záležitost. Ta sice strávníkům poskytne pravidelnou stravu, ale za úplně jiných finančních i organizačních podmínek, než jsme tomu byli v tomto státě tři čtvrtě století zvyklí. Jestli to bude dobré, či ne, ukáže až další vývoj.

Přílohy

Dotazník

Dotazník pro vedoucí školních jídelen						
Kraj, kde jídelna sídlí	Dotazník pošlete zpět do konce září			kraj		
1 Kolik strážníků má vaše ŠJ	do 100	do 300	do 600	nad 600		
2 Připravujete dietní stravování	Ne	Ne, ale ohříváme přinesenou dietu	Ano, ale máme problémy s financováním NT a provozu	Ano, zvládáme to podle legislativy a doporučení		
3 Počet pracovníků odpovídá normativu	zhruba ano	je nižší	je vyšší	jiná možnost (nebo neznám normativ)		
4 Kvalifikace pracovníků kuchyně (mimo vedoucí)	odpovídá požadavkům	spíš odpovídá požadavkům	převažuje nekvalifikovaný personál	jiná možnost (vypsat)		
5 Věkový průměr pracovníků kuchyně	do 30 let	30 - 40 let	40 - 50 let	nad 50 let a důchodci		
6 Věk vedoucí ŠJ	absolventky a 20-30	30-50	50-60	důchodový věk		
7 Odbornost vedoucí ŠJ	SS společné stravování	SS dietní sestra	SS jiné zaměřené na spol.strav	rekvalifikace a jiné kurzy		
8 Vedoucí jídelny je zařazena do platové třídy	6	7	8	jiné (vypsat)		
9 Metodická pomoc pro školní jídelny z hlediska výživy, vedení jídelny apod. probíhá ze strany	zřizovatele	krajský úřad	MŠMT	jiná možnost (např. IT, placená služba)		
10 Jak hledám chybějící informace	obracím se na přísluš. metodika	účastním školení	čtu časopis Výživa	hledám informace na IT		
11 Jaké školení pro školní jídelnu vyhledávám	Pouze od MŠMT nebo jiných státních organizací	Podle téma školení a kvality lektora	Podle ceny nebo doporučení	Nemáme na školení finance		
12 Kdo provádí kontrolu školní jídelny	ČŠI	Orgány ochrany zdraví (hygiena)	Zřizovatel	jiné		
13 Jak často je jídelna kontrolována	Jednou ročně	Jednou za dva roky	V delších časových úsecích	Výjimečné		
14 S čím jsem nespokojena při své práci	přepisy ke školnímu stravování	vztahy mezi školou a jídelnou	nedostatek informací od nadřiz. orgánů	malá informovanost v odbor.věcech		
15 Co bych ve školním stravování změnila	postavení vedoucí	odborné metodické vedení	vybavení jídelny	právní předpisy		
16 Jaký je Váš názor na spotřební koš	Předpis nám vyhuje, jeho plnění zvládáme bez problémů	Některé komodity jsou problematické, ale systém respektujeme	Naplňování je složité, bylo by lepší ho změnit	Je to byrokratický nástroj, zastaralý, nelze podle něj moderně vařit		
17 Spotřební koš by se dle Vašeho názoru měl	Zachovat a dodržovat	Modernizovat a přizpůsobit novým poznatkům ve výživě	Vyměnit za modernější metody jako je sledování jednotlivých živin, programy na to jsou připravené	Zrušit, protože nemá žádnou vypovídací hodnotu a neodpovídá tomu, co děti jí		
18 Je jídelna zařazena v nějakém programu zdravé výživy (jmenujte)	Ano	Ne	Název projektu			
19 Vyvíjí rodiče tlak na změnu stravování	Ne	Ano, ale jen ojediněle	Ano, více rodičů s podporou vedení školy	Ano, jsou organizování občanským sdružením		
20 Jak na nátlak reagujete	Nic neměníme	Snažíme se vyjit vstříc, ale dodržujeme platné předpisy	Snažíme se najít kompromis, dodržovat předpisy, ale výživu modernizovat	Vyhovíme nátlaku rodičů a vedení školy, i za cenu nedodržení platných předpisů		
<p>Vážené kolegyně, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku.</p> <p>Ráda si s Vámi pohovořím o tomto tématu na adrese:</p> <p>Dotazník je součástí diplomové práce, která má zmapovat postavení vedoucí školní jídelny v současném školství.</p> <p>sakatka@centrum.cz nebo na telefonu: 222 116 344</p> <p>Je anonymní a Vy se nemusíte bát, že by jeho data byla nějak zneužita.</p> <p>Děkuji Vám za spolupráci.</p> <p>Alena Strosserová</p>						

POUŽITÁ LITERATURA

PUBLIKACE

‘d’ AMBROSOVÁ, H., ČORNEJOVÁ H., aj., *Abeceda personalisty 2015*, Olomouc, Nakladatelství Anag, 2010, ISBN 978-80-7263-934-2.

ALINČE, F., TOMŠÍ, I., *Katalog prací podle povolání a platových tříd ve veřejných službách a správě*, Olomouc, Nakladatelství Anag, 2010, ISBN 978-80-7263-614-3.

ANDRAŠTÍKOVÁ, M., JAKUBKA, J., HLOUŠKOVÁ P., aj. *Zákoník práce prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2012*, Olomouc, Nakladatelství Anag, 2012, ISBN 978-80-7263-713-3.

BLATTNÁ, J.; DOSTÁLOVÁ, J.; PERLÍN, C., aj. *Výživa na začátku 21. století*. Praha: Společnost pro výživu, 2005. ISBN 80-239-6202-7.

FRAŇKOVÁ, S., *Vybrané kapitoly z psychologie výživy*, Výživa a potraviny. 2002, Roč. 57, č. 3, s. 35-37 příl.. ISSN: 1211-846X. Zpravodaj školního stravování. 2002, s. 35-37.

JINDRA, J., MICHALÍKOVÁ, M.R., *Pedagog = manažer?*, Praha, Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012, ISBN 978-80-87449-27-1.

KOCIANOVÁ, R., *Personální činnosti a metody personální práce*, Praha, Grada Publishing, a.s., 1. Vydání 2010, ISBN 978-80-247-2497-3

KOCIANOVA, R., *Personální řízení východiska a vývoj*, Praha, Grada Publishing, a.s., 2. Vydání, 2012, ISBN 978-80-247-3269-5

LIESSMANN, K.P., *Teorie nevzdělanosti*. Praha, Akademia, 2009. ISBN 978-80-200-1677-5.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR, *Informácia o priebehu a výsledkoch verejnej diskusie k materiálú Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu, 3.1.6.2 Školské stravovanie*, Súhrn diskusie, Bratislava, september 2013, s.30-31.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR, *Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu, Príloha č. 1, Popis vývoja a analýza hlavných problémov regionálneho školství*, Bratislava, marec 2013, s. 48-49.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY, *Metodické doporučení k provádění některých činností souvisejících s realizací dietního stravování v zařízeních školního stravování*, Praha. MŠMT 2015.

PETROVÁ, J.; ŠMÍDOVÁ, S. *Základy výživy pro stravování provozů*. Plzeň: Jídelny.cz, s.r.o., 2014. ISBN 978-80-905557-0-9.

PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J., *Pedagogický slovník*, Praha Portál, 2009, ISBN 978-807-3676-476

Referenční hodnoty pro příjem živin. Přeloženo z: *Referenzwerte für die Nährstoffzufuhr*. 1. Auflage. 3., vollständig durchgesehener und korrigierter Nachdruck, 2008.; 1. vydání. Praha: Výživaservis s.r.o., 2011. ISBN 978-80-254-6987-3.

ROMANĚNKO, J., SKÁCELÍK, P., *BOZP a PO v příkladech školské praxe*, Karviná, Paris, vzdělávací agentura s.r.o., 2015, ISBN 978-80-87173-34-3.

Řízení školy. Praha: Wolters Kluwer, a.s. MK ČR E 15063, ISSN 1214-8679.

Speciál pro školní jídelny. Praha: Wolters Kluwer, a.s. MK ČR E 22055, ISSN 2336-6818.

STROSSEROVÁ, A., *Role vedoucí školní jídelny v managementu školy*, Bakalářská práce Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, vedoucí práce Václav Havelka

ŠIKÝŘ, M., BOROVEC, D., LHOTKOVÁ, I., *Personalistika v řízení školy*, Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012, 200 s., ISBN 978-80-7357-901-2.

ŠULCOVÁ E., STROSSEROVÁ, A., *Historie školního stravování*, Zpravodaj pro školní stravování, 5/2008, s. 68-70, ISSN 1211-846X.

ŠULCOVÁ, E.; KARÁSEK, K.; MACHÁČKOVÁ, M., aj. *Receptury pokrmů pro školní stravování. 1. díl. III. zcela přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Společnost pro výživu, 2007. ISBN 978-80-239-8910-6.

(TES), *Od „polévkových ústavů“ ke školním jídelnám*, Zpravodaj pro školní stravování 4/2007, s. 62, ISSN 1211-846X.

UZ Školství, Ostrava-Hrabůvka, Nakladatelství Sagit, a.s., 2015, ISBN 978-80-7488-116-9.

VALENTA, J., *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2015/2016, 6. aktualizované vydání*, Olomouc, Nakladatelství Anag, 2010, ISBN 978-80-7263-974-8.

VALENTA, J., *Zákoník práce ve školské praxi*, Karviná, Paris, vzdělávací agentura s.r.o., 2012 (aktualizace 2016), ISBN 978-80-87173-21-3.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2014/2015, 07. 12. 2015
[http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-Ceske-skolní-inspekce-za-skolní-\(1\)](http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-Ceske-skolní-inspekce-za-skolní-(1)).

Výživa a potraviny – Zpravodaj pro školní stravování. Recenzovaný odborný časopis. Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Co prosazujeme. (on line), (cit 28. 11. 2015), Dostupné z <http://www.skutecnezdravaskola.cz/co-prosazujeme>.

Harvard plate. (on line), (cit 30. 11. 2015) Dostupné z [www: http://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/healthy-eating-plate/](http://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/healthy-eating-plate/)

Choose My Plate, (cit 30. 11. 2015) Dostupné z: <http://www.choosemyplate.gov/about.html>

LUDVÍK, P., *Narčení jídel z poškození zdraví strávníků se opakuje.* (on line), (cit 12. 10. 2015). Dostupné z <http://jidelny.cz/show.aspx?id=1600>.

LUDVÍK, P., *Vyhláška je možná zbytečná, přesto však o něčem vypovídá.* (on line), (cit 5. 3. 2015). Dostupné z <http://jidelny.cz/show.aspx?id=1536>.

VALACHOVÁ, K., *Nejchudším dětem zaplatí ministerstvo obědy. Hlad neprospívá soustředění, říká Valachová.* (on line), (cit 4. 12. 2015). Dostupné z <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nejchudsim-detem-zaplati-ministerstvo-obed-i-jidelna-sociali/r~8261304a99d511e594520025900fea04/>

VALACHOVÁ, K., *Školní obědy budou zdarma. Je potřeba, aby se děti u jídla socializovaly, vysvětlila ministryně Valachová,* (on line), (cit 27. 10. 2015). Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ministryne-Valachova-Skolni-stravovani-by-melo-byt-soucasti-skolni-dochazky-411394>.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka č. 1 – Počet dotazníků z jednotlivých krajů

Tabulka č. 2 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

Tabulka č. 3 – Odpovídá kvalifikace pracovníků požadavkům?

Tabulka č. 4 – Věk pracovníků kuchyně

Tabulka č. 5 – Věkový průměr pracovníků kuchyně

Tabulka č. 6 – Vzdělání vedoucí

Tabulka č. 7 – Zařazení vedoucí do platové třídy

Tabulka č. 8 - Platy v zařízeních školního stravování dle nařízení vlády 564/2006 Sb.:

Tabulka č. 9 a 10 - Zařazení vedoucích zařízení školního stravování do platových tříd a stupňů ve zkoumaném vzorku

Tabulka č. 11 a 12 Zařazení pracovníků zařízení školního stravování do platových tříd a stupňů ve zkoumaném vzorku

Tabulka č. 13 – Platy v zařízení školního stravování

Grafy

Graf č. 1 – Připravujete dietní stravu?

Graf č. 2 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

Graf č. 3 – Kvalifikace pracovníků ŠJ

Graf č. 4 – Věkové rozložení pracovníků kuchyně

Graf č. 5 – Věk vedoucích

Graf č. 6 – Platová třída vedoucí

Graf č. 7 – Změna spotřebního koše